P. M. P.

SCVTVM REGIVM

id est,

ADVERSVS OMNES REGICIDAS ET REGICIDARVM PATRONOS,

AB INITIO mundi vsque ad interitum PHOCAE *Imp. circa annum ab Incarnatione* Domini 610. Ecclesiae Catholicae consensus *Orthodoxus.*

In tres Libros diuisus, quorum

1. *Primus continet testimonia & exempla Sacrae Scripturae vtriusque testamenti.*

2. *Secundus Ecclesiae Primitiuae innocentiam, & erga Principes obedientiam, sub decem grauissimis persequutionibus,*

3. *Tertius Orthodoxorum fidelitatem in Hæreticos, & nefarios Imperatores ab Imperio* Constantini *Magni vsque ad exitum* Phocae,

Authore *Georgio Hakevuill*, Sacrae Theologiae Doctore è Coll. Exoniensi in Academia Oxon.

Gr. Frondén

1705.

LONDINI,

In Officina Nortoniana.

1613.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, *DOMINO* HENRICO *INVICTISSIMI ET AVGVSTISSMI* IACOBI MAGNAE BRITANNIÆ, *Franciæ, & Hiberniæ, Regis filio natu maximo, Principi Vualliæ,* Duci Cornubiæ, & Comiti Cestriæ.

Vo sunt (flos & deliciæ Gentis Britanniæ, HENRICE PRINCIPES*) quæ me ad hoc pensum subeundum animârunt; vnum, quod nullum viderim Latinè saltem, hanc controuersiam, huius æui maximam, hac methodo priùs euentilantem: alterum, quod necessarium duxerim, debere, multorum licet eadem repetentium linguas & calamos in ea, cum sit tanti ponderis, discutienda desudare, vt veneno antidotum longè lateque per venas Christiani orbis grassanti, eo velociùs & valentiùs pos-*

ſit obuiare. Non ſum neſcius, viros grauiſſimos, tam è noſtris quàm tranſmarinis partibus, (Sereniſſimo IACOBO *duce) in hanc palæſtram iampridem deſcendiſſe, & cum ſuis antagoniſtis fœliciter congreſſos: ſed illi aduerſariorum tortuoſa ſophiſmata inſequuti, quam ſibi propoſuerunt palmam aſſequuti ſunt: ego vero filum hiſtoriæ, & ductum temporis ſequutus contendo magis diſcendi cupidos inſtruere, quàm os obſtruere oblatrantibus: quanquam qui veritatem aſtruit, errorem pariter nō poſſit non deſtruere, cum rectum ſit index ſui, & obliqui. Veruntamen (vt ſemel dicam quod res eſt) cum me meaſq; Meditationes, huc vſque intra primæuam Eccleſiæ puritatem, tanquā ſummitatem Olympi compegerim, non fuit cur in errorum diſſoluendis nebulis, aut ventis contradictionum ſopiendis, me multum fatigarem. Hic nulla in regibus coercendis populi tempeſtas, Papiſmi caligo nulla. Paulò inferius quidem, ad medium huius montis, ortum & vibratum in Imperatorum capita excōmunicationis & anathematis fulmen: ſed illud plerumq; brutum: Ad pedem vero depoſitionis & internecionis tonitru. Conſulatur* Bellarmini *Catalogus teſtium,* Libro ſuo aduerſus Barclaium, *de temporali*

pontificis

pontificis potestate præfixus, *&* *quis dixi vera esse, quispiam non malitiosè cæcus facilè deprehendet: Cum primus & antiquissimus quem* Barclaio *opponit*, *è natione* Italica *sit* Gregorius VII. *è* Gallica S. Bernardus, *ex* Hispanica Raymundus. *è* Germanica. Stephanus Episcopus Halberstadensis, *ex* Anglica Alexander Halensis, *è* Scotica Franciscus Maironus: *quorum testimonia, quàm apposite allegata sint, alia dehinc dabitur (vt spero) examinandi occasio. Ego contra in pulverem & aciem educo, præter vtriusq; testamenti exempla & præcepta*, Ignatium, Tertullianum, Cyprianũ, Basilium, Nazianzenum, Chrysostomum, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, *totius Ecclesiæ Primitiuæ praxin & Synodorum consensum. Neque defuerunt in quolibet deinceps sæculo, (tonante licet & omnia permiscente Anti-Christo) qui hanc veritati facem prætulerunt: imò neque desunt hac nostra ætate, vel vnquam in posterum deerunt, ex ipsis Pontificiorum Scholis oriundi, qui* Bellarmini, *de hac Pontificis potestate Transcendentali sententiam palam & aperte oppugnare non verebuntur: licet credere fas, eandem esse opinionem totius* Societatis Ie-

ſuiticæ, Collegij Cardinalium, *& ipſius* Romani Pontificis. *Quò magis laudo & veneror, Cordatiſſimi* Senatus Pariſienſis, *in* Cardinalis *libro aduerſus* Barclaium *inhibendo & flammis adiudicando, animoſitatem & prudentiam: Cuius tanta, etiam patrum noſtrorum memoria, in ſuorum regū perſonas vigilātia tantus zelus fuit, vt cum quidam* Normandię *Nobilis, ſe regē* Franciſcum, *eius nominis primum, occidere voluiſſe* Franciſcano *Sodali religioſe confiteretur, ab eo ſcelerata iſtius cogitationis veniam efflagitans: Rege à fraterculo ſceleris admonito, & confitentem reum Iudicibus* Curiæ Pariſienſis *ſiſti iubente, ab illis propter cogitationem tantùm, eamq; in Sacramentali Confeſſione pateſactam, Capitis damnatus eſt. Ita ſacræ ſemper fuerunt apud omnes bonos & pios regum perſonæ. Verumtamem, licet tanræ ſint maieſtatis prærogatiuæ, regnantis occurrat animo.*

Tholoſ. l. de Repub. 26. cap. 7.

Non tam quid liceat, quam quid feciſſe decebit.

Et illud Plinij in Panegyrias: tu nihil amplius tibi vis licere, quam nobis, ſic fit, vt nos tibi plus velimus. Nam vt fœlicitatis tuæ eſt poſſe quantum velis: ſic magnitudinis velle quantum poſſis.

Verum Celſitudinem veſtram ab ipſa libri

bri

bri Lectione vlterius non morabor, (ſi tamen in eo quicquam occurrat, quod à tanto Principe abſq; nauſea libetur) de quo illud Kemidontij *de* Frederico III. Comite Palatino, *iuſtum, verum:*

Qui te non vidit, FREDERICE, videre cupiuit.
Et qui te vidit, captus amore tui eſt.

*In cuius vnius vultu, tuorum omnium Prædeceſſorum virtutes ſingulas, Collectim vnitas videre videor. Quare, nec prorſus diffido, te huic Scuto meo, Scutum futurum præſertim cum in eo protegendo, ſalutem tuam, tuorumq; protegas, eoq; confido magis, quod me non ita pridem in Æ*dibus *tuis* VVoodſtochianis, *de hoc ipſo ſubiucto inter concionandum, nonnulla ingerentem, gratiosè & patienter audiueris. Faxit Æternum numen, vt ſpei de te conceptæ, & votis publicis, res ipſa reſpondeat, quod euenturum facilè ſperem, ſi illud in oculo, in aure, in animo ſemper geras:*

Et Pater Æneas, & auunculus excitet Hector.

Celſitudinis veſtræ humillimus
ſeruus.

Georgius Hakevuil.

Index Capitum, quæ continentur his tribus libris.

LIBER I.

De

De sacris Imperatorum personis Ecclesiæ primitiuæ decem persequutionibus.

LIBER II.

CAP. I.

DE obedientia Christianorum in Neronem, *sub persequutione prima.*

CAP. II.

De obedientia Christianorum in Domitianum *sub persequutione secunda.*

CAP. III.

De obedientia Christianorum, in Trajanum *sub persequutione tertia.*

CAP. IIII.

De obedientia Christianorum in Adrianum, Antonium, Pium, *&* Commodum *Imperat. sub persequutione quarta.*

CAP. V.

De obedientia Christianorum, erga Seuerum *Imp. sub persequutione quintâ.*

CAP. VI.

De obedientia Christianorum in Maximum Imp. *sub persequutione sexta.*

CAP. VII.

De obedientia Christianorũ in Decium *&* Grodianũ *Imp. sub persequutione septima.*

CAP.

Scutum

SCVTVM REGIVM.

CAP. I.

De atrocitate Homicidij.

TRIBVS [a] diuersis temporibus, ante Legem *Mosis*, in Lege *Mosis*, & tempore Legis Euangelicæ, sub initium nascētis Ecclesię, vetitum esse sanguinis esū legimus; quo vehementius scilicet homines (vt rectè interpretatur antiquitas) ab humani sanguinis effusione deterrerentur. Nec mirum certè, cùm tanta sit huius peccati enormitas, vt inter [b] quatuor *clamantia peccata* in sacris codicibus, primum locum teneat; & post ipsum originale secundum, [c] *Vox sanguinis, fratris tui clamat ad me de terra* (inquit Dominus ad *Cainum*:) siccinè vero? sanguis vocem habet? & vocem clamantem? & clamantem de terra vsque ad coelum? penetrantem nubes? & pulsantem aures Iehouæ? ita planè est, vt qui hominum fortassis, vel

a Gen 9. Leuit. 17. Act. 15.

b Gen. 18. Exod. 3. Iud. 5.

c Gen. 4.

ſis, vel cenſuras, vel aſpectus effugerit; diuini tamen Numinis iuſtam ſentiat vindictam, (nam vbi deſinit humana iuſtitia,
e Eſ. 26 21. ibi incipit diuina:) [e] *Ecce enim Dominus egredietur de ſuo loco, vt viſitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum, & reuelabit Terra ſanguinem ſuum, & non operiet vltra interfectos ſuos.* Neque enim aliud peccatũ eſt, quod Deus ipſe propriâ manu grauiùs & frequentiùs vlciſcatur. Vndè Gen. 9. non legitur, *Requiretur anima hominis de manu fratris eius*; ſed, *Ego requiram animam hominis*: quin & ratio ſubindè attexitur, *ad imaginẽ quippe Dei, factus eſt homo*; ita nempe à Conditore ſuo comparata eſt hominis natura, vt ſingulis peccatis in eam impreſſis vitietur Dei imago, hoc vnico autem quodammodo diſſoluatur. Pulchrè in illa verba
f. Hom. 27. in Gen. [f] *Chryſoſtomus* (vt ſolet omnia:) Ingens, » inquit, terror aſtrictus eſt, quaſi diceretur, » Si te non reuocat à cæde hominis, » quòd eiuſdem tibi naturæ eſt, ſi adeò to» tus animo ſceleratus & impius es, vt fra» ternum fœdus violare pro nihilo habeas, » omnemque compaſſionem & ſenſum hu» manitatis exueris: cogita, quòd ad imagi» nem Dei factus eſt, & quantis eum Deus

digna-

dignatus ſit prærogatiuis; & quod omnis “
creaturæ dominatu atque imperio digna- “
tus ſit: & hæc cogitatio à tam immani “
propoſito te cohibebit. Quibus mihi ad- “
ijcere liceat; ſi Principis ſtatuam deturbans aut confringens, ſeuerè puniatur, quanto magis diſſipans viuum illud atq; intelligens Dei ſimulachrum, in cuius compage omnium creaturarum flores & eminentias, tam mirabili vnione ipſæ naturæ ſator colligauit? quòd tantum brutis præſtat animantibus figura corporis, maieſtate vultus, temperie carnis, & præſertim actiuitate mentis; quantum ipſa bruta animantia inanimatis, truncis & lapidibus. Vnicum ego primi homicidæ horrendum ſpectaculum, in ſcenam proferã: de eo Geneſ. 4. ſcriptum legimus quod cùm *Abelem* fratrem ſuum interfeciſſet, diuinam in eum latam ſententiam, primò maledictionis in perſonam ipſius, *nunc igitur maledictus eris ſuper terram*: deinde in facultates & opera manuum, *Cum operatus fueris eam nõ dabit tibi fructus ſuos*: Tertiò in famam & nominis æſtimationem, *vagus & profugus eris ſuper terram*. Maledictionem corporis, ſequitur animi deſperatio, *Dixitque Cain ad Dominum*,

Dominum, major est iniquitas mea quàm vt veniam merear: animi denique desperationem horror & anxietas conscientiæ, *Omnis qui inuenerit me, occidet me*: & quod omnium miserrimum fuit, tædebat viuere, & tamen mori non potuit: *Omnis qui occiderit Cain septuplum puniatur: posuitque Dominus in Cain signum, vt non interficeret eum omnis qui inuenisset eum*, quod signum, consentiunt antiquiores plærique, fuisse insignem totius corporis, & præcipuè capitis tremorem, *egressusque Cain a facie Domini, habitauit profugus in terra ad Orientalem plagam.* Hinc Deut. 21. tantum Ceremoniarum, tamquè accurata solennitas, ad expiationem vrbis à sanguine occisi ex mandato Legis Mosaicæ. *Quando inuentum fuerit, in terra quam Dominus Deus daturus est tibi hominis cadauer occisi, & ignorabitur cædis reus: egredientur maiores natu, & Iudices tui, & metientur à loco cadaueris singularum per circuitum spatia ciuitatum, & quam viciniorem cæteris esse perspexerint, Seniores ciuitatis illius tollent vitulam de armento, quæ non traxit jugum, nec terram scidit vomere, & ducent eam ad vallē asperam atque saxosam, quæ nunquam*

nunquam arata est, nec sementem accepit, & cædent in ea ceruices vitulæ, accedentque Sacerdotes filij Leui (quos elegerit Dominus Deus, vt ministrent ei, & benedicant in nomine eius) & ad verbum eorum omne negotium pendeat, & quicquid mundum vel immundum est, iudicatur, & venient maiores natu ciuitatis illius ad interfectum lauabuntque manus suas super vitulam quæ in valle percussa est, & diceat, manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt: propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti (Domine) & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui, & auferetur ab eis reatus sanguinis. Equidem non memini, per totam legem Mosaicam in gente Israelitica, ab aliquo peccato expiandæ, magis exquisitã, & curiosam mandari Ceremoniarum obseruationem: nec mirum certé, cùm tam atrox sit facinus homicidiũ, vt Deo ipso iubẽte, nullum habeat sacrificium:[g] *Non accipies pretium ab eo qui reus est sanguinis*. Sanctuarium nullum,[h] *si quis de industria occiderit proximum suum, aut per insidias; ab altari meo euelles eũ, vt moriatur.* Et iuxta mandatum hoc, Regũ sapiẽtissimus, iussit [i] *Benaiam* filium *Ioidæ Ioabum*

g *Num.* 35.
h *Exod.* 21.
i Reg. 3. 2.

abum homicidam, licèt in ipſo ſtantem tabernaculo, & tenentem cornua altaris, interficere. Nec ea eſt tantùm Legis diuinæ in hoc piaculo coercendo ſeueritas, ſed humanarum omnium, tam *Imperialium*, quàm *municipalium* vnanimis conſpiratio. *Quin &* [k] *Iure pontificio cautum eſt, vt vel fortuitò hominem occidens, à ſacris ordinibus in perpetuum arceatur.* Et ne inultus euaderet homicida, miraculũ quaſi in hoc ſcelere detegendo frequenter operatus eſt Deus; vt præſente percuſſore, ipſum exangue cadauer, recentem ſanguinem effundat: quod licèt ad antipathiam alij, malim tamen ego, ad omnipotentem Dei digitum referre: ita Deo pariter & hominibus, Chriſtianis & Barbaris, odioſum eſt, ſemperque fuit, vel ipſum homicidij nomen: res verò ipſa horroris plena. Concludamus itaquè cum Regio Pſalmiſta, [l] *Libera me Domine, de ſanguinibus, Deus, Deus ſalutis meæ:* eòque expetamus ardentiùs, quia (vt idem alibi:) [m] *Viri ſanguinum, & doloſi, non dimidiabunt dies ſuos*: vel enim ſibimet ipſis violentam mortem conſciſcunt, vel publico Magiſtratus gladio cadũt, vel in duello pereũt, vel ipſius Dei

k *Lib. 1. Inſtit. Iuris Canon. cap. 21.*

l *Pſal. 5. 15.*

m *Pſal. 54. 27.*

Dei digito feriuntur. Consulantur Historiæ, reuoluantur Annales, & quotusquisque inueniatur homicida, cujus dies non fuerint dimidati? ita vt intuens iratum Iudicem, expectans cruentum carnificem, sentiens mordentem conscientiam, metuens creaturas sanguinis vindices, in squalore viueret, & cum infamia moreretur. Stat enim, & in æternum stabit diuini veritas oraculi,[n] *Non aliter terra ab innocentis cruore expiari potest, nisi per eius sanguinem qui innocentis fuderit.*

n Num. 35. 31.

CAP. II.

Quàm horrendum sit piaculum, violentas manus in sacras Principum personas inijcere.

SI simplex homicidium, ita Deo & hominibus execrandum sit, cogitate (quanquam vel ipsa cogitatio vix assequi possit) quàm horrendum sit piaculum, in sacrosancta Principum capita inuolare, qui cæteris hominibus tantum præstant, quantum ipsi homines brutis animantibus. Cùm enim alij homines in natura imaginem Dei gerant: Principes

tum

tum naturâ, tũ officio, tum etiã eorũ aliqui ingenita miracula edendi virtute. Et cùm alij magiſtratus Principis vices gerant, ipſi Principes ſolius Dei, illi ſoli ſuarum actionum rationem reddituri: & ſi rectè adminiſtrauerint, ab eo ſolo pro coronis corruptibilibus, immarceſcibiles accepturi. Atque hinc eſt, quòd in ſacra pagina, peculiari modo, *cor regis in manu Dei eſſe dicatur*, iuxta illud, [o] *Per me Reges regnant, & Legum conditores iuſta decernunt*. Nec tantùm imaginis Dei, aut filiorum eius titulo inſigniuntur: ſed à *Dauide*: imò, ab ipſo Deo, dij appellantur: [p] *Ego dixi dij eſtis*: & ad *Samuelem*, [q] *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos*: quia ſcilicet & in loco Dei ſedent, & perſonam Dei repreſentant, & Dei iudicia exequũtur, & naturalem Dei filium vnctione imitantur, & denique à Deo coronas & ſceptra immediatè tenent. In ipſos igitur inſurgere, quid aliud demùm eſt, quàm in Deum ipſum Gygantomachiã inſtituere, & pulcherrimũ huius vniuerſi ordinem miſcere & demoliri? Memorat. *Ariſtoteles in lib. De mundo*, in *Minerua ſtatua*, oculum ita artificioſè entertextum, vt inde euellere, ſi quis

o Pro. 8. 15.
p. Pſa 81. 6.
q. 1. Sa. 8. 7.

ſi quis vellet, non aliter poſſet, quàm ſi totum ſolueret ſimulachrum. Certè oculus Reip. eſt Princeps, qui exinde violenter eximi non aliter poteſt, quàm vt totius Reipub. fabrica & compages, ſi non collabaſcat, concutiatur ſaltem. Si itaque hic oculus tenebroſus ſit, certè magnæ, neceſſe eſt, ſint tenebræ totius corporis: tamen ſatiùs puto, vt iudicio diuino reſeruetur, quàm cum totius corporis periculo euellatur, ne ipſo morbo deterius remedium inueniatur. Ad Chyrographũ cœleſte redeo: [r] *Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices*, inquit Dominus per *Moſen*: & per *Dauidem*, [s] *Nolite tangere Chriſtos meos*: & per *Salomonem*, [t] *In cogitatione tua Regi ne detrahas, quia & aues cœli portabunt vocem tuam, & qui habent pennas annuntiabunt ſententiam*: tantum abeſt, vt trucidare permittat, vt ne maledicere quidem, ne in ſecreto cubiculi, aut malitiosè tangere liceat. Meminit. *Marcus Cicero* in [u] Oratione ſua pro *Sexto Roſcio Amerino*, Romanos, *Cùm intelligerent nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando violaret audacia, ſupplicium in parricidas ſingulare excogitaſſe: vt quos natura ipſa retinere in officio*

r *Exod.* 22.

s *Pſa* 104.

t *Eccleſ.* 10.

u *Circa medium.*

officio non potuisset, ij. magnitudine pœna maleficio summouerentur, insui voluerunt in culeam viuos atque ita in flumen deiyci. O singularem sapientiam (inquit idem *Tullius*) nonne videntur hunc hominem ex rerum naturâ penitùs sustulisse, cui repentè cœlum, solem, aquam, terramque ademerunt, vt qui eum necasset, vnde ipse natus esset, careret eis rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. Quid tam commune est quàm spiritus viuis? terra mortuis? mare fluctuantibus - littus ejectis? ita tamen hi dum possunt, viuunt, vt ducere animam de cœlo non queant, ita moriuntur, vt eorum ossa terra non tangat, ita jactantur fluctibus, vt nunquam alluātur, ita postremò eijciuntur, vt ne ad saxa quidem mortui conquiescant. Supplicium equidem per insigne, peccato tamen dispar: *quia vel malo Patri satis magna gratia nunquam r ferri potest. Etsi* parricidæ tantum meruerint, quid demùm Regicidæ? si tantopere deuouendus, qui priuatum patrem occiderit, quomodo qui publicum Patrem patriæ, pastorem populi lumen oculorum, narium spiritum, cordis iubilum? Çertè, si quid nostro supplicio *forti & duro*, fortius

tius aut durius excogitari poſſit, dignum illud omne, quod in tale humani generis monſtrum effundatur: imò, ipſe dignus qui ſecum in morte ſocios habeat, quorum in vita ſeſe imitatorem oſtēdit. quod olim etiam in parricidæ ſupplicio factitatum perhibetur, * gallum ſcilicet, viperam ſimiam, & canem, gallum, quia vt iſte parentem ſuum aggredi non veretur ita nec Regicida tam ſuum quàm patriæ communem parentem, viperam, quia ipſius viſcera corrodit, cujus beneficio luce fruitur, ſimiam, quia cum externam hominis figuram geſtet, viliſſimâ beſtiâ deteriorem animum induit, canem denique vt huius aimalis in ſuum dominum fidelitas huiuſmodi portenti condemnet perfidiam. *Caij Cæſaris.* exemplum nobis erit inſtar omnium, quod eo libentiùs è prophana Hiſtoria profero, quia in ſequētibus me paulo ſtrictiùs intra eccleſiaſticæ limites ſtatui compingere. Hic itaque licet vi & armis ſtatum illius Reip. ad vnius principatum euexerit, eius tamen percuſſores omnes, qui nihilominùs venditabant ſe ſtare pro illibata Reipub. libertate aduerſus tyrannum: poſteà à Deo percuſſos Hiſtoriographi, qui de eius vita & morte

* *Cuius ſupplicio non debuit vna parari: Simia nec ſerpens vnus nec culeus vnus*, Iuue. Sat. 8.

& morte aliquid literis tradiderant, diligenter obseruauerunt omnes. Profitetur. [y] *Appianus* se duos integros Libros, tertium & quartum de ciuilibus Romanorum bellis, in accurata huius euentus disquisitione impendere: [z] *Plutarchus* verò ipse quidem Græcus, sed in rebus Romanis versatissimus pariter & oculatissimus his verbis hanc Tragœdiam suo more gentilitio eleganter describit: Magnus ille suus, quo viuens vsus erat Genius, eius quoque defuncti necis authores, vltor subsequutus est: omnes namque terras & maria peragrans eousque inuestigauit, vt ex percussoribus neminem relinqueret, quin in stragem dederit vniuersos: cæterùm, ex humanis quidem rebus id precipuè admirationis extitit, quod *Cassio* euenit, eodem siquidem pugione, quo in *Cæsarem* vsus fuerat, seipsum interemit: ex diuinis autem, stella ingens crinita, quæ cùm post *Cæsaris* interitum ad septem vsque noctes eximio fulgore apparuisset, posteà nũquam visa comparuit: hactenus *Plutarchus*. Quin & *Cremutius Cordus* apud [a] *Cornelium Tacitum* (imperante *Tiberio*) in ius vocatur, quod editis Annalibus M. *Brutum* & C. *Cassium*, *Romano-*

y *In princip. lib. 1. de bellis ciuil.*

z *In vita Caij Cæsaris.*

a *Annal. lib. 4.*

Romanorum vltimos dixiſſet, quæ eo ſenſu à me alligata intelligi velim: nō quod putem Tyrannum poſſe licitè in ciuium capita, & fortunas, pro ſua libidine graſſari: aut quaſi illa *Caligulæ* vox placeret,[b] *ſibi omnia, & in omnes licere:* ſed vt probem vtcunque graſſantem, ſi legitimè imperio fruatur, non poſſe licitè à ſuis ciuibus, aut quolibet alio interfici. Audi diuinum *Senecam*, quem licèt ethnicum in eccleſiaſticorum Scriptorum catalogo reponere S. *Hieronymus* non eſt veritus,[c] *Rex*, inquit, *ſi nocentem punit, cedendum eſt juſticiæ, ſi innocentem, cedendum eſt fortunæ*: id eſt, (vt ipſe alibi) diuinæ prouidentiæ: ſiquidem.

[d] *Regum timendorum in proprios greges, Reges in ipſos Imperium eſt Iouis.*

b Sueton. *in vit.* Cal.

c *Lib.* 2. *de Ira. cap.* 30

d Hor. *lib.* 2. *Od.* 1.

Cap. III.

Complectens exemplum Caini & Iacobi *Patriarchæ.*

SVb lege naturæ tum ſacerdotij ius, tum principatus primogenituræ fuiſſe annexa notius eſt, quàm vt à me vlteriori aliqua explicatione indigeat, vni-

e Gen. 29. 3 ca illa *Iacobi Patriarchæ* sufficiat vox, e *Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium roboris mei, prior in donis, maior in imperio* : in donis prior ad obeundum munus sacerdotij, & in imperio maior ad officium principatus subeundum: Iam verò *Cain* fuisse *Adami* primogenitum, vel ex ipso nomine apparet. Quamprimùm enim eum peperisset, dixit *Euah*, f *Possedi hominem per Deum*, quod vtique non dixisset, si alios filios ante *Cain* genuisset, in illos enim potiùs quàm in *Cain*, id nominis conueniebat. Non igitur mirandum, cùm in persona *Cain* honor principatus inhæserit, licèt fratrem suum crudeliter interfecerit, procacitèr Deo responderit, sceleris admissi veniam desperauerit, eius occisionem tamē tam seuerè à Deo inhibitam, vt quicunque occiderit *Cain*, septuplum puniendus foret, quod aliqui quidem factum autumant, ut reseruaretur ex Dei misericordia in pœnitentiam: allii ex iustitia in terroris exemplum, quorum ego neutrū inficias eo modo illi etiam cōcedant, Deum hoc exemplo Ecclesiam (in ipsius vagitu quasi & iucunabulis) docere voluisse, etiam in cruentos, & tyrannicos Prin-

f Gen 4. 1.

dipes

cipes , violentas manus Iniicere cuipiam mortalium non licere. Huic opinioni, aliquod ſaltem probabilitatis lumen mihi allaturum pollicetur illud *Iacobi* exemplum, Gen. 33. qui licèt tum benedictionis paternæ , tum primogenituræ Ius ex gratia diuina ſuſcepiſſet, & frater ipſius illi mortem poſt obitum patris fuiſſet interminatus; ita tamen naturalem primogenituram reſpexit, vt nō modò de vi fratri ſuo referenda vtcunque copiis inſtrictiſſimus, nihil cogitaret: [g]ſed illum legatione , & per legatos munerum præſentatione præuenerit , humanitate ſuperauerit, placauerit ſubmiſſione: [h] *Sic* (inquit) *vidi faciem tuam, quaſi viderim vultum Dei*: & paulò poſt, [i] *hoc vnum tantum indigeo, vt inueniam gratiam in conſpectu tuo Domine mi.*

g *Gen.* 33.
h *Verſ.* 10.
i 15.

Capite [k] ſequente, legimus *Simeonem* & *Leui* ob raptum ſororis ſuæ *Dinæ*, Principes terræ illius *Sichem* & *Hemor* Idololatras quidem, ſed tamen legitimos, per dolum malum interfeciſſe, ſed quo euentu? certè non alio quàm vt & incolarū iſtius loci odiū, & ſui patris [l] maledictionē incurrerēt. Ita enim ſilicernius

k *Cap.* 34.
l *Verſ.* 29.

senex, & iamiam moribundus, cum aliis filiis benediceret eorũ capita deuouet: [m] *Simeon & Leui, fratres, vasa iniquitatis, bellantia, in consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu eorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum, maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio illorum quia dura: diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel.*

[m] Ge. 49. 5

Cap. IV.

De patientia Iudæorum in seruitute Aegyptiaca, & erga Mosen *obedientia.*

DVm in *Aegypto* [n] quasi germinantes & multiplicati nimis creuerint Iudæi, *surrexit*, inquit *Moses*, *rex nouus super Aegyptum, qui ignorabat Ioseph, iis præposuit hic magistros operum,* [o] *vt affligerent eos oneribus & affligebant, illudentes iis & inuidentes, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris, luti & lateris omnique famulatu, quo in terra operibus premebantur.* Quin & vlterius, obstetricibus imperat, vt assistentes parturientibus *Hebræorum* fœminis, si fœminam

[n] Exo. 1. 7.
[o] Exo. 1. 11.

fœminam enixæ essent, reseruarent: sin masculum, statim interficerent. Mittit intereà Deus ad *Pharaonem*, *Mosen & Aaronem*, tanquam Legatos à latere, qui pro populo intercederent, & veniam à terra *Aegyptiaca* exeundi impetrarent, sed inde *Pharao* peruicacior factus, & duplicatæ populo pressuræ. Dura mehercule sors, & seruitus deploranda, corpora flagellis & oneribus oppressa, fortunæ direptæ, vel dissipatæ, liberi ante oculos parentum trucidati, Duces contumeliis & maledictis lacessiti, Religio illusa, blasphematus Deus, & quid interim populus? num debacchantur in Principem, aut seditionem meditantur? nihil minùs: sed vires, inquies, defuerunt, quibus seruitutis iugum excuterent: imò, audi ipsum *Pharaonem* [p] *Ecce populus filiorum Israel multus, & fortior nobis est*: & si defuissent vires, non potuit *Moses* ad præsentiam *Pharaonis* non semel admissus, sicam in manica gestare ad iugulum vel latus ipsius fodiendum? vel cum in Aula Regia viueret, venenum illi curare propinandum? vel denique, qui tot & tam stupenda miracula in conspectu *Pharaonis* operatus est non potuit, etiam ipsum

[p] *Exod.* 1. 9

ipſum *Pharaonem* ſi voluit miraculosè proſternere? ſed noluit Deus tale aliquod monumentum in ſacris Codicibus poſteritati traditum extare. Quid eſt igitur, quod tantis vndique coarctati anguſtiis moliuntur tandem, verbûlo ſubnectit
q Exod. 2. 24. Spiritus Sanctus, [q] *ingemiſcentes filij Iſrael propter opera, vociferati ſunt, aſcenditque clamor eorum ad Deum ab operibus.* En ſemper arma Eccleſiæ; preces & lachrymas, & tamen ne impunè graſſentur, aut inultè, vel Eccleſiæ nimis inſultent Tyrãni, Deus ipſe ſuis illatas vindicat iniurias; ne aut innocentes deſperent, aut nocentes petulanter inſoleſcant, vt populus erga Principem obedientiam diſcat, & Princeps viciſſim erga populos clemenmtiam & manſuetudinem. Quare, non
r Exod. 14. 17. dicit, *vos glorificabimini;* [r] ſed *ego glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius, & in curribus, & in equitibus illius, & ſcient Aegyptij, quia ego ſum Dominus.* Neque ab hoc ſenſu abludit Poeta, de ne-
Heſiod. Heſiod. quam Principibus loquens:

Si quis ſacrilige ſeſe gerat, aut iniuſte,
Iupiter huic cœlo clades immiſit ab alto
Peſtem ſiue famem.

Innuens nimirum, non eſſe ſubditorum, ſed

ſed Dei malorum Regum furori frænos iniicere, iuxta illud *Iobi* 12. *Ipſe baltheum Regum diſſoluit, & pracingit fune renes eorum:* & *Greg*.Hom.17. *In Euangelia ſubditorum quidem culpas per paſtores percutit: ſed Paſtorum vitia per ſemetipſum ferit*. Ita populum percutiebat per *Eli* & filios eius, ipſum verò *Eli*, eiuſque filios per ſemetipſum feriebat.

Pharaone iam cum curribus & equitibus ſuis in mari rubro ſubmerſo, & toto Iſraele indemni traiecto, factus eſt *Moſes* ex Dei mandato, & conſenſu populi Iudæorum Dux & Iudex. Hic itaque licèt [f] tria millia Gentis illius vno die per manus Leuitarum occidi curauerit, non legimus tamen, quòd vel gladium, vel linguam aduerſus eum ſtrinxerit quiſpiam; & ſi aliquando murmuraret populus, aut rebellis factus eſſet, acerbiſſimas ſemper dedit ſuæ temeritatis pœnas; [t] vel enim incendio & conflagrationibus è cœlo delapſis abſorpti ſunt, vſque aliquando ad 14. millia: vel plagâ magnâ nimis conſumpti, vel ab hiatu terræ aperientis os ſuum deglutiebantur, vel Serpentibus ignitis percuſſi, vel leprâ perfuſi, vt *Maria* ipſius *Moſis* germana ſoror,

[f] *Exod.* 32. 27.

[t] *Num.* 16. & 21.

[a] *Num. 12. 10.* quæ exinde (inquit Scriptura) [a] *apparuit candens vt nix, & ab ea penè in instanti, vsque ad medium carnis eius deuoratum est.* Quid flamma cœlitùs dimissa? terræ hiatus? inusitata pestis? igniti serpentes? lepra denique candens & deuorans ob murmurationem & contumaciam? quid si itaque *Mosen* â regimine exuissent suo? si à principatu deturbassent? si percussissent? si vulnerassent? si occidissent? herclè animus supplicia tanto debita piaculo.

Meminisse horret, luctuque refugit.

CAP. V.

De interitu Eglonis *per manus* Aod, *& septuaginta virorum à regia stirpe per* Abimelech & Sichemitas.

[x] *Iud. 3.* PRogressu temporis [x] *Eglon* rex Moabitarum, Iudæorum vsurpauit imperium. Hunc *Aod* (quem notat contextus fuisse ambo-dextrum) eodem penè modo interemit, quo illud Monachorum portentum, *Iacobus Clemẽs Henricum* tertium Galliarum regem, ita vt hinc videatur *Clemens* sui inclemẽtis facinoris sumpsisse exemplar: quippe accin-

ctus gladio ſubter ſagum, & ingreſſus ad Regem: *Verbum*, inquit, *habeo ſecretum ad te, O Rex, egreſſiſque omnibus qui circa eum erant, ſiniſtra manu euaginauit ſicam, fixitque eam in ventrem Regis:* tamen inter hoc *Aodi*, & iſtud *Clementis* factum, illud reſtat diſcriminis, quod hic vſurpatorem, & verè tyrannum interfecerit, qui in regno Iſrael capeſſendo nec jus habebat, nec titulum: ille verò legitimum Monarcham. Hic inſuper diuino ſpiritu excitatus, vtpotè quem Scripturâ atteſtãte, ipſe Deus ſaluatorem ſuſcitauit: ille verò ſpiritu Diabolico impulſus, & Furiis agitatus infernalibus. Hic denique expreſſo populi conſenſu, (quod tamen in hoc caſu nequaquam valere, poſteà demonſtrabimus:) ille verò quorundam Cucullatorum monitis & inſtinctu. Verùm de *Clemente* in ſequentibus amplior dabitur loquendi ſeges: de *Aod* autem aliquid etiam hoc in loco attexere volui, ne viderer corraſiſſe tantum quæ ad meas partes promouendas facerent, contraria autem & quæ à Regicidis acerrimè vrgentur conſultò declinaſſe.

Non ita multò poſt[y] *Abimelech* ſecum confæderatis *Sichemitis* aditum ſibi ad

[y] *Iud. 9.*

regni gubernacula patefecit, occiſione virorũ ſeptuaginta è Regia ſtirpe, ſolo relicto *Iothamo* natu minimo, ſed huius nefandi ſceleris exitum pauliſper expectante: precatur *Ioathamus* ex amaritudine animæ ſuę, vt egrederetur ignis de viris *Sichem*, & deuoraret *Abimelech*, quod ibidē factitatum legimus. *Poſuit nempe Dominus ſpiritum peſſimum inter Abimelech & Sichemitas, ita vt cœperint eum odiſſe, & ſcelus interfectionis ſeptuaginta virorum, & effuſionem ſanguinis eorum in eum conferre. Quare ſurrexit ac irruit in eos, cepitque vrbem, & interfectis ciuibus, ipſâq; vaſtatâ ſal in ea deſpergit, Turrim inſuper excelſam ſuccendit, & in ea mille hominum fumo & igne vel ſuffocauit, vel combuſſit,* & ipſe tādem manu mulieris fragmen molę deſuper jacientis illiſo capite & confracto cerebro miſerè periit. Ita reddidit Deus malum quod fecerat *Abimelech* contra Patrem ſuum interfectis ſeptuaginta fratribus ſuis *Sichemitis* quoq; quod operati erant, retributum eſt, & venit ſuper eos maledictio *Iotham filij Ierubaal*. *Phœbus* ille vatem dixit,

Homer. Odiſſ. π

——— δεινὸν δεγένος βασιλήϊον ἐστι
Κτείνειν.

Κτ

---------*Res est grauis occidisse.*
Regalem stirpem.

Nec minùs grauiter Historicorum prudentissimus, [z] *Raro ea moles conuelli, sine conuellentium exitio potest.* [z] Tacit. 4. hist.

CAP. VI.

De explicatione loci difficilis ad regiam potestatem pertinentis. 1. Sam. 8.

IVdicibus sæcularibus in Imperio Iudaico successerunt Ecclesiastici, qui & Iudices fuerũt simul & Sacerdotes: inter hos cùm *Samuel* suos filios substituisset, [a] *Qui non ambulauerunt in viis eius, sed declinauerunt post auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium:* [a] vers. 3. congregati vniuersi majores natu Israel, [b] vers. 5. venerunt ad *Samuelem*, dixeruntque ei, [b] *Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vitijs tuis, constitue nobis Regem vt iudicet nos*, quibus ex mandato Dei suffragatur *Samuel*, iisque pariter effrenè futuri Regis his verbis graphicè depingit ingeniũ, [c] *Agros vestros, & vineas, & olineta tollet, &* [c] vers *dabit seruis suis, seruos etiã vestros & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet,*

& po-

& ponet in opere suo [*quasi dixisset:*] hæc facturus est, non tam quod ei facere liceat, (aliter enim describitur Regis officium, Deut. 17.) sed quod ei talia molienti, vobis resistere non liceat. Quare non subnectit, vt eius iugum excutietis, aut à solio deturbabitis, aut per insidias interficietis, aut auferetis eum veneno: sed [d] *clamabitis in die illa à facie Regis vestri quem elegistis vobis.* Nam vt prudenter & christianè [e] *Tacitus*: *bonos Principes voto expetere debemus, qualescunque pati, & quomodo sterilitatem, aut nimios imbres & cætera naturæ mala, sic luxum & auaritiam dominantium tolerare.* Rationem ipse alibi reddit, [f] *Principi summum rerum iudicium Dij dederunt, subditis obsequij gloria relicta est*: & [g] *nihil tam exasperat feruorem vulneris, quàm ferendi impatientia.* Populus itaque cùm ob Regis legitimè constituti sæuitiam, aliosuè mores tyrannicos, de eo abdicando, vel interficiendo coniurat, perindè facit ac filius, qui dum iustâ de causâ cæditur, virgam vi eripit, & extorquet è manu patris, atque in frusta concidit, vel cremat ignibus, quo facto, parentis in se animum, non ad misericordiam,

d vers. 18.
e Histor. 4.
f Annal. 4.
g Ioseph. l. 2.

diam, sed ad iracundiam commouet, facitque, vt qui virgas fregit, mox loris vel funibus Ibericis feriatur, & tandiu vapulet, dum rectam placandi rationem inuenerit, nempè, eum lachrymis, obsecratione, precibus, & culpę deprecatione ad miserationem flexerit.

CAP. VII.

De admirabili Dauidis *erga* Saulem *obedientia.*

CVm iam ex voto suo Israelitæ *Saulē* sibi Regem elegissent, ille sibi suisque posteris duplici inprimis peccato dominanti ansam preripuit. Primò, quod *Samuelem* in officio sacerdotis præuenisset, ipseque suis manibus Deo obtulisset holocaustum:[h] *Quod si non fecisses,* inquit, *ad eum Samuel, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum: sed nequaquam Regnum tuum vltrà consurget, quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum, eò quod non seruaueris, quæ præcepit Dominus:*[i] secundò, quod *Amalechitas* ad internecionem vsque iussus occidere, sibi prædam & regem *Agag,* inco-

h 1. Sa. 13.

i 1. Sam 15.

incolumem reseruauerit. *Propterea*, inquit, *Samuel, quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis rex.* Et paulo post, *abscidit Dominus regnum Israel à te hodiè, & tradidit illud proximo tuo meliori te.*[k] Postea ex Dei præcepto, tulit *Samuel* cornu Dei, & vnxit *Dauid* in Regem, & in eum infusus est spiritus Domini à die illo, & in posterum. Spiritus autem Domini recessit à *Saul*, & exagitabat eum spiritus nequam. Quare loquutus est *Saul* ad *Ionatham* filium suum & ad omnes seruos suos, vt occiderent *Dauid*: quin & ipse, lanceam ad eum cum pariete configendum propria manu eiaculatus est; licèt non ita multò antè, spiritus sui furorem cantu & musicâ *Dauid* sopiisset, *Goliah* Israelitarum terrorem (lapide è funda emisso) trucidasset, & denique ducenta Philisteorum *Sauli*, pro filia eius *Michol* præsentasset præputia. Neque his tamen in *Dauid* generum suum, & iam vnctum in regem contentus iniuriis, cõiugem eius alteri tradidit, ipsum ac parentes suos patria expulit, eius causâ Sacerdotes octoginta quinque, præter Sacerdotem summum, interfecit, Nobe eorum

k 1. Sã. 16. 17, 18, 19, 20, 21, 22.

rum ciuitatem, vnà cum viris & mulieribus, paruulis & lactantibus, ouibus & asinis gladio percussit, & denique magno exercitu à loco ad locum, eius animam tanquam pulicem aut perdicem persequebatur. Herclè, si vsquam, si vspiam: iusta cuiquam dari possit ratio regem iniustum è medio auferendi, *Dauidi* ista datur. Quid interim ille? quas eructat minas? quam vindictam meditatur? de tolerando quidem cogitat magis quàm de tollendo, de ferendo quàm de feriendo: imò, à feriendo tantùm abhorruit, vt cùm semel in speluncâ, & iterum in tentorio ei daretur oportunitas (qua oportunior dari non potuit) non modò manus suas ab isto scelere cohibuit, sed alios nimis iuueniliter exultantes, suâ modestia repressit, satellites *Saulis* militesque eius Prætorianos, vt vigilantiùs suum Dominum deinceps custodirent, admonuit, & inclinans pronus in terram, illum Dominum regem suum appellando, seipsum verò pulicem & mortuum canem humillimè adorauit. Neque huius tam stupendæ obedientiæ aliam vllibi reddidit causam, quàm quòd *Saul* sacer Deo esset, & vt ipse loquitur, [1] *Christus Domini*: 1 1 *Sam.* 24. *vers.*

mini: Propitius (inquit) *sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, Christo Domini, vt mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est.* Et alibi, [m] *quis extendet manum suam in Christum Domini & innocens erit?* opinari tamen videntur inter Orthodoxos, quos vidi, duo: ex antiquioribus, [n] *S. Augustinus* (quod obseruauit & vrget *Mariana*) è recentioribus verò [o] *Buccanus* Academiæ Lausannensis Professor, *Danidem* noluisse quidem, potuisse tamen si voluerit ex speciali Priuilegio diuinitùs indulto licitè *Saulem* interficere. Illud tamen (salua tantorum autoritate dixerim) quomodo sacris literis consonum sit, me nullo modo intelligere palàm profiteor, cum cor *Dauidis* eum percusserit, (vt inquit contextus) eò quòd tantum oram chlamidis *Saul*, idque latenter & clanculum abscidisset, & si licitè occidi potuerit *Saul*, quorsum quæso pro iniuria tantilla tanta anxietas? pro qua sola somniant *Rabbini*, ita in decrepita sua ætate refrixisse *Dauid*, vt calorem à vestibus nullo modo concipere potuerit, eò quòd scilicet vestem *Saul*, ipse temerario ausu absciderit. Sed dabimus, licitè potuisse *Dauid* ex specia-

m 1. Sa. 26. 9.

n Contra Adimant. c. 17.

o Loco 49. Insti. Theo.

ſpeciali priuilegio (eò quòd ipſe è Dei mandato vnctus eſſet in Regem, & *Saul* reiectus) eum interficere, ſed noluiſſe, ne author eſſet exempli interficiendorum Regum, quantò minùs igitur priuatus aliquis, imò tota Reſpublica aut poteſtas quæcunq; terrena & mortalis, in legitimum Principem manus audebit iniicere? præſertim, cùm [p] *Dauid*(vt in eodem ſemper proſequar perfectiſſimam obedientiæ Idæam) iuuenem *Amalechitam*, *Sauli* non ſubditum, ſtultè tantum gloriantem, ſe *Saul* interfeciſſe, & pro diademate & armilla(quibus eum mortuum ſpoliauerat) præmia expectantem, è veſtigio interfici mandauerit. Quin & vlterius, erga mortuum cadauer ſolitam exhibuerit reuerentiam. Cùm enim ei nunciatum eſſet, quòd viri *Iabesh Gilead* ſepeliſſent *Saul*, miſit nuncios, dixitque ad eos: [q] *Benedicti vos à Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc Domino veſtro Saul, & nunc retribuet vobis Dominus miſericordiam & veritatem, & ego reddam gratiam, eò quod feciſtis verbum iſtud.* Poſtremò, vt hunc de *Dauide* ſermonem ſemel finiam (quamuis exemplum hoc niſi cum mundi fine nunquam ſit finiturum)

p 2. Sam. [illegible]

q 2. Sa. 2. 5.

r 2.Sam.4. turum (cùm [r] *Ishboſeth* filium *Saul* ex conſilio *Abner* regnum in ſe ſuſcipientem, occidiſſent *Rechab & Baanah Berothitæ* (eum dū dormiebat in inguine ſpicis tritici percutiendo) properantes tota nocte, caput eius quaſi in triumpho ouantes, & amplam ſibi pollicentes mercedem, ad *Dauid* in Hebron attulerunt, dixeruntque ad regem. [ſ] *Ecce caput Ishboſeth filij*

ſ verſ.8. *Saul, inimici tui, qui quærebat animam tuam, & dedit Dominus domino meo regi vltionem hodiè de Saul & de ſemine eius:* reſpōdens autem *Dauid, Rechab & Baa-*

t ver.9.10. *nah* fratris eius, dixit ad eos: [t] *Viuit Dominus, qui eruit animam meam de omni anguſtia, quoniam eum qui annuntiauerat mihi, & dixerat, mortuus eſt Saul, qui putabat proſpera nunciare, tenui & occidi eum, quātò magis nunc, cùm homines impij interfecerunt virum innoxium, in domo ſua, ſuper lectum ſuum, non quæram ſanguinem eius de manu veſtra? & auferam vos de terra?*

u verſ.12. [u] *Præcepit itaque* Dauid *pueris ſuis, & interfecerunt eos, præcidenteſque manus & pedes eorum, ſuſpenderunt eos ſuper piſcinam in Hebron: caput autem* Ishboſeth *tulerunt & ſepelierunt in ſepulchro* Abner *in Hebron.* Bone Deus! quiſquam mortalium

talium, qui nouerit solùm quid sit conscientia, quid Scriptura, putaret. regicidas, & regicidarum patronos ista omnia legere, intelligere, credere, & tamẽ prorsus contraria moliri, imò tum priuatim in absolutionibus, tum etiam publicè, tam in scriptis, quàm in scholis docere facienda? & facientes in album Sanctorum reponere? O quàm vellent sanguinarij isti, nullum prorsus huius exempli (quo nihil in illorum machinationes babaras, è totâ sacrâ, vel profanâ Historiâ planiùs aut pleniùs erui potest) in diuinis Codicibus vestigium vllibi extare: sed diuinâ prouidentiâ extat, & inuitis eorum ensibus, inuitis ignibus, ad rebellionis confusionem perpetuam, & coronam obedientiæ in æternum extabit: & sanctissimus Propheta *Dauid* exurget in iudicio cum secta hac, & condemnabit: qui illud non in ore solùm, sed in corde fixum habebat acroama, quod ego in omnium Christianorum linguis, cordibus, manibus, maiusculis characteribus altè incisum cuperem, NOLITE TANGERE CHRISTOS MEOS.

CAP.

CAP. VIII.

De proditione Absolonis *&* Seba, *& eorundem miserando exitu.*

z 2. Sa. 13. DAuide adhuc superstite [z] *Ammon* eius primogenitus patrique in gubernatione regni, si superuixisset, (vt fas credere) successurus, cum sorore suâ *Thamar* incestum pariter & rapinam committit. Ob hoc facinus, *Absolon Ammonis* frater, eum ad conuiuium humaniter inuitatum, & iam temulentum, occidi iubet: dignus certè *Ammon* qui etiam grauiora pateretur, tu tamen *Absolon* indignus, qui vel ista faceres, filius regis, regis filio, & è regia stirpe natu maximo ad regnum iam destinato: sed peracta est hæc Tragœdia, quid tandem de *Absolone* factum? num in pace moritur? aut ordinaria
a cap. 18. morte perit? nihil minùs, sed [a] ob insignem improbitatem, & rebellionem infamis, capite, non crinibus (vt plerique putant) in quercu fortuitò suspensus, inter cœlum & terram, vtroque scilicet indignus, pendet, donec tandem à *Ioab* tribus lanceis transfossus, animam emisit.

ſit. Sed de *Ioab* quid tandem factum? qui non eſt veritus ipſe facere, ad quod faciẽdum alium inducere non potuit? herclè libera illa vox, & *digna notari:* [b]*Si appenderes mihi in manibus meis mille argenteos nequaquam mitterem manum meam in filium Regis*, ſed ſuas tamen in illum intrepidè immiſit[c] *Ioab*, & ipſe domum in Tẽplo, ipſa altaris cornua apprehendens, *Solomonis* iuſſu interfectus. b vers. 11. c 3. Reg. 2.

Eodem penè tempore accidit, vt[d] *Ibi eſſet vir Belial* (vt inquit contextus) *nomine* Sebah *filius* Bochri, *vir Iemineus, qui cecinit tuba, & ait: non eſt pars in* Dauid, *neque hæreditas in filio* Ishi, *reuertere in tabernacula tua Iſrael, & ſeparatus eſt omnis Iſrael à* Dauid, *ſecutuſque eſt* Sebah *filium* Bochri: Proditorem hunc in hanc etiam ſcenam introduco, non quod vt alij, regio ſanguine ſuas manus cruentarit: ſed quia, quod ad idem penè redit ſeditionẽ commouerit, exercitum conſcripſerit, Regi denique ſuo bellum indixerit, in quo non minùs regis, quàm priuati alicuius caput fortunæ belli obiectum. Neque certè multum intereſt, inter occidere, & vitam non vitalem facere, vel ad occidendum viam ſternere, & in omni d 2. Sam. 20.

prodi-

proditionis maculâ illud verissimum.

Facinus quos inquinat, æquat.

Sed filum Historiæ paulò vlteriùs prosequimini, & statim videbitis proditorem hunc, in suo volutantem sanguine, & caput eius ex rogatu mulieris (consentiente etiam populo qui illum sequebatur) abscissum, & in manus *Iaob* de muro proiectum. Ita,

Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit rediens iacentem.

Cap. IX.

De miserando exitu Ieroboam, Baasath, & Zamri.

DAuide iam & filio eius *Solomone* in pace mortuis, per iuuenilem *Rehoboæ* eius successoris temeritatem, factum est, vt regnum inter illum & *Ieroboam* diuideretur: ita vt hic decem trib. possideret, ille verò duas, hic etiam rex Israel (qui Samariam sedem habebat) vulgò diceretur, ille Iudæ qui Hierosolymã. Et videtur certè à Deo excitatus *Ieroboam*: vt ebullientem *Rehoboæ* insolentiam compesceret, & castigaret, iuxta illud:

illud: [e] *à me factum est verbum hoc.* Sed quis tamen *Ieroboa* & familiæ eius exitus? audi tonantem Prophetam: [f] *Ecce ego inducam malum super domum* Ieroboam, *& percutiam de* Ieroboam *mingentem ad parietem, & clausum & nouissimum in Israel, & mundabo reliquias domus* Ieroboam, *sicut mundari solet fimus vsque ad purum: qui mortui fuerint de* Ieroboam *in ciuitate, comedent eos canes: qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues cœli, & vnus solum de filiis ipsius in sepulchrum inferetur, quia Dominus loquutus est.* Neque in Scripturâ deinceps nominatur, nisi summâ cum ignominiâ, & nominis fœtore, semperque illum sibi titulum annexum gerit, tanquam captiuus compedes, aut catenas: *Ieroboam filius Nebat, qui peccare fecit Israel.* Postremò, filius eius *Nebad*, cum duobus tantùm annis regnâsset, à [g] *Baasah* * interfectus est, qui etiam percussit omnem domum *Ieroboam*, nec demisit, ne vnam quidem animam de semine eius: nec sic tamē multus ipse abibit *Baasah*, audi rursus è cœlo tubam: [h] *Ecce ego demetam posteriora* Baasah, *& posteriora domus eius, & faciam domum tuam sicut domū* Ieroboam *filij*

e 3. Reg. 12.
f Cap. 14.
g Cap 15.
* Baasah Regicida interfectus.
h Cap. 16.

filij Nebat: *Cumque regnasset filius eius* Elah *duobus annis, rebellauit cõtra eum seruus eius* Zamri *dux mediæ partis Equitũ, & irruens in domum, vbi erat bibens & temulentus, eum percussit, interfecit, & eius vice regnauit:* tãdẽ verò & ipse* *Zamri*, ab *Amri* Principe militię expugnatus, palatium ingressus, seipsum vnà cum domo regia conflammauit, & quod pessimum fuit, *mortuus est in peccatis suis, quæ peccauerat, faciens malum coram Domino, & ambulans in via* Ieroboam, *& in peccato eius quo fecit peccare Israel.* Ita illius oraculi veritas inconcussa æternum stabit. [i] *Quicunque effuderit humanum sanguinem, multò magis regalem, per hominem fundetur sanguis illius.*

**Zamri interitus miserãdus.*

i Gen. 9.

CAP. X.

De vindicta in Athaliam *aliosque Regicidas.*

POsthæc statu regni Israelitici susque deque verso, & mutationibus variis lacerato [k] *Athalia* illud monstrum sui sexus, omne semen regium (excepto solum *Ioas* quem *Ioida* abscõderat) è medio

k 4. Reg. 11

dio tollit. Transacto autem 7. annorum circuiti *Ioida* Pontifex maximus, eum in templo absconditum in lucem & conspectum populi deducit, vngit in Regem & diademate, & regalibus ornamentis induit, quo nuncio experrecta *Athalia* occurrit, viditque populum circumquaque manibus plaudentem & canentem tubis: vnde attonita scidit vestimenta sua, clamauitque Coniuratio, Coniuratio.

Quis tulerit Gracchos *de seditione querentes.*

Certè non tulit *Ioida*, sed præcepit Centurionibus, vt educerent eam extra septa Templi, & quicunque eam sequutus esset gladio feriretur : *imposueruntque ei manus & impegerunt eam per viam introitus equorum iuxta palatium Regis, & interfecta est ibi : sic sera venit, sed certa tamen vindicta Deorum*, laneos fortassis habent pedes, sed plumbeas, imò ferreas manus.

Ioas autem, cum *Hazael* rex Syriæ iam instrueret exercitum, & copias educeret ad Hierosolymam expugnandam *perterrefactus nimis, tulit omnia sanctificata quæ consecrauerat* Iosaphat & Ioram & Ocho-

sias Patres eius, reges Iuda, & quæ ipse obtulerat, & vniuersum argentum quod inueniri potuit in thesauris Templi Domini, & in palatio Regis, misitque Hazaeli *vt moueret castra, & à ciuitatis obsidione desisteret.*
[l] 4. Reg 12. *Quare permisit Deus: vt eius satellites* [l] Iozachar & Iozabad *aduersus eum coniurarent, & vsque ad internecionem percuterent*: sed percussores ipsos, non ita multò post, *Amazias Ioa* filius, & in regno suc-
[m] Cap. 14. cessor, gladio percussit: [m] *filios autem eorum, non occidit* (inquit Scriptura) *quasi dixisset*, vel cõsuetudinem fuisse, vt in causa perduellionis, etiam filij vnà cum patribus pœnas luerent: vel certè mereri patres, vt etiam luerent filij, licèt ipsi fi-
[n] Deut 24. Ezec. 18. lij non mererentur, iuxta illud: [n] *Non morientur patres pro filiis, neque filij pro patribus, sed vnusquisque in peccato suo morietur.* Filijs igitur pepercit quidem *Amazias*, patribus non item, vtcunque parentis sui interitu, sibi ad regni gubernacula aditum patefecissent. Non enim bonis Principibus.

[o] Lucan. ------ [o] *Scelera ista nefasque*
Hac mercede placent.

Nam, vel exempli causa,

[p] Seneca. [p] *Regi tuenda maximè Regum est salus.*

Verum

Veruntamen, *Amazias* quoque à ſuis ſubditis interfectus, & in eius ſolium ſuffectus [q] *Azarias* filius eius, (quem ideò ſuſpicor cum coniuratoribus conſpiraſſe, quòd non legimus eum ſupplicio eos affeciſſe) ſed contrà, capite ſequente, eum à Domino lepra percuſſum, manſiſſeque leproſum vſque ad diem mortis ſuæ, & habitaſſe in domo libera ſeorſim. q 4. Reg. 15.

[r] Circiter hoc idem tempus regnauit *Zacharias* filius *Ieroboam* ſuper Iſrael, in Samaria, coniurauit autem contra eum *Sellum* filius *Iabez*, percuſſitque eum & interfecit, regnauitque pro eo: & vix tribus verſibus interiectis aſcendit *Manahem* filius *Gadi* de *Therza*, venitque in Samariam, & percuſſit *Sellum* & interfecit eum, reginauitque pro eo: & rurſum vix interpolatis decem, contra eius filium *Phacciam*, coniurauit *Phaccia* filius *Romeliæ*, & interfecit eum, regnauitque pro eo, & dènique paulò poſt, eodem in capite contra *Phaccea* filiũ *Romeliæ*, coniurauit *Oſee* filius *Elah* & interfecit eum, regnauitque pro eo, qui poſtea etiam factus eſt *Salmanaſeris* Regis Aſſyriorum tributarius & captiuus? r Cap. 15.

Sic clauus clauũ, ſic vnda ſuperuenit vndã.

Sic abyssus abyssum inuocat, abyssus crudelitatis & inobedientiæ, abyssum vltionis & vindictæ, & de huiusmodi vsurpatoribus illud Poetæ verum, iustum:

Ad generum Ceneris *sine cæde & sanguine pauci*
Descendunt Reges & sicca morte Tyranni.

Cap. XI.

Quomodo perierint Ammonis *percussores, & Iudæi se gesserint erga* Nabucodonosorem *in captiuitate Babylonica.*

4. Reg. 21. SEd quid in regno *Iuda* intereà factũ? Sibi *Ammon*, filius *Manassis* parentis impij, impia progenies, *dereliquit Dominum Deum patrum suorum, & non ambulauit in via Domini, tetenderuntque ei insidias serui sui, & interfecerunt Regem in domo sua. Percussit autem populus terræ omnes, qui coniurauerant contra Regẽ* Ammon. Aures hic arrigite, vos Regicidæ, qui putatis populo placere quas facitis Tragœdias, cùm natura, vel potiùs naturæ sator, Deus, ita ad obedientiam subditorum corda finxerit, colla flexerit, vt Ps. licet eorum Rex Leges pariter diuinas & humanas

humanas ſpreuerit, cœlum & terram ſuâ graſſatione miſcuerit, omnia turbauerit: tantùm tamen abſunt à violentas manus ei iniijciendo, vt in inijcientes ipſi ſtatim ſuas iniijciant. Neque certè ego Regicidis tormentum optarem exquiſitius, quàm vt effrænis populi libidini & furori dimittantur, cùm nihil eorum conſcientias acriùs pũgat aut lancinet intimiùs, quàm eum ſe ab ijs, quorum ſe liberatores venditant derelictos videant, imò eorum linguis confoſſos, laceratos manibus, pedibus calcatos: & certè à teſtibus fide dignis accepi *Franciſcum Rauilliac*, illum incarnatum Dæmonem, *Henrici quarti* fælicis memoriæ infauſtum percuſſorem, magis attonitos & anixos oſtendiſſe vultus ad execrationes, quas in eum plenis faucibus euomuit circumfuſa multitudo, quàm ad aſpectum aut ſenſum igniti forcipis aut plumbi, & ſulphuris ardentis.

Poſtremò in ſacroſanctâ hac de Iudæorum Regibus Hiſtoriâ, in ipſo quaſi Epilogo & Cataſtrophe, maximè inſigne & memorabile (excepto ſolùm illud *Dauidis*) reſeruatur obedientiæ exemplum. *Nabuchadonoſor* Aſſyriorum Rex, tum t 4. Re.

temporis Palestinam totam ferro & flā-
mâ vastaret, Hierosolymam expugnaret,
Templum vnà cum palatio Regis incenderat,
sacratissima vasa expilauerat, cætera
militibus (qui cædes stupris, stupra cædibus,
miscebant) diripiēda dedit, Regem
ipsum vnà cum filijs (postquam exoculâsset)
trucidauit; vrbem denique totam,
& mœnia solo exæquauit: postremò, populi
reliquias, quæ tantæ cladi superfuerant,
in miserrimam seruitutem abduxit.
Neque adhuc satis sibi factum ratus, suam
statuam ex auro conflari, ac in loco publico
ab omnib. adorari, quoties tuba exaudiretur:
recusantes in ardenti fornaci viuos
concremari iussit. Hæc cùm in Iudæā
fuissent allata, sanctissimi Prophetæ ad
captiuos literas dederunt, vt nihilominùs
[u] *Pro Nabuchodonosoris, liberorumque
eius salute, vota conciperent, ac precarentur
à Deo optimo maximo, vt tamdiu superstites
regnarent, quamdiu cœlorum orbes circa
terram circumag[illegible]* [illegible] [illegible]uidē Deus
ipse *Nabucho[illegible]* [illegible] suum,
vt alibi [y] C[illegible] [illegible]pellare
non [illegible] [illegible]nsuper
o[illegible] [illegible] [illegible]rum se
[illegible] [illegible]at. Quis autem tyrannorum

Baruch 1. Ierem. 29.
Ier. 25. 9. Esa. 45. 1.
Ezec[illegible]

norum (quotquot vsquam terrarum spi-
rârunt) cum isto comparandus? qui sta-
tuam suam tam crudeli proposito suppli-
cio à populo Dei coli iuberet, attamen,[a] a Ezec. 29.
Vates sanctissimus, quẽ ex oraculo Deus
ipse afflauerat, *Zedechiæ* Regis Iudæorum
perfidiam aduersus *Nabuchodonosorẽ* (cu-
ius erat ipse fiduciarius) verborum acer-
bitate abhominatur, ac iustissimè inter-
emptum fuisse lætatur. Et meritò quidem,
quia, vt loquitur beatus [b] *Iob, Deus est, qui* b Cap. 34.
regnare facit hominem hypocritam propter
peccata populi. Et Deus ipse per Prophe-
tam suum: [c] *Dabo tibi Regem in furore meo,* c Ose 13.
& auferam in indignatione mea. Quare, *in*
ferocientem Principem inuolare, & non
potiùs Dei digitum illum tanquam in-
strumentum mouentem reuereri, quid
aliud demùm est, quàm cum rabido cane
lapidem in se coniectum allatrare: & den-
tibus atterere, ad manum verò eiaculan-
tem neutiquàm respicere?

CAP. XII.

De supplicio Bagathan *&* Tharez, & *Iudæorum patientia sub* Assuero.

RESTANT adhuc è canonicis Scripturis Testamenti veteris exempla duo, & duo tantùm, è libro *Esther* deprompta vtraque. Vnum iusti supplicij in perduelles: inuiolatæ in Regem obedientiæ alterum. Quod itaque ad primum attinet, eo tempore quo *Assuerus* (quem *Artaxerxem* appellat *Iosephus*) captiuos sub ditione sua detinuit Iudæos, ad ianuam Regis morabatur *Mordocheus* natione Iudæus, vbi fortè subodorans duos Regis Eunuchos, *Bagatham* & *Tharez* furoris œstro aduersus Regem percitos, in ipsius internecionem coniurasse, statim vt rescisceret, secretum Reginæ aperuit, & illa vicissim Regi. Res iudicialiter ventilata, habent confitentes reos, & *appensus est vterque eorum in patibulo, & iussit Rex, vt in libro memoriali scriberetur: vt pro vitâ suâ aliquid repensaret ei, mandatumque est Historijs, & Annalibus traditum coram Regi.* Videtis proditionem hanc cogitatam tautùm, non affectam, & tamen proditores perinde capite plexos, ac si effecissent: ita sacræ sunt semperque fuerunt Principium personæ, ita execranda proditio, delatori insuper præmium decretum, & factum in perpetuam

rei memoriam Annalibus concreditum tam ad ſempiternam delatoris laudem, quàm ad dedecus & ignominiam proditorum indelebilem. Quod ſpectat ad ſecundum, *Haman* ſummus Regis Conſiliarius, *Mardochæo*, quod ei tranſeunti non aſſurgeret valdè infenſus, ab *Aſſuero* obtinuit, vt regio nomine publicaretur Edictum, ad omnes Iudæos à puero vſque ad ſenem, paruulos & mulieres, per omnes eius prouincias, cẽtum & viginti ſeptem diſperſos, certo die menſis tr cidandos. Cum literis regio annulo ſigillatis, ad hoc facinus obeundum, ad Prouinciarum Præfectos ſtatim volitant, curſores regij, in Suſa publicè pendet Edictum, ſtat decretum, reſtat ſolùm executio. Miſera herclè, & deploranda gentis Iudaicæ conditio, Edictum iniuſtiſſimum,

—*Tantæne animis Regalibus iræ*
Vnius ob noxam?

Sed interim, quid eſt, quod ita barbarè oppreſſi, & in tantas detruſi anguſtias tandem moliuntur Iudæi? num ſeditionem meditantur? num ad arma conuolant? aut Reginã *Eſther* ex eorum gente oriundam ſica inſtruunt? vel veneno, ad inter-

ficiendum Regem? vt ea ratione, vel ipsi in aquis turbulentis effugerent, vel communem solùm publicæ calamitatis sortem subirent, vel saltem illatam sibi iniuriam quadantenus vindicarent? nihil minus eorum arma, vt semper Ecclesiæ (vt sæpè dixi, nec tamen satis dici potest) preces & lachrymæ: *In omnibus Prouinciis, oppidis & locis* (inquit Scriptura) *quo ad crudele Regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos; ieiunium, vlulatus, & fletus, sacco & cinere multis pro strato vtentibus. Mardochæus* scindens vestimenta, suâ, in plateâ mediæ ciuitatis, magnâ vociferatione clamat, ostendens amaritudinem animæ suæ: regina ad regẽ ingreditur, etiam cum discrimine capitis & vitæ, non cum pugiuncula in manica, aut sub sago: sed cum humili petitione in manu, non amuletis aut exorcismis confisa, vt regem percuteret, & inuisibilis consisteret, posteaque in cœlum recta auolaret; sed suo, suarumque ancillarum: & totius gentis precibus & ieiunio armata, atque eò tandem, Deo ita disponente, res deducta est, vt ad humiles reginæ preces, cor Regis permotum esset, edictum reuocatum, Iudæi ex inferis quasi postliminio edu-

eductі, *Mordochæus* ſupra *Hamanis* honores exaltatus, *Haman* vnà cum filiis, in patibulo, quod *Mordochæo* deſtinauerat, ſuſpenſus, in eandem ipſe incidens foueam, quam pro alio capiendo effoderat.

——*Neque enim lex iuſtior vlla eſt*
Quam necis artifices arte perire ſuâ.

Cap. XIII.

De Iudæorum ſub Antiochi *tyrannide patientia.*

INter captiuitatem Babylonicam, parùm aut nihil ad præſens propoſitum, præter inſignem *Antiochi* tyrannidem, & memoratu dignum, accediſſe legimus. [d] Hic itaque Iudæis inter ſe de principatu digladiātibus, ab vna parte in ſubſidium vocatus, vrbem vnà cum exercitu ingreſſus, ſpoliato templo ablatis vaſis ſacri miniſterij, & inter cætera candelabris aureis, altari aureo, menſâque Propoſitionis (quam vocant) ac ne aulæis quidem relictis, quæ è cocco ac byſſo conſtabant, euacuatis etiam theſauris recōditis (ita vt nihil intactū aut intemera-

[d] *Ioſephus li. 12. ca. 7.*

meratum relinqueret) coniecit Iudæos in luctum maximum, insuper & quotidiana sacra secundum Legis præscriptum celebrare eos vetuit, direptâque totâ vrbe, habitatores partim necauit, partim captiucs vnà cum liberis & vxoribus abduxit: ne his quidem est parcitũ, qui quasi pacati venienti portas aperuerant: incendit præterea ædificiorum quicquid erat pulcherrimum, & demolitus mænia, in inferiori vrbe sibi arcem cõdidit, in Templo quoque arâ positâ, porcos mactauit, sacrificium à Iudæorum religione alienam, & cogebat omnes abnegato veri Dei cultu ipsius venerari numina, & oppidatim extructis Templis atque altaribus, porcinas in ijs quotidiè iugulare victimas. Comminatus est etiam grauem pœnam, si quis liberos circumcideret, constitutis qui mandata exigerent, atque etiam vi ad ea seruanda detractantes cogerent. Quamobrem, qui generosioris apud eos erant indolis, maiorem rationem habentes moris patrij, quàm pœnæ sibi per aduersarios intentatæ, quotidiè necabantur, tormentis excruciati crudelissimis, (flagris quippe cæsi, & lacerati, corpora viuorum adhuc & spirantium

ium suffigebantur crucibus, vxores autem eorum, & circumcisos liberos, strangulabant secundum mandatum Regium, aut suspendebant à crucifixorum parentũ ceruicibus. Abolebatur etiam, vbicunque repertum esset sacrum Volumen, & ipsi apud quos inuentum esset, malè peribant. Certe vix cogitatione assequi valeo, quid huius tyrannidis vel impietati vel crudelitati addi vllo modo potuit. Iudæi tamen à persona *Antiochi* temeranda abstinent, tantum *Asmonei* filius *Mathias* (quem *Mattathiam* appellat author *Machabaeorum*) *Appellem* Regij exercitus ducem & impietatis administrum trucidat, & in se non tam offensiuum quàm defensiuum aduersus tyrannum, (quem sol vnquam vidit efferatissimum teterrimúmque) & ipsius Antichristi (si ita loqui liceat) typum, bellum suscepit, publicè exclamans: [e] *Si cui est cordi Religionis incolumitas me sequatur.* e Cap. 8.

CAP. VIII.

De Saluatoris obedientiâ erga Princ pes & Magistratus.

IAm tandem ad ipsius *Saluatoris* aduentum deuentum est; huius itaque paulò accuratiùs rimemur vestigia, actionum momenta euentilemus, singulas singulæ ætatis discutiamus particulas, & minutias, & tot inueniemus obedientiæ & patientiæ symbola, quot penè eius dicta & facta habemus Scripturarum monumentis commendata. Statim à natalitiis, cùm eum persequeretur, vitamque eius peteret *Herodes*, fugit in Egyptum, tantumque abfuit, vt *Herodi* eius animã quærenti resisteret (cùm tamen ex virtute Deitatis potuisse si vellet, nemo verè Christianus ambiget;) vt post Magorum dona illi præsentata, [f] holocausto infantum pro suo nomine oblato primo glorificari voluit, neque hunc sanguinem pro se effusum, vel ipse vindicauit, vel *Bethleemiticos* suos conterraneos, quorum erant infantes trucidati, aduersus *Herodem* infanticidam concitauit.

[f] Mat. 2.

Herodi huic Patri, & eius nominis primo, successerunt eius filij, vt in regimine sic in impietate: in Iudæa *Archilaus*, in Galilæa verò *Herodes* cognominatus *Antipas*, siue *Tetrarcha*; quorum posterior *Christi* præcursorem, quòd eum ince-

incestus cum *Herodiade* fratris *Philippi* coniuge commissi coarguisset, [g] incarcerauit, ad saltatricis rogatum mandauit eius caput amputari, & in spurcissimæ fœminæ, quæ eius sanguinem sitiebat, gremium tradi, quin & (si Pharisæis credendum) [h] Christum ipsum voluit interficere: neque tamen *Christus* multitudinem quæ illum turmatim [illegible]ebatur, ad seditionem prouocat, vel aliquem è fæce plebis ad *Herodem* clanculū interficiēdū sollicitat aut cōducit: sed profitetur se miracula deinceps operaturum, nec tam vereri *Herodis* minas, quàm mandata sui patris, qui tandem *Herodi* & patri & filio, iustā suorum scelerum vltionem diuinitùs immisit, vt vos Satrapæ & Dynastæ, vel hinc discatis:

g. *Mat.* 14.

h *Luc.* 13.

Si genus humanum & mortalia temnitis arma,
At sperate Deum memorem fandi atque nefandi.

Archilao in Iudæa ex *Cæsaris* mandato succedit *Pontius Pilatus*, huic etiam obediens fuit *Christus* ad mortem vsque, ad mortem crucis non minus ignominiosam quàm acerbam, & qui mortuos ad vitam

tam resuscitauit, ipse vitæ fons mortem patienter tulit; qui lictores ad se apprehendendum accedentes voce solâ prostrauit, sententiâ mortis contra se latâ, ne querulam vocem emisit, qui deniq; plusquam duodecim legiones Angelorum, semper in procinctu habuit ad suppetitias ferendas, ne gladium quidem iniustissima sui defensione contra iniustos sycophantas, & assassinos euaginari voluit; imò auriculam serui Principis Sacerdotum amputatam, miraculosè denuò sanauit. Ideò prostrauit (inquit [i] *Bernardus*) vt potentiam ostenderet, ideò sanauit vt potentiam pariter & obedientiam, vtcunque malitiosè simul & mendaciter, illi obtruderent Iudæi, quod *Cæsari* contradiceret, cùm priùs tamen ipse [k] *Cæsari*, quæ fuerunt *Cæsaris*, (censum licèt indebitum soluendo) tribueret, & alios etiam tribuere palam [l] hortaretur; licèt tum temporis [m] *Tiberius Cæsar* obscœnâ fœdâque libidine, cædibus item & periurio supra modum infamis esset: ita se gessit *Saluator* noster, cuius omnis actio nostra instructio in sui temporis magistratus, infideles, barbaros, tyrannicos: & nos qui Christiani dicimur, in Principes Chri-

i *De passione Domini.*

k *Mat.* 17.

l *Mar.* 12

m *Vide Suet. in eius vita.*

Christianos debacchamur? insurgimus? ille faciem sputo & alapis, scapulas flagris, linguam felli & aceto, caput spinis, totum denique corpus cruci submisit, cũ esset & facto innocens, & ad vindictam potens, & nos Christianorum Principum autoritatem, linguis proscindere, gladiis iugula impetere non veremur? fac, bone Iesu, quæsumus, fac tandem vt cognoscat & agnoscat mundus hos sicarios, ad tuam nullatenùs pertinere familiam: sed ad eius satellitium: qui etiam, teipso teste, *homicida fuit ab initio.*

CAP. XV.

De Apostolorum praxi & monitis.

SAluator noster in Euangelio, cum discipulis suam oblationem breui futuram prædixisset; præhensum eum [n] *Petrus* cœpit obiurgare, dicens, *Nequaquam erit tibi hoc,* ac si dixisset, Ne despõdeas animum, nos pro te pugnabimus & tu interim sartus tectus effugies, quod & postea præstitisset, nisi obstitisset ei dominus, at *Christus* conuersus dixit *Petro: Abscede à me Satana, scandalo es mihi,*

n *Mat.* 16.

nam non ſapis quæ ſunt Dei, ſed quæ ſunt hominum. Et dixit Ieſus diſcipulis ſuis, ſi quis vult poſt me venire, abneget ſeipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Crucem vt ferat, non gladium, vt Magiſtratum (licèt iniuſtè ferientem) rurſus non feriat: Dixit Dominus, & à diſcipulis factum eſt: Suffragante enim [o] Apoſtolo, *Lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, gladio cæſi occubuerunt, oberrauerunt, cum ouillis & caprinis pellibus deſtituti, oppreſſi, malè habiti, quibus indignus erat mundus*, in deſertis errantes, & montibus ac ſpeluncis & cauernis terræ: non in aulis Principum deliteſcunt eorum vitæ, quorum iuſſu iſta fiebant, tendentes inſidias: non ſubditos à iuramento Principibus præſtitò ſoluunt, aut ab obedientia illis debitâ dehortantur: imò *nec Dominatum reijciunt, aut dignitates conuicijs vllo modo inceſſunt*, quod vt reprobationis notam in ſua *Epiſtola Catholica* obſeruauit [p] *Apoſtolorum* alius; ſed omnia ſine murmure perpeſſi, quæ vel ingenium humanum excogitare, vel crudelitas ipſa infligere potuit, tanquam oues ad macellum ducebantur, & pro perſecutoribus ſuis orabant: Dominũ ſcilicet quorum

[o] *Heb. 11.*

[p] *Iud.*

um se seruos profitebantur imitari: q *Pater remitte eis, nesciunt enim quid faciunt.* q Luc. 23.
Dum adhuc in suis iucunabulis vagiret Ecclesia, passim insimulabātur Christiani r Act. 17. 7
se nescio quam sibi assumere libertatis Christianæ indulgentiam, & ordinationes politicas, vel vt diabolicas excerari, vel vt prophanas contemnere. Hinc illæ in *Epistolis Apostolorum* insertæ sententiæ (tanquam tot in caliginosa nocte scintillantes stellulæ, aut in pauimento emblemata vermiculata) de obedientiâ ciuili magistratui præstanda. *Diuus Paulus in Epistola ad Romanos*, cap. 13. hunc in modum exorditur. *Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto. Omnis, non Laicorum modo, sed omnis simpliciter:* [siue sit *Apostolus*, siue Euangelista, siue Sacerdos, inquit *Chrysostomus*.] *Non est enim potestas nisi à Deo, & quæ sunt potestates, à Deo sunt ordinatæ:* non vt quidam perperam punctulum interijciunt, *quæ sunt potestates à Deo, sunt ordinatæ*, vt ex sequentibus liquidiùs patet. *Quisquis igitur se opponit potestatati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt ipsi sibi condemnationem* [*non Martyrij coronam*] *acquirunt.* Et ne quis putet illum loqui de functio-

functione tantùm & officio gubernandi nō item de magiſtratuum perſonis, quos poteſtates in capitis ingreſſu nominat, eoſdem poſteà Principes & Dei miniſtros appellat. Quin & hanc ſcribebat Epiſtolam ad Chriſtianos Romę commorantes qui latiné Poteſtates vocabant ipſos homines poteſtate prẹditos, in poteſtate conſtitutos: quo ſenſu *beatus*

Epiſt. 48 ſ *Auguſtinus* dicit *poteſtatem aliquando eſſe inimicam veritati, quod certum eſt ad officum magiſtratus neutiquam referri poſſe*. Qui itaque perſonæ Principis reſiſtit Poteſtati reſiſtit, & conſequentér ordinationi diuinæ, ſibique condemnationem acquirit. Quantò magis qui eius & perſonam & progeniem; vno eodemque ictu & ictu extinguere moliuntur? Poſtremò, vt omnem altercandi anſam penitùs præcidat, verſu quinto ſubnectit. *Quapropter neceſſe eſt ſubijci, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam*: quaſi dixiſſet, non oportet vt ſummum Magiſtratum tam propter potentiam vereamur, quàm propter locum quem tenet, & officium quod gerit, reuereamur. Neque hoc præſtandum quia per vim externam cogimur, ſed quia

in in-

in interno conſcientiæ foro obligamur, non ſolùm quando magiſtratui reſiſtere de facto non poſſumus (vt quidam autumant) ſed etiã quando de facto poſſumus, de iure autem reſtricti recuſamus.

Diuo Paulo ſuffragatur *Diuus Petrus*, Epiſtolâ primâ, capite ſecundo. *Proinde ſubiecti eſtote cuiuis ordinationi humanæ,* non quia ab hominibus, ſed quia inter homines conſtitutæ *propter Dominum;* quia Dominus ſcilicet, iſtius ordinationis, & author eſt & vindex: *ſiue Regi, vt qui ſuperemineat ſiue Præſidibus, vt qui per eum mittantur, tum ad vltionem maleficorum, tum ad laudem rectè agentium, quoniam ita eſt voluntas* Dei, *vt benè agendo capiſtro frænetis amentium hominum ignorantiam, vt liberi, ac non veluti malitiæ velamen, habentes libertatem, ſed vt ſerui Dei.* Catholica fuit hæc *Petri* Epiſtola aduenis per Pontum, Gallatiam, Cappadociam, Aſiam & Bythiniam diſperſis directa, quibus plurimum ſæuiſſimos reges imperitaſſe fatebitur, quiſquis *Mithridatis, Tygranis, Pharnacis, Antiochi*, & aliorum ſubinde Regum Aſiæ mores ex Hiſtoriis didicerit: Quare non eſt, quod oganniant Regicidæ, & diſtinguendo

guendo, vbi lex non distinguit: hic loq... *Apostolum* de bonis Regibus non item d... prauis: quod perindè est, ac si quis filiu... immorigerum mandato Premeret: *ho... ra patrem* ille verò regereret, patrem bo... num esse honorandum quidem, non ite... prauum: cùm tamen *Apostolus*, versu dec... mo octauo eiusdem capitis, famulos iub... at, *vt Domini subditi sint non solùm bon... & aequis, sed etiam prauis*. Nec dispar sit ... tio quod spectat ad vinculum ciuilis ... sequij; famuli ad dominum, quàm ad pa... trem, filij, aut subditi ad Principem. N... que ab hac *Apostolorum* doctrinâ, eo... t Act. 25. rundem dissentiebat praxis: [t] *appella... à Iudaeis ad Neronem Paulus*, Impera... torem, omnium imò bipidum nefa... dissimum, humani generis monstru... & Christianorum flagellum; & cù... u Phil. 4. [u] Christianos haberet in famulitio ... iusdem *Caesaris* sibi admodum famili... res & deuinctos, neque illos tamen ... aliquod facinus in personam Impera... ris machinandum cohortatur, neq... ab eius dehortatur famulitio: quod ... se testatur in *Actis Apostolorum*: ... cùm multas & graues criminationes ... x Act. 25. uersus eum quasi contra Decreta [x] *C...*

ris aliquid molientẽ attulissent Iudæi, excepit ille: *Se neque in legem Iudaeorum, neque in templum, neque in Cæsarem quicquam peccasse:* tandem verò & *Paulus* & *Petrus* hic cruci affixus, ille gladio percussus vt in vita docuerunt, ita morte demõstrârunt, & Principibus non esse resistendum, & tamen Deo potiùs quàm hominibus obediẽdum. Neque dissimiliter vel vixit, vel mortuus est *Iacobus*, ab *Herode Tetrarcha* gladio cæsus, *Thomas* in India lanceis confossus, *Bartholomæus* in maiori Armeniâ à Barbaris excoriatus, reliquique *Apostoli* omnes solo *Iohanne* excepto, qui à *Domitiano* in Pathmon (insulam è Sporadibus) est relegatus. Neque tamen inter hos quisquam, qui in capita Tyrannorum vel tantillum machinatus sit, vel meditatus; imò, *Paulus* ipse cùm *Ananiam* Pontificem Maximum [y] *dealbatum parietem* appellasset, ita posteà resipiscebat (licèt tùnc temporis & regimen Iudaicum Romano Imperio esset subiectum, & summus Pontificatus aduentu Christi esset abolitus) vt futuris sæculis, canonem æternè obseruandum ex lege Mosaica tradiderit: [z] *Principi populi tui non maledices*, multò minùs vim

[y] *Act.* 23.
[z] *Exod.* 22.

vim inferes. Quin & quod præcepto tra-
didit, ipse ibidem posteà exẽplo obser-
a Act. 23. uit. a Cùm enim multitudo in Pontifi-
dicasterio in duas diuideretur partes, &
aduersus *Paulum* staret Sadducæorum fe-
cta, pro *Paulo* Pharisæorum & Scriba-
rum; tum cordatior, tum numerosior;
non tamen legimus quod illos vel ad ir-
ruendum in Pontificem, vel ad seipsum
liberandum animârit, sed quod se ad tu-
multum sopiendum, à tribunali sine ali-
qua reluctatione abduci permiserit. O si
hic adesset vice *Pauli* aliquis *Marianista*,
quos turbines? quas excitasset Trago-
dias?

DE SACRIS IMPERATORUM PERSONIS ECCLESIAE primitiuæ decem persequutionibus.

LIBER II.

CAP. I.

De obedientia Christianorum in Neronem, sub persequutione primâ.

REcenset [b] *Diuus Augustinus*, & ex *Augustino* eius discipulus [c] *Orosius*, decem fuisse, vt plagas in Aegypto, ita persequutiones in Ecclesia primitiua grauissimas. Primam sub *Nerone*, sub *Domitiano* secundam, tertiam sub *Traiano*, sub *Antonino* quartam, sub *Seuero* quintam, sextam sub *Maximino*, sub Decio septimam, octauam sub *Valeriano*, sub *Aureliano*

b *Lib. 18, de ciuit. dei, cap. 52.*
c *Lib. 7.*

nonam, decimam sub *Diocletiano* & *Maximiano.* Quibus durantibus, tanta Christianorum turba passim passa est, vt nullus esset dies testante *Hieronymo in Epistola ad Chromatium & Heliodorum,* (si tamen illa sit *Hieronymi*,) *cui non vltra quinque mille Martyres reperire possint ascripti, excepto die Calendarum Ianuarij.* Ita vt Pontifices Romani, triginta tres, à *Petro* scilicet vsque ad *Syluestrum*, etiam ex Romanensium testimonio (licèt ex his aliquos, *Onuphrius in Platinam* [d] Confessores, non Martyres) martyrium amplexi sunt, Reuoluantur interim historiæ, consulantur Annales, si ex his, vel alibi per terrarum orbem è Christianis quispiam, quenquam ad seditionem intere sollicitauerit, aut impulerit ad internecionem præfectorum cùm tamen nec multitudo iis deesset, nec fortitudo, nec oportunitas, nec prudentia, nec in causa bonitas, nec crudelitas in pœna; quæ sub *Nerone* tãta fuit, vt Christiani illum proptereà *Antichristum* putauerint, referente *Augustino lib.* 20. *de ciuit. Dei, ca.* 19. [Quæ "enim pœnarum genera, inquit [e] *Gregorius*, nouimus, quæ non tum vires Mar"tyrum exercuisse gaudemus, alios nam

[d] *Nimirum Anacletum, Pium, Eleutherium, Zepherynum Anterum, Dionysium Miltiadem.*

[e] *Mor li.* 32. *cap.* 12.

que improuiſo ictu immerſus iugulo "
gladius ſtrauit, alios crucis patibulum "
affixit, in quo & mors prouocata repel- "
litur, & repulſa, prouocatur alios hirſu- "
tis Serra dentibus attriuit, alios armato "
ferro inſulcans vngula ſparſit, alios bel- "
luina rabies morſibus detrūcando com- "
minuit, alios ab intimis viſcerum per "
cutem preſſa vis verberum rupit, alios "
effoſſa terra viuentes operuit, alios ab "
alto dimiſſos in mortem præcipitium "
fregit, alios in ſe proiectos aqua re- "
plenda obſorbuit, alios denique edax "
flamma vſque ad cineres depaſta con- "
ſumpſit.[Quin imò ipſe *Tacitus* eque-
ſtri loco Romæ natus, & ſub *Veſpaſiano*
Procurator datus Galliæ Belgicæ, lib. 15.
Annal. affirmat,]Abolendo rumori de "
Roma conflagranda ſubdediſſe *Nero-* "
nem reos, & quæſitiſſimis pœnis affe- "
ciſſe, quos vulgus *Chriſtianos* appel- "
labat. Pereuntibus item adita ludibria, "
vt ferarum tergis contecti, laniatu "
canum interirent, aut crucibus affi- "
xi, aut flammandi, atque vbi defeciſ- "
ſet dies in vſū nocturni luminis vreren- "
tur, Quin & hortos ſuos ei ſpectacu- "

" lo *Nero* obtulerat, tanquam non vtilitate publicâ, sed in sæuitiam vnius absumerentur. Cùm interim *Torpes* & *Euellius* Aulici & Christiani, de ipsa *Cæsaris* familiâ, non modò suas manus ab Imperatoris capite abstinuerint, sed sua etiam capita in manus Carnificum patienter tradiderint, & Ecclesia (licèt grassante persecutione atrocissimâ) Iudici omnium Christo (vt inquit [f] *Orosius*) pro inimicis & persecutoribus suis supplicârit.

f Lib. 7. c. 5.

CAP. II.

De obedientiâ Christianorum in Domitianum *sub persequutione secundâ.*

CErtum est ex *Ecclesiasticis Historiis*, nonnullos Christianorum, etiam sub *Vespasiano* & sub *Tito*, deliciis humani generis, aliquos Martyrium passos: sed ex libidine potiùs Præfectorum, quàm Imperatorum Edictis. Verùm, vt sereno soli grandinosus imber, ita *Vespasiano* & *Tito* successit *Domitianus*,

——*Noctem hyemémque ferens*,

Vnde illud *Tertullianus*, *Neronis portionem*

nem appellat. *Eusebius, hæredem*: & [g] *Tacitus* illud ponit discrimen inter *Neronem & Domitianum*: quod *Nero truculentas cædes iusserit tantùm, non spectauerit, Domitianus verò, & iusserit spectauerit*: [h] Vel inter initia principatus quotidiè secretum sibi horarium sumere solebat, nec quicquam ampliùs agere, quàm muscas captare, ac stylo præacuto configere. Exinde scilicet futuræ crudèlitatis specimina exhibens, quæ tanta demùm fuit, vt eius instrumenta sæuitiæ, omne ferrum consumptura viderentur:

——— [i] *Vt timeas, ne*
Vomer deficiat, ne marra, & sarcula desint.

Sed in Christianos inprimis desæuiit, nec illos è fæce plebis tenebriones: sed ipsos Episcopos, quasi eminentiores spicas primò amputauit. *Eutropium Sentonensem, Lucianum Bellouacensem, Nicasium Rotomagensem, Cletum Romanum, Antipam Pergamensem*, & denique *Romulum Fesulanum*, in Tuscia Episcopum. Inchoata verò à Christianæ Religionis Antistibus persecutio, in Senatores & Consulares viros, eandem veritatem profitentes, tandem progressa, *Ciuicum Cerealem* in

g *In vita Iulij. Agric.*

h Suet. in vita Domit. cap. 3.

i *Iuuenal. Sat.* 3.

ipſo Aſiæ Proconſulatu interemit, *Saluidienum*, item *Orſitum*, & *Acilium Glabuonem* in exilio, quaſi molitores nouarum rerum, inquit *Suetonius*: quod ad Iudæos trãſiſſent, ait *Dio* (quo nomine ab Ethnicis cenſebantur Chriſtiani, quod & Chriſtus, & eius Apoſtoli Iudæi eſſent.) Denique *Flauium Clemẽtem* patruelem ſuum vix Conſulatu perfunctum, cuius filios paruulos, Imperij ſucceſſores, palàm deſtinauerat ob Chriſtianam Religionem, vnà cum vxore *Flauia Domitilla* necandũ curauit. Nec certè dubito, plures ex ipſo flore nobilitatis, & ſtirpe Regiâ, pro Chriſtianâ religione ſub *Domitiano* occiſos, quorum nomina ille obliuione ſepelienda curauit; cùm monumenta & geſta Martyrum (quæ *Clemens* ſeptem Notariis deſcribenda commiſit,) flammis mandauerat. Ita, vt pro Geſtis Chriſtianorum Martyrum, qui ſub illo paſſi, ad Ethnicos Scriptores, qui iſta ſub obſcurè & malitioſè conſignârunt, recurrendum ſit. Neque tamen (vel inimicis atteſtantibus) Chriſtianorum quiſquã perduellionis aut læſę maieſtatis reus peragitur: cum tamẽ omnium ordinum aliqui iniuriis affecti, ad conſpirationem contra Imperatorem ineun-

ineundam procliues essent. Senatores oppressi, Philosophi ob loquendi libertatem expulsi, Iudæi ex tribu *Dauid* interfecti; tributis insuper & inauditis taxationibus miserrimè onerati. Quæ scelera, licèt ipsius violentam mortem demùm maturauerint: tamen ex coniuratoribus (quos recenset *Suetonius*) neminem Christianũ legimus, vel Christiano affinem, imò *Clemens*, sæuiente hac persecutione *Romanus Episcopus*, licèt ipse *Cæsarem* genere attigerit,[k] fratresque habuerit *Faustum* & *Faustinianum* Christianos, & verè generosos Duces: in illis *Canonibus Apostolicis*, quæ *ipsius nomine* circumferuntur, tantùm abest, vt eos ad Imperatorem vel veneno vel gladio, vel puluere tormentario è medio auferendum hortaretur, vt ab omni aduersus illum, suósque inferiores ministros, contumeliâ hoc Canone prorsus abstinendum præcipiat.[l] *Quisquis Imperatorem, aut Magistratum contumeliâ affecerit, supplicium luito; & quidem si Clericus sit deponitor, si laicus à Communione remouetor.*

k *Niceph li. 2. cap. 5.*

l *Can. 83.*

CAP. III.

De obedientia Christianorum, in Traianum *sub persequutione tertiâ.*

PRobitatis *Traiani* tanta apud suos opinio fuit, vt vsque ad *Eutropij* ætatem (ipso in sua historiâ referente) non aliud Principibus à Senatu acclamaretur, nisi *fœlicior Augusto, melior Traiano.* Sub huius tamen imperio, ipso vel mandante, vel saltem conniuente, Consules & Prouinciarum Præfecti, acerbissimam in Christianos carnificinam exercuerunt, quorum multitudinem pariter & innocentiam, *Plinius secundus Bythiniæ Proconsul,* ita in [m] Epistolâ ad *Traianum* palàm indicat, dum fatetur se nihil aliud " de eis comperisse, [Nisi quod soliti es-" sent stato die ante matutinam lucē cō-" uenire, carmēque Christo, quasi Deo di-" cere, seque sacramento, non in scelus " aliquod obstringere: sed ne furta, ne la-" trocinia, ne adulteria committerent, " ne fidem fallerent, nè de positum appel-" lati abnegarent. Quibus & mox sub-" dit, versus Epistolę finem. Visa est mihi

[m] Epist. 101. li. 10.

res

"res digna consultatione, maximè pro-
"pter periclitantium numerum. Multi
"enim omnis ætatis, omnis ordinis, v-
"triusque sexus, etiam vocantur in peri-
"culum, & vocabuntur. Neque enim Ci-
"uitates tantùm, sed vicos, etiam atque
"agros, superstitionis istius (ita Religio-
"nem Christianam ipse Atheus appellat)
"contagio peruagata est.] Neque tantùm verò *Bythiniam*, sed & illi confinem *Pontum* repletam fuisse hoc sæculo Christianis, qui Gentilismum execrarentur, *Lucianus in Pseudomante* testatum reliquit: quod etiam ex illa generali persecutione apparet, cuius meminit [n] *Eusebius*, vbi asserit: in vnaquaque ciuitate sub *Traiani* Imperio ac seditione populi excitatâ, grauem contra Christianos persequutionis tempestatem commotam. Et ne putemus defuisse in ipso Imperatoris exercitu, qui eandem Religionem profitebantur: Christianum tunc temporis [o] *Eustachium*, siue *Placidam* dictum, insignem belli Ducem compertum est, qui & contra Barbaros in militia Romana, egregiam narrauit operam, & aduersus Iudæos agebat Magistrum Equitum, cùm *Traianus* ipse ductor esset:

n *Lib. 3. cap. 26.*

o *Niceph. lib. 3 ca. 29.*

& posteà sub *Adriano* Martyrio coronatus. Quinimò, exercitum lustrans *Traianus*, inuentos vndecim mille Christianos, dijs sacra facere recusantes, in Armeniā relegauit, vt ignominiæ notati Christiani esse desinerent. Cùm verò *Romulus* Imperatoris domui præpositus eum admoneret, vt de re minùs prudenter gestâ: professus se quoque Christianum, eius iussu verberibus cæsus obtruncatur. Quid interim moliuntur *Clemens* & *Anacletus* Romani Episcopi? num hos milites & duces in iugulum Imperatoris armant? certè fecissent *Iulius secundus*, *Pius quintus*, *Gregorius* 13. Nihil minùs. Sed ipsi suos iugulos & ceruices securi præbent, & vnà cum his illa clarissima Ecclesiæ lumina, tanquam tot in caliginosa nocte scintillantia sydera, p *Simeon* frater Domini, Episcopus Hierosolymitanis, annos natus centum & viginti, *Onesimus Ephesinus*, & *Ignatius Antiochenus*, qui etiam quod præstitit exemplo præcepto docuit. q *Honorare oportet Regem, nec enim Rege quisquam præstantior, aut quisquam similis ei in rebus omnibus creatis.* Hunc *Traianum*, quò t tot monumentis suum nomen affigeret, u *herbam parietariam*

p *Euseb. lib. 3. c. 26.*

q *Epist. 7 ad Smyrnenses.*

u *Sueton.*

rietariam appellare ſolitus *Conſtantinus*, quem nos eodem nomine iuſtius inſignire poſſimus, quòd cùm viuos Eccleſiæ lapides perſequutione diſſociauit, integrum exinde eius parietis corpus compaginauit ſolus.

CAP. IIII.

De obediētia Chriſtianorum in Adrianum, Antonium, Pium, *&* Commodum *Imperat. ſub perſequutione quarta.*

QVæ à Chriſtianis Philoſophis *Ariſtide* & *Quadrato* Epiſcopo Athenienſi, Apologiæ pro Chriſtiana religione luculentiſſimè ſcriptæ ſunt, atrociſſimæ ab *Adriano* in Chriſtianos concitatæ perſequutionis ſunt indices. Et licet nullum in Chriſtianos Edictum, ab eo promulgatum appareat: faciendum tamen quod fecit recens *Traiani* exemplum, non tantùm admonebat: ſed propemodùm compellebat. Siquidem quæ ab ipſo facta eſſent ſancta vtique & pia, atque omni ex parte iuſtiſſima cenſerentur: neque iam de illis legitima exercebantur iudicia, velut in cauſis etiam cri-

x Euſeb. hiſto. l.4.c.3.

minoſorum fieri conſueuit, ſed clamore vulgi fideles delati, tanquam de crimine conuicti necidabantur, vt apparet ex literis *Serenij Graniani* Procõſulis, ad *Adrianum* Imperatorem, & Reſcriptis *Adriani* ad *Minutium Fundanum*. Quanta tamen eorum, etiam his temporibus copia & magnanimitas fuerit, vel exindè conſtat, quòd * *Arrius Antonius*, dum Prouinciam adminiſtraret in Aſia, in ciuitate quæ Chriſtianam Religionem fuerat amplexata: omnes, qui in ea erant fideles, pro tribunali ſedentem adiêre, palàm ſe Chriſtianos eſſe profitentes, eâque de cauſâ omnes ſe libenter mortem oppetituros. Cùm is rei magnitudine & nouitate perterritus, paucis ex illis damnatis, in reliquos vt præcipitia atque ſuſpendia (ſi mori optarent) ſibi ſponte diligerent, exclamauit: ὦ δείλοι εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν κρήμνους καὶ βρόχους ἔχετε, *O miſeri, ſi cupitis perire, præcipitia & reſtes habetis*. Quin & in vrbe Roma *Alexander* Romanus Epiſcopus, complures Senatores, *Quirienum* Tribunum, & Præfectum vrbis, *Hermetem*, alioſque multos vnà cum familia *Cerealium* (frequentibus Præfecturis & Conſulatibus illuſtrata) ad Chriſti religionem

* *Tertul. ad Scapulam ult.*

nem perduxit. Neque tamen ex his quenquam in Imperatorem arma ſumpſiſſe legimus : imò cum magna eſſet Iudæorum ab Imperatore defectio, eorumque Ductor [x] *Barchocebas* Chriſtanos aduerſus Romanum militem ſibi ſubſidium ferre nolentes, omnimodis cruciatibus enecaret : Chriſtiani tamen maluerunt, à proditore interfici, quàm cum certa victoriæ ſpe contra Imperatorem arma induere. Vtpotè, qui ſibi ſuorum Prælatorum propoſuerunt exempla imitanda, qui mori maluerint quàm reſiſtere, *Terentiani* Epiſcopi Tudertini, *Eleutherij*, *Illyrici*, *Publij* Athenienſis, *Hieronis* Antiocheni, & denique *Euariſti Romani*. *Antonius* licèt cognomento *Pius*, quod *Adrianum* prædeceſſorem ſuum mori cupientem, in vita diutiùs retineret : quo tamen in cultum Gentilium deorum promouendo feruentior, & in Chriſtianis reprimendis immoderatior fuit, ab Ethnicis eò magis pius habebatur. In quos, quanta & quàm inhumana, illo imperante, ſæuitia exercita fuerit : ſi non aliundè, ex Apologijs attamen ab *Apollonio*, *Athenagora*, & *Iuſtino Martyre* conſcriptis, & ad *Antoninum*

x *Euſeb. lib 4. ca. 8.*

Perſecutio ſub Antonino Pio.

num directis abundè apparebit : in quibus imprimis conqueruntur in eo eum Christianis iniquius agi, quòd alij ad supplicia raperentur, quòd criminosi essent: se verò quòd Christiani, adeoque illis solis non crimen, sed solum nomen obtendi: vel si crimen obtenderetur, vt atheismus humanæ carnis eius, incestuosus & promiscuus concubitus, fuisse illa vel Hæreticorum non Catholicorum portenta: vel ab Ethnicorum cerebellis in suum dedecus excusa. Veruntamen quantas vires ad has iniurias retaliandas, & vim vi repellendam habuerint Christiani, ex eo patet : quod tunc temporis, longè latequè in toto terrarum orbe, christiana Religio fuerit propagata, quod & idem *Iustinus* in Dialogo cum Tryphone his verbis demonstrat : [Atqui ne vnum quidem est genus mortalium, siue barbarorum, siue Græcorum, siue etiam aliorum omnium quocunque appellentur nomine, vel Amaxobiorum, vel Nomadum domo carentium, vel in tentorijs viuentium : inter quos per nomen crucifixi Iesu, supplicationes & gratiarum actiones Patri fabricatori rerum omnium non fiant.] Quid igitur hærent?

cur

cur non ſuas conſcribunt copias? cur non in puluerem & aciem contra Imperatorem cateruatim deſcendunt? quòd ſi vnquam, pro aris quidem & focis, pro religione & vitâ faciendum foret. Vis vt vno expediam verbo, quia Chriſtiani, quorum quotidiana praxis eſt patientia, & profeſſionis teſſera obedientia: imò tibi expediet *Iuſtinus* in Apologia ad *Antoninum: quia ſpes noſtras non præſentibus rebus, fixas habemus, percuſſores nihil moramur: præſertim, cùm moriendum nobis eſſe ſciamus*. En Chriſtianorum patientiam: *Nos ſolum Deum adoramus, & vobis in rebus alijs læti inſeruimus*, En obedientiam, neque hæc de ſeipſo tantùm ſuiſque ſocijs loquitur *Iuſtinus*, cùm hæc eadem, ſub eiuſdem Imperio Pontifices Romani tres, *Sixtus*, *Teleſphorus*, *Hyginus*, & fecerint in vita, & in morte paſſi fuerint: & ſub Imperatoribus proximis *Marco Aurelio*, *Antonio*, & *Lucio Vero*: *Pius & Soter* Romani, & *Polycarpus* Smyrnenſis Epiſcopus: qui licet (Præſide iubente & rogante) vt per [a] *Cæſaris* fortunam iuraret, facere recuſauerit, ne idololatriam incurreret, Cæſari tamen, nō modò ciuilem ipſe obedientiam præſtitit: ſed

[a] Euſeb. lib. 4. cap. 14.

ab alijs

ab alijs præſtari præcepit, in *Epiſtolâ* eius nomine *ad Philippenſes* editâ: *Orate pro Regibus & Poteſtatibus, & principibus, atque pro perſequentibus & odientibus vos, & pro inimicis Crucis, vt fructus veſter manifeſtus ſit in omnibus.* Et in [b] Reſponſo ad Proconſulem, (cum ad martyrium ductus eſſet) illum Magiſtratum à Deo conſtitutum, & proinde honorem illi pro dignitate tribuēdum liberè agnouit: quod & Milites in Imperatoris exercitu præſtitiſſe conſtat, pluuia miraculoſa, & fulmine in Bello aduerſus Marcomannos [c] precibus Chriſtianæ Legionis (quæ poſtea fulminatrix ab eo dicta eſt) impetrator Licet eam victoriam *Ethnici Scriptores*, inuidiâ in Chriſtianos, vel incantationibus, vt *Dion*, vel *Antonini* precibus tribuerunt, vt *Iulius Capitolinus* & *Claudianus*: Poſtremo ſub Imperatore [d] *Commodo*, ex ipſo Senatu fuiſſe conſtat Chriſtianos genere illuſtres, & rerum affluentiâ locupletatos: *Pertinacem*, *Trebelliũ*, *Apollonium* & *Iulium* (quem ego *Iulium Proculum* fuiſſe auguror) cuius meminit *Lãpridius* in vita *Commodi*, qui licet ad ſanguinem vſque reſtiterint, ne Cōmodus Deus

Hercu

b *Ibidem vt ſupra.*

c *Tertul. ad Scapulam. cap. 5.*

d *Euſeb. li. 5. cap. 21.*

Hercules haberetur : quod tamen cùm *Marcia* & *Ælio Læto* Prætorianæ cohortis ducibus ad poculum veneni *Cæsari* propinandum, vel è Christianis quispiam conspirauerit, in historia neutiquam inuenitur.

Cap. V.

De obedientiâ Christianorum, erga Seuerum *Imp. Sub persequutione Quintâ.*

SAtis hercle mirari non possum, quēquam tam obesæ naris, aut perfrictæ frontis reperiri, qui si *Tertulliani* Apologeticum, vel per trāsennam inspexerit, asserere audeat isto sęculo vires Christianis defuisse ad Persequutoribus resistendum, nisi illud positiuè legendum contendat, quod interrogatiuè tum in editione Pameliana, tum in omnibus aliis, quæ ipse inspexi exēplaribus, legitur. Vbi cùm ostendisset per clanculare incendium se posse (vt ipse loquitur) largitatem vltionis operari, si malum malo apud eos dispungere liceret, progreditur tandem : e *Et si hostes exertos, non tantùm vindices occultos agere velimus, deesset nobis vis* e Cap. 37.

" *vis numerorum & copiarum? vestra om-*
" *nia implebimus, vrbes, Insulas, castella,*
" *municipia, conciliabula, castra ipsa, tri-*
" *bus, decurias, Palatium, Senatum, forum,*
" *sola vobis relinquimus Templa, cui bello*
" *non idonei, non prompti fuissemus? etiam*
" *impares copiis (qui tam libenter trucida-*
" *mur) si non apud istam disciplinam occidi*
" *magis liceret, quàm occidere;* Potuimus &
" inermes, nec rebelles: sed tantummodo
" discordes solius diuortij inuidiâ, ad-
" uersus vos dimicasse. Si enim tanta vis
" hominum in aliquem orbis remoti si-
" num abrupissemus à vobis, suffudisset v-
" tique dominationem vestram tot qua-
" liumcunque amissio ciuium; imò e-
" tiam & ipsi destitutione puniisset; Pro-
" culdubiò expauissetis ad solitudinem
" vestram, ad silentium rerum, & stu-
" porem quendam, quæsissetis in ea qui-
" bus imperassetis, plures hostes quàm
" ciues vobis remansissent. Nunc enim
" pauciores hostes habetis præ multitu-
" dine Christianorum, penè omnium
" Ciuium, penè omnes ciues Christianos
habendo.] Peto à lectore non nimis
festinante, vt hæc *Tertulliani* verba, li-
cet alicubi Affricanam spirantia asperita-
tem,

tem, apud ipſum Authorem relegere dignetur vnà cum Paraphraſi *Franciſci Zephiri* in hunc locum,& penſiculatè obſeruet, ſi Chriſtianis hoc ſæculo ad Imperatori reſiſtendum vires defuerint. Cur non igitur ad arma confugiunt? cur non audent aliquid?

——---*Breuibus gyaris &c.*

Carcere dignum?

Num quia mitiùs hoc tempore cum illis actum, quàm ſæculis retroactis? nihil minus. Audi rurſus ipſum *Tertullianum*, de huius ſæculi ſæuitiâ ita conquerentem [f quoties in Chriſtianos deſæuitis? par-„ tim animis propriis, partim legibus-„ obſequentes? quoties etiam perterritis „ vobis ſuo iure nos inimicum vulgus „ inuadit? lapidibus & incendijs, imò ip-„ ſis Bacchanalium furijs? nec mortuis „ parcūt Chriſtianis, quin illos de requie „ ſepulturæ, de aſylo quodam mortis iam „ alios, iam, nec totos auellant, diſſecent „ diſtrahant.] Et alibi in eodem Apo-„ logetico, [crucibus & ſtipitibus im-„ ponitis Chriſtianos, vngulis deraditis „ latera Chriſtianorum, & ceruices, po-„ nitis ante plumbum,& glutinum & gō-„ phos, ad beſtias impellimur, ignibus „ vrimur

f Ibidem.

„ vrimur,ad metalla damnamur, in insu„ las relegamur.]Sed defuerunt, inquit, ductores,quasi illis ductores libenter esse noluerint, vel *Aufidius Cassius*,qui se Imperatorem Antiochiæ appellauit:vel *Niger pascennius*,vir Consularis,& Proconsul Syriæ,qui Orientem,vel denique *Clodius Albinus*,vir Patricius, & Britanniarum proconsul, qui totum in *Seuerum* concitauit Occidentem, Neque tamen Christianus quisquam (vt verè gloriatur g *Tertullianus*) inuentus est, vel Cassianus, vel Nigrianus, vel Albinianus, id est, illorum partibus in defectione adhærescere, licet in Occidente, & ipse *Lucius Britannus* Rex Christianus iam fuerit, & in Gallijs eiusdem professionis innumeri, vt patet partim ex scriptis *Sancti Iranei* Episcopi Lugdunensis, & istius æui Martyris gloriosi, partim ex Epistola ab illis Ecclesiis ad Asiaticos missâ, quam Capite Primo Libri quinti suæ Historiæ attexit *Eusebius*. Imo hoc ipso tempore Christiani fuerunt, teste h *Tertulliano ad Scapulam* clarissimi qui illis ductores esse potuerunt. Versabatur insuper in domo *Cæsaris Toparscion* Christianus, *Antonini Cæsaris* educator,

g *Apol.ca. 35.*

h *Ad Scapulam ca. 4*

Quin

Quin & tum temporis Romani Imperij
elut obſidem nobiliſſimam Ægypti prę-
ecturam (Auguſtalem dictam)obtinuit
Philippus Chriſtianus, ordinis Equeſtris,
uem *Seuerus* in Epiſtola ad eum miſſa,
ropter præfecturæ iſtius momentum &
lignitatem, Regem potiùs quàm præfe-
ctum appellandum fatetur; neque tamen
Chriſtiani ad *Philippum* tanquam belli
aput confugiunt,nec *Philippus* eos ad ar-
na ſollicitat,licet Ægyptij naturâ ſuâ ad
ebellandum procliues eſſent.Sed dic So-
les *Tertulliane* Cùm nec fortitudo, nec
multitudo,nec bellãdi peritia, nec orato-
ũ ſuadela, nec ductores vobis deſint,cur
nterim tãquam oues ad macellum, Cer-
uices iugo ſubmittitis?& acerbiſſima ſup-
plicia ſine quęrela, ſine murmure tolera-
is? Certè te nihil aliud reſponſurũ augu-
or,quàm quod ipſe habes, vel in *Apolo-
etico ad Scapulã: abſit vt vltionem nos ali-
uã machinemur,quam à Deo expectamus*,
el Contra gentes,*abſit,vt aut viribus hu-
nanis vindicetur diuina ſecta, aut doleat
pati,in quo probatur*: immò à vindictâ &
ltione tantũ abfuit, vt *Victor* Romanus
pontifex,ſui martyrij exemplo, & *Philip-
pum*

pũ, & Ægyptios, & omnes vbique Chri-
ſtianos,ad patientiam &martyriũ prouo-
cat.ExÆgypto enim,& vniuerſa Thebai-
de,(inquiet[i] *Euſebius*,de hac perſequutio-
ne ſub Seuero loquẽs) egregij prę Cęteris
Christi pugiles delecti, ad Alexandriam
tanquam ad maximum & celeberrimum
ſtadiũ, in quo pro dei amore ſtrenuè de-
certarent, amandabantur. Verùm, licè
non manu: linguâ tamen fortaſſis ad-
uerſus Imperatorem pugnabant: Imò
liceat mihi hic cum Sancto *Cypriano* ex-
clamare denuò: [k] *Da Tertullianum*, di
Magiſtrum [Licet non per genium, in-
quit Imperatoris, per [l] Salutem tamen
nos Chriſtiani iuramus: precantes o-
mnibus Imperatoribus vitam prolixam
Imperium ſecurum, domum tutam,ex-
ercitus fortes, ſenatum fidelem popu-
lum probum, orbem quietum, quæ-
cumqne hominis, & *Cæſaris* vota ſunt.]
Et paulò antè, [ſic itaque nos ad deum
expanſos vngulæ fodiant, Cruces ſuſ-
pendant, ignes lambant, gladij guttur
detruncent, beſtiæ inſiliant, paratus eſt
ad omne ſupplicium habitus Oranti
Chriſtiani; hoc agite boni Præſides, et
torquete animam deo ſupplicantem pro
Imperato

i *Lib. 6. cap. 1.*

k *Hieronimus in Catalogo. Script. Ecclesiast.*

l *Eiuſdem meminit Vegetius de re milit. li. 2.*

Imperatore.] Concludo tandem hoc caput, cum illa aurea [m] *Tertulliani* Sententiâ, Contra quam *Marianistæ* ne hiscere quidem audeant. [*Christianus nullius est hostis; nedum Imperatoris, quem sciens à Deo constitui, necesse est, vt & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum velit, cum toto imperio Romano. Colimus ergo Imperatorem, sic quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, vt hominem à Deo secundum, & quicquid est, à Deo consecutum, & solo Deo minorem. Hoc & ipsi volet, sic enim omnibus maior est, dum solo Deo minor est. Inde est imperator, vnde est & homo, potestas vnde spiritus.*] Et licet hæc aliaque huiuscemodi, à *Tertulliano*, non propter conscientiam, sed in gratiam gentilium dicta, quod eos scilicet offendere noluerit, in suis Annotationibus in ipsius [m] Apologeticum affirmare non erubescat *Renatus Laurentius de la Bar*, Pontificis Romani Parasitus: ego tamen illam maledictam puto Glossam quæ corrumpit Textum, quod tum in hoc loco, tum in aliis adulterandis apud Romanenses vsitatum, nuper & rectè obseruauit reuerendus vir D^r^. *Abbatus, Col. Baliolensis Præfectus*, in illâ suâ celebri

m *Apolog.* 30.

m *In cap.* 30.

lebri Concione in Comitijs noſtris habita,& in lucem editâ.

Cap. VI.

De obedientiâ Chriſtianorum in Maximinum Imp. ſub perſecutione ſextâ.

NOn ita multò poſt, *Alexandro* Imperatori ſucceſſit *Maximinus*, vt genere, ita moribus & animo barbarus & agreſtis. Sub illo Chriſtianorum ſuborta eſt perſecutio ſexta, breuis quidem illa ſed vehemens tamen & ſæua; ante cuius ortum grauiſſimi terræmotus Orientis oras acerbiſſimè exagitarũt, quæ mala Gentiles, more ſolito, aſcribebant Chriſtianis? nimirùm quod qui non colerentur ab illis Dij, irati his vel alijs cladibus orbem concuterent, vt teſtatur *Cy-*
" *prianus* Epiſtolâ 75. his verbis. [Ante
" viginti & duos fere annos, temporibus
" poſt *Alexandrum* Imperatorem: mul-
" tæ conflictationes acciderunt, vel in
" commune omnibus, vel priuatim Chri-
" ſtianis, terræmotus plurimi & frequen-
" tes extiterunt, vt per Cappadociam, &
" per Pontum multa ſubruerunt, quędam
etiam

etiam Ciuitates in profundo receptę, dirupti soli hiatu deuorarētur? ex quo persequutio quoque grauis aduersus nos Christiani nominis facta est, quæ post longam retrò ætatis pacem repentè oborta, de inopinato & insueto malo ad turbādum populum nostrum terribilior effecta est? *Serenianus* tum fuit in nostra prouincia Præses acerbus, & dirus persequutor.] Neque certè mirum *Serenianum* Africæ Prefectum, in Christianos tam acerbum fuisse, cùm ipsum Inperatorem *Maximinum*, (vt in eius vita meminit Iulius Capitolinus,) ob summam crudelitatem, alij *Cyclopem*, alij *Busiridem* alij *Scyronem*, nonnulli *Phalarim*, multi *Tryphonem*, vel *Gygem* appellârint.] Neque enim, iuquit, ipse *Capitolinus*, homo Ethnicus, erat crudelius animal in terris omnia sic in viribus suis ponens, quasi non posset occidi: In super tam vorax carnis, vt 40. libras singulis diebus comederet, nec tamen carnis voracior quam sitiens fuit humani sanguinis, & si erga suos milites, Senatores, aliosque suæ ipsius superstitionis cultores adeo immanē se & ferum præbuerit, qualem quæso in Christianos, quos publicos hostes re-

putabat se gessisse credibile est? Cùm interim tamen plurimi Christiani, non modo in Exercitu, sed in ipsa Aulâ *Cæsaris*: immò ex stirpe *Cæsareâ* versarentur, vt patet ex *Eusebio* cuius hæc sunt verba *lib.6.cap.*
„ 21. [*Alexandro* Romano Imperatore,
„ *Maximinus Cæsar* successit, qui propter
„ grauem inuidiam, quâ contra *Alexādri*
„ familiam in qua complures fideles &
„ Christiani versabantur, flagrabat, acer-
„ bam persecutionis tempestatem conci-
„ tauit,] neque Christianorum tamen quenquam legimus, vel cum *Pupieno* ad eum occidendum conspirâsse, *Balbino* pro eius morte Hecatombem facienti fauisse, vel denique cum militibus exclamâsse, *ex pessimo genere ne catulum quidem habendū* Imo ipsi Romani pontifices *pontianus* & *Anterus*, sub huius Inperio martyrio coronati sunt. Quin & *Origenes* (referente *Eusebio*) hac ipsa persequutione grassante, Episcopos & Presbyteros, & denique omnes vbique Christianos, non ad defectionem aut cōiurationem aliquam aduersus imperatorē ineundam: sed ad obedientiā tolerandam, suis orationibus Parenæticis cohortatus est? in sine nobilis istius Operis, quod contra *Celsum* elaborauit calum-

nijs

nijs *Celsi* respondens, luculenter & pluribus demonstrat: Christianos homines esse Imperatoris studiosissimos, omnibusque illos officijs, pręcipuè autem precibus pro eorum salute effusis prosequi consueuisse. Nec dissimiliter docet, tum ipse *Origen. in Cōment.* in *cap.* 13. *ad Romanos*, vbi Pręsentem controuersiam ex proposito euentilat, tum etiam *Minutius Fœlix* eius coætaneus in Dialogo, qui inscribitur Octauius, & circumfertur sub nomine octaui libri *Arnobij* contra Gentes, cum ille ex testimonio *Hieronymi* tantum 7. scripserit. *Maximino* Imperatori successit *Gordianus*, in cuius occisores hanc ex *Cordo Capitolinus* vltionem obseruauit. Omnes scilicet, qui eum gladio appetiuerunt, (qui nouem fuisse dicuntur) sua manu, suisque, & ijsdem, quibus illum percusserunt interijsse pugionib. Quin & *Philippus Arabs*, qui eius internecionem præcipuè curauerat, postea à Satellitibus ipse interfectus (licet dum adhuc in viuis esset,[n] Christianus factus, pro scelere admisso pœnitentiam egisset, vt in eius vita narrat Eutropius:) Neque enim illum Religionem *Christianam* professum tum cùm *Gordianum* necari mādauerat, facilè

[n] *Oros. lib. 7 Cassiod. in Chron. Vincent. Lyrin. cap. 23.*

Cap 27. crediderim (licet *Eusebius* ° *lib. 6. Ecclesiastica Historia* in eam sententiam propendere videatur) cùm *Origenes* hoc ipso tempore contra *Celsum* scribens, & ab eo prouocatus, quod Christiani ad rempub. administrandam & magistratus capessendos inidonei essent, Imperatoris exemplum proculdubio, tanquam Clypeum opposuisset, si tum temporis Imperator nomen Christianum fuisset amplexus.

CAP. VII.

De obedientia Christianorum in Decium *&* Gordianum *Imp. sub persequutione septima.*

Huius septimæ Persecutionis (vt pote qui

——— *Multa ipse miserrima* vidit,
Et cuius pars magna fuit———)

tum in varijs eius Epistolis, tum præsertim in *Libro de Lapsis* accuratè meminit *Sanctus Cyprianus*, è scriptor. Latinis: & è Græcis *Gregorius Nyssenus* in vita *Gregory Thaumaturgi*, qui & his vixit temporibus: quorũ vtrique, præcipuè verò *Nyssenus*

nus luculenter describunt Edicti Imperatoris crudelitatem, ejusque executionis à Prouinciarum præsidibus præstitæ sæuitiam incredibilem, vnà cum admirabili Christianorum patientiâ. licet iam multitudine, diutijs, potentia, Ethnicis formidabiles essent, ex Christiano scilicet Imperatore *Philippo* sibi tantam vindicantes autoritatem, vt Fana & Altaria Idolorum plerisque in locis fuerint demoliti, & eorum loco sibi Templa erexerint, quod his " verbis eleganter narrat *Nissenus*. [Iam " in omnem partẽ peruaserat diuina præ- " dicatio, & omnes tam in Ciuitate, quam " in ea quæ circumcirca est regione, ad " piam rectamque dogmatis fidem erant " traducti, Altaribus & Templis, & quæ " in eis fuerant simulachris euersis; Ex- " purgata erat humana vita ab Idolorum " inquinamentis, extinctusque scelera- " tus nidor sacrificiorum, ablatusque " cruor ex altaribus, & sordes cæsorum " animalium: omnes autem, in omni lo- " co, in Christi nomine Templa erige- " bant, & Oratoria, Augebatur enim " mysterium Christianorum, & per to- " tum Orbem terræ multiplicabatur Ec- " clesia, per eos qui semper verbo adij-

„ ciebantur, crescens in magnitudinem.]
„ Quæ *Nysseni* verba (si quid ego iudicare possum) vires Christianorum in ista ætate Ethnicorum potentiæ æquales: si non superiores, liquidò demonstrant. Et certè verisimile est, ad *Philippi* nouissimi Imperatoris exemplum, è fæce & gregario milite, infinitos: quin & ex ipso Nobilitatis flore, & Aulæ gremio nonnullos ad Christianam fidem accessisse. Inter quos ab Historicis succenturiantur *Triphonia decij Cæsaris* Iunioris vxor, *Philippus Iunior*, & *Seuera Augusti Philippi* Senioris coniux, *Calocerus Cubiculi* Imperatoris, vxoris nimirum *Decij* Senioris præpositus, *Parthenius* alterius in Aula muneris Princiœrius. *Secundianus* Valeriani Præfecti Assessor, *Abdon* & *Samne* in Persia, Subreguli, & denique in exercitu *Paramon* ob militiam insignis, alijque eius socij, quorum trecenti septuaginta, ob christianam fidem martyriũ passi. Interim, quàm formidabile fuerit, aduersus Christianos, Imperatoris edictum, apparet partim ex *Nysseno*, cuius hæc sunt verba: Intereà Imperator ad gentiũ Præsides mittit Edicta, terribiles Supplicij minas in eo statuens, nisi omnib. probris,
contu

contumeliis & cruciatibus Christianos reducerent ad patrium cultum dæmonum: partim ex *Dyonisio* Episcopo Alexandrino, quem sic loquentem introducit Eusebius [m] *lib*.6. suæ historiæ, [Decij „ Edictum erat iam diuulgatum, illudq; „ tale profectò videbatur, quale Domi-„ nus prædixerat futurum, in quo terribi-„ lissima illa eius propemodùm expleba-„ tur sententia, nimirùm Electos (si pos-„ sibile esset) in errorem inductos fore „ hoc accepto Edicto, Præsides in Pro-„ uinciis quàm immaniter in Christia-„ nos sæuierunt, ex dictis *Hieronymi in* „ *vita Pauli Eremitæ*, & ex eis quæ gesta „ in Africa Sanctus *Cyprianus* testatur, „ facilè possumus intelligere. Ait enim, „ tormenta venerunt, & tormẽta sine fine, „ tortoris, sine exitu damnationis, sine so-„ latio mortis: tormenta, quæ ad coro-„ nam non facilè dimittant, sed tam diu torqueant quãmdiu deficiant, nisi si aliquis diuina dignatione subtractus, inter ipsa cruciamenta profecerit adeptus gloriam, non termino supplicij, sed velocitate moriendi.] De exquisitis autem tormẽtorũ generibus, particulariùs *Nissenus*, vbi memorat antequàm veniretur ad „

[m] *Cap.* 30.

"periculum martyribus metum incuſſiſ-
"ſe tortores, oſtenſis enſibus, & igni-
"bus, beſtijs, & inſtrumentis ad tor-
"quendum membra accommodatis; e-
"rant & ferreæ in igne cathedræ, & li-
"gna erecta, qui eorum extenſa qui
"perſiſtebant corpora porrectis horren-
"dis laniabant vngulis, aliaque innu-
"merabilia ad multiplices corporũ cru-
"ciatus ab eis excogitabantur: vnum-
"que ſtudium erat eis, qui hanc ha-
"bebant poteſtatem, vt nullus in eo
"poſſet oſtendi ſcelere ſuperior. Alij qui-
"dem deferebant, alij verò iudicabant,
"alij verò ſcrutabantur eos, qui erant
"abſconſi, alij inuadebant eos, qui fu-
"giebant, alij autem injectis oculis in
"facultates fidelium, vt rebus eorum
"potirentur, prætextu pietatis & reli-
"gionis, eos qui fidem amplectebant-
"tur exagitabant,] Hactenùs *Nyſſenus.* Verùm dum hæc moliebatur Imperator, quid interim meditatur *Fabianus* Romanus Pontifex, aut reliquus Romanæ Eccleſiæ Clerus? Cur nõ iam ſine omni controuerſia ſatis virium nacti, tum ad defendendos, tum ad offendendos hoſtes, excommunicraionis & degrad[a]tionis fulmen

fulmen in Imperatoris caput eiaculantur? Certè, vt verbo expediam, quod eos non tam defectus virium, quàm conscientiæ, ad præcepta *Saluatoris*, & *Apostolorũ* praxim regulatæ vox intra gyros ciuilis obedientiæ coarctaret.

CAP. VIII.

De obedientia Christianorum erga Valerianum, *Imperat. sub Persequutione octaua.*

PRiusquàm ad *Valeriani* Imperium accedamus operæ pretium erit hoc in loco, *Dionysij* Episcopi Alexandrini verba attexere, ex Epistola ad Hermammonem, quam citat[n] *Eusebius* vbi de *Triboniano Gallo*, qui *Decio* suo successit infit; n *Lib*. 7.1.
[Gallus neq; *Decij*. recogitauit calami- "
tatem, neque antea secum quid tandem "
illum (nempe *Decium*) de gradu deie- "
cisset diligēter considerauit, sed in eun- "
dem lapidem, licet perspicuè ante ipsius "
oculos positum, cum suo magno malo "
impegit. Qui, cùm regnum eius prospe- "
ro fortunę flatu ferreretur, & res omnes "
ad voluntatem fluerent, sanctos & pios "

„ viros, qui pro pace eius Imperij, proque
„ vitæ incolumitate obnixè Deum pre-
„ cabantur, crudeliter exigit, & pro-
„ pterea vnà cùm illis eorum preces pro
„ ipso ad Deum fusas penitùs à se auertit.]
In quibus verbis illud inprimis animaduerti cupio, illos *sanctos* viros ab hoc *Sancto* appellari, non qui *sanctas* vniones aduersus *sacrosanctam* sui Principis personã ineunt, aut sententiam à *Sancta Sede Apostolica*, ad illum abdicandum latam exequi moliuntur: sed qui pro pace eius Imperij, proque vitæ incolumitate obnixè Deum precabantur: In quorum numero, etiam *Cornelium* & *Lucium* Episcopos Romanos reponere non dubitarim: cùm eorum vtrunque sub eodem Gallo martyrio coronatum constet.

Quod autem de aliorum Christianorũ praxi sub *Gallo* hic memorat *Dionysius*, illud ipsum à seipso suisque in Christo cõmilitonib. posteà sub *Valeriano* & *Galieno* factitatum, ipse in sequentibus testa-
o cap. 10. „ tur his verbis: o *Nos vnum Deum om-*
„ *nium rerum fabricatorem, qui* Valeriano
„ & Galieno Cæsaribus, Augustis, *viris*
„ *sanctissimis, imperium largitus est, coli-*
mus & veneramur: huic etiam sine inter-
mis-

miſſione, pro eorum regno, vt ſtabile & firmum maneat, preces adhibemus. Quid audio? *Valeriano* & *Galieno* imperium largitus eſt Deus? V*aleriano*, inquam, in Chriſtianos (cuiuſdam Magi ſuaſu) ſupra modum ſæuienti? luxurianti *Galieno*? vtrique Idololatræ, impuro & ſacrilego vtrique? Ita planè eſt, eaque ſola ratione ducti Chriſtiani, non tantum ab eis violandis abſtinent: ſed eos omni cultu ac veneratione ciuili proſequũtur eoúſque, vt pro eorum Imperio, tam in ſuis perſonis, quã in poſteris ſtabiliendo, Deum iugiter orent: imò (& quod magis eſt) eos, licet ſanctorum ſanguine malidos & ebrios, viros ſanctiſſimos appellant, in quod vocabulum (ipſius veritatis vi coactus) in ſuis Annalibus ita ſcribit [p] *Cæſar Baronius* [Sic ex conſuetis titulis *Dionyſius* dicit Imperatores illos ſanctiſſimos viros, quà & *Paulus Apoſtolus* ſceleſtiſſimum hominem Fœlicem alloquens ait: *Optime Fœlix*: cùm alioquin, etiam ex proprietate quoque vocis Imperatores, licet nefandiſſimos, tamen ſanctiſſimos appellare potuiſſet: nam *Cicero* ait: *quare ſuo iure noſter ille Ennius ſanctos appellat Poetas*, q *quaſi Deorũ dono atq; munere*,

p Tom. 3, pag. 346.

nere, nobis commendati esse videantur. Si igitur quod à Deo datum creditur, sanctũ dicitur; cùm constet ex Christianæ Legis præscripto, Principes etiam malos à Deo dari in vltionem peccatorum (secundum illud, [q] *Dabo vobis regem in furore meo*; & [r] *qui regnare facit hominem hypocritam*:) hac quidem ratione vtique potuit illos nominare sanctissimos. Hactenùs *Barronius*.] Quod igitur ipse Deus sanctum fecit homo ne violet, & quæ Deus coniunxit, imperium scilicet & Imperatorem, homo ne separet; quod aliquando tamen iustè & legitimè fieri posse, tuipse (vt in sequentibus apparebit) obnixè Baroni contendis.

[q] Osee 13.
[r] Iob. 27.

Sed paulò vlteriùs filium Historiæ prosequamur. Hoc ipso tempore martyrium passus est fortissimus ille Christi athleta Ecclesiæ Affricanæ lumen & columen D. *Cyprianus*; qui in Epistola Prima ad *Cornelium* Episcopum Romanum, in hũc modum scribit: [Retusus aduersarius, „adunati exercitus, fide pariter & vigo„re intellexit, Christi milites vigilare „iam sobrios, & armatos ad prælium sta„re, vinci non posse, mori posse: & hoc „ipso inuictos esse, quia mori non timẽt,

nec

„nec repugnare contra impugnantes cũ
„occidere innocentibus ne nocentem li-
„cet: ſed promptè & animas & ſanguinẽ
„tradere, vt cum ſæuitia & malitia graſſe-
„tur, à malis & ſęuis velociùs recedatur.]
In quæ *Cypriani* verba Romana Editio
cum Priuilegio *Pij Quarti*, & Typis *Pau-
li Manutij* impreſſa hanc in fine libri aſ-
„ſuit gloſſam: [Loquitur de Chriſtianis
„illius temporis, iuſſu impiorum Ty-
„rannorum apprehendendis, vel iam ap-
„prehenſis & vi tormentorum ad ſacrifi-
„candum Idolis fide abnegatâ cogendis:
„qui licet ad martyria ſeſe prodere non
„deberent, captis tamen non licebat ma-
„nu armata reſiſtere: ſed armis, & virtu-
„te patientiæ, quæcunque tormentorum
„immania genera ſuperare, quò admira-
„bilior reluceret virtus Crucis Chriſti.
„Quod autem populo Chriſtiano non
„deeſſent ad ſui defenſionem vires & po-
„teſtas, inſinuat alibi:] vbi dirigimur ad
illum per inſignem locum, in fine *Ex-
hortationis ad Demetrianum* Africæ Præ-
„ſidem, [lædere ſeruos Dei & Chriſti,
„perſequutionibus tuis deſine, quos læ-
„ſos vltio diuina defendit. Inde eſt enim,
„quòd nemo noſtrũ quando apprehen-
ditur

„ ditur, reluctatur, nec se aduersus iniu-„ stam violentiam vestram, quamuis ni-„ mius & copiosus populus noster vlcis-„ citur] Et cùm iam Imperatoris Edicto, ad extremū supplicium postularetur, martyriique quasi candidatus esset: Presbyteris, Diaconis, & vniuersæ plebi *Carthaginensi* per [f] Epistolam huiuscemodi ora-„ tionem habuit: [Vos autem Fratres „ charissimi,) pro disciplina quam de mā-„ datis dominicis à me semper accepistis, & secundum quod me tractantem sæpissimè didicistis, quietem & tranquillitatem tenete: nec quisquam vestrum aliquem tumultum de fratribus moueat,] Satis autem numerosos & cordatos fuisse Ecclesiæ Carthaginensis fideles, vt Imperatoris edicto, & vrbis præfecto resistere potuissent, si voluissent, partim ex eadem ipsius *Cypriani* [t] Epistola apparet, vbi illam Ecclesiam gloriosam appellat: partim etiàm ex [u] *Herodiano* illius ætatis Scriptore, vbi illustrem illius claritudinem indigitat: sed præsertim ex [x] *Pontio Cypriani* Diacono, vbi credentium multitudinem *Cypriano* iam ad mortem properanti assistentem elegantissimè describit,

f lib. 5. epist. 1. edi. Rom.

t Ibidem.

u Lib. 7.

x In vita Cypr.

bit: *egressus, inquit, est è domo Principis, Christi & Dei Princeps, agminibus multitudinis ex omni parte vallatus: sic autem comitatui eius infinitus exercitus adhærebat, quasi ad expugnandam mortem manu facta veniretur.*

Circa idem tempus, ita in aliis etiam mũdi tractibus in infinitum creuit Christianorum multitudo, vt prædictus [y] *Cyprianus* in *Libro de exhortatione, ad Martyrium*, ipsos Martyres, vix aut ne vix numerari posse affirmat his verbis: Exuberante postmodùm copia virtutis & fi- " dei, numerari nõ possũt Martyres Chri- " stiani, testante Apocalypsi & dicente: [z] " *post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.*] Nec dissimiliter [a] *Gregorius Magnus*, de numero Martyrum huius æui loquẽs: (totum, inquit, mundum fratres aspicite, Martyribus plenus est, iam penè tot qui videamus non sumus, quot veritatis testes habemus. Deo ergo numerabiles, nobis super arenam multiplicati sunt, quia quanti sunt à nobis cõprehendi non possunt.)

y Cap. 2.

z Apo. 7. 9.

a Rom. 27. in Euang.

funt.] Et si tot Martyres fuerint, quot putabimus Confessores? imò professores eosque non solum inferioris loci & ordinis: sed illustres & conspicuos: præsertim, cũ hic *Valerianus* (teste [b] *Eusebio*) in initio sui Imperij, quàm familiarissimè, idque in oculis omnium Christianos exceperit eousque, vt tota domus eius piis hominibus compleretur, essétque planè Dei Ecclesia.] Insuper & in Ciuitate erant *Olympius Tribunus*, & [c] *Asterius* Senator, claro loco natus, & magno ab Imperatore in pretio habitus, & in exercitu [d] *Marinus*, vnus ex his qui in eo magnum decus & honorem fuissent consecuti, vir & genere illustris, & diuitiis locuples. Illum aliquando è Tribunali egressum, trium tantùm horarum spatio ei ad deliberandum dato, vt vel à religione desisteret, vel in ea perseuerans capite plecteretur. *Theotecnus Cæsariensis* Episcopus ad se colloquendi causa inuitat, & prehensâ manu rectâ deducit in Ecclesiam. Quem cùm interiùs ad ipsum sanctuarium collocauisset, læuâ paululùm in alteram partem dimotâ, gladium quo cingebatur ostendit, simulque diuinorum Euangeliorum librum adferens, ex aduer-

b lib. 7 c. 9

c Niceph. lib. 6. c. 13.

d Euseb. lib. 7. c. 13.

uerſo porrigit. Quotuſquiſque *Mariani-ſta* non ſtatim ex hoc ſermone muto col-legiſſet, voluiſſe Epiſcopum vt *Marinus* ſuos milites ad defectionem hortaretur. Euangeliumque contra Imperatoris au-toritatem, & Edicta, gladio defenderet? ſed ex ipſo Euangelio aliter edoctus *Ma-rinus, qui gladium acceperit, gladio peri-bit* (id eſt qui gladium contra ciuilem Magiſtratum ſtrinxerit, gladio diuinæ iuſtitiæ peribit,) ſibi Euangelium arripit, & terreno honori militari renuncians, ſpiritualem & cæleſtem amplexus eſt, ne-que vel hîc licet in exercitu Romano po-tens, nec quiſquam Chriſtianorum alius, vel ſenator, vel ciuis, vel Aulicus repertus eſt, qui contra Maieſtatem Imperatoriam coniurauerit, vel cum *Ingenio* à *Meſiacis* Legionibus Imperatore appellato, vel cum *Macriano*, qui *Valerianum* prodidit in manus *Sopporis Regis Perſiæ*, vel de-nique cum illis triginta tyrannis, quo-rum meminit *Trebellius Pollio*, qui cap-to ab hòſtibus *Valeriano* aduerſus *Galie-num* eius filium exorti ſunt. Imò. Pontifi-ces Romani, *Stephanus* & *Dionyſius*, tan-tum abfuerunt, vt illos ſiue ad imperium, ſiue Imperatorem inuadendum exciue-

rint, vt

rint, vt ipſi memorabilæ patientiæ & tolerantiæ exemplum, præſentibus pariter & poſteris Christianis, ſuo ſanguine conſignatum reliquerint.

CAP. IX.

De obedientia Chriſtianorum in Aurelianum *Perſequutione nona graſſante,*

TOtus erat *Aurelianus* eo præſertim tempore quo aduerſus *Marcomannos* in Italiam irrumpentes expeditionem pararet, in conſulendis Libris fatidicis, *Sybillinis*, de quibus inſpiciendis cunctantem Senatum literis ſic admouit; [e miror vos Patres tam diu de aperiendis *Sybillinis* dubitaſſe Libris, quaſi in Chriſtianorũ Eccleſia, non in Templo Deorum omnium tractaretis.] Ex quibus *Aureliani* verbis, non ineptè colligendum arbitror, nonnullos fuiſſe tunc temporis in ipſo Senatu Romano Chriſtianos, qui cæteris in euoluendis codicibus *Sybillinis* pro ſuo modulo obniſi ſunt: præſertim cum Senatum, etiam ſuo tempore Chriſtianis repletum, anteà ex Tertulliano demonſtrauerimus.

e *Vopiſcus in vita Aureliani.*

Inſuper

Insuper & in exercitu, tantus fuit Christianorum numerus, vt 65. eodem die extra portam *Salariam* passi fuerint. Neque tamen horum quẽquam legimus vel *Zenobiæ* Orientis Reginæ, licet Christianorum fautrici, vel *Tetrico* in Galliis rebellanti, aduersus hunc Imperatorem, quamuis sanguinarium & in Christianos feraliter debacchantem adhæsisse. Postremò cùm [f] *Mnestheus* eius Secretorum Notarius, ad extremum supplicium, ob leue aliquód admissum destinatus, multorum nobilium nomina, cuidam breui (simulata manu & sigillo Imperatoris) inseruisset, quasi etiam ab eodem morti adiudicarentur, vt dum illi se in Imperatorem vlciscerentur, ipse interim sartus tectus effugeret, quenquam tamen Christianorum eum vel in facinus attraxisse, vel adhibuisse in consilium incompertum est: cùm tamen eis & infensissimus esset Imperator, & copia Imperatorem aggrediẽdi non deesset. Sed interim notatu dignũ, illum ministrum à Libellis, qui eum occidendum curauit, cognita fraude in stipitem ligatum, bestiis obiectum fuisse.

f *Cuspinianus in Aureliano.*

CAP. X.

Cap. X.

De obedientia Christiana: in Dioclet. *&* Maxim. *sub Persequutione decima.*

PErsequutionū fluctibus in hoc sanguinis pelago præteruectis, nouem (paucis diebus Halcionijs intercalantibus) iam tandem sub *Diocletiano &* *Maximiano* Decumanus nobis obuoluitur, iuxta illud Poeticum, non tamen poeticè vsurpatum:

Qui venit hic fluctus fluctus super eminet omnes
Posterior nono est, vndecimoque prior.

„ [Nemo huius Belluę immanitatem po-
„ test pro merito describere (inquit g *La-*
„ *ctantius*) qui vno loco recubans, tamen
„ per totum orbem dentibus sęuit, & non
„ tantùm artus hominum dissipat: sed &
„ ossa ipsa comminuit, & in cineres fu-
„ rit, ne quis extet sepulturæ locus, Quæ-
„ nam illa feritas? quæ rabies? quæ insa-
„ nia? lucem viuis, terram mortuis dene-
„ gasse.] Fuit hæc persecutio (vt inquit
Eutropius) omnibus aliis diuturnior &

g Li. 5. Ca. 11.

qu-

que immanior. Nam per decem annos incendiis Ecclesiarum, proscriptionibus innocentium, cædibus Martyrum, incessabiliter acta est: de huius etiam persecutionis acerbitate, Christionorumque in perferendis tormentis allacritate, *Seuerus Sulpitius* hæc tradidit, [Omnis ferè Martyrum cruore orbis infectus est, quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur, multoque auidiùs tum Martyria gloriosis mortibus quærebantur, quàm nunc Episcopatus prauis ambitionibus appetuntur: Nullis unquam magis bellis mundus exhaustus est, neque maiori vnquàm Triumpho vicimus, quàm cum decem annorum stragibus vinci non potuimus.

-----*Non anni domuere decem.*

Et certè, videtur Diabolus sui quodammodo præsagus ruituri dominij, nullum non mouisse lapidem, nihil reliquisse intentatum, sed omnes pariter effudisse vires ad lumen Euangelij non obscurandum modò, sed penitùs extinguendum, tam vt Spiritus Dei impleuit *Bezalielem* ad excogitandum quicquid fabrifieri potest, ex auro, argento & ære: ita Spiritus ne-

tus nequam, huius æui carnifices edocti, noua planè & inaudita tormentorum genera.

Non mihi sic centum linguæ sint,
Oraque centum, Ferrea vox,—
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.

[Ligabantur, includebantur, cædebantur, torquebantur, vrebantur, laniabantur, trucidabantur, multiplicabantur, *non pugnantes pro salute, sed salutem contemnentes, pro seruatore* [vt appositè & verè de horum temporum angustiis loquens [h] D. *Augustinus*, quibus adiicere liceret, à Ciuilibus commerciis arcebantur, aqua & igne interdicebantur, contra ius fasque ad fodinas & metalla & seruilia opera in Thermis *Dioclesianis* struendis amandabantur, & denique Thermis consumptis, omnes operarij Christiani ad numerum decem millium ducentorum & trium, extra Vrbem ad aquas Saluias necabantur, & alio tempore *Nicomedia* viginti millia Martyrum in *Ecclesia* Natalem Christi celebrantium igne iniecto concremati, holocaustum Deo offerrebantur, inter ho[s] emicuerunt.

h *De Ciui. Dei lib.*22. *cap.*6.

Vel

——-*Velut inter ignes*
Luna minores.

Augusta Diocletiani coniux, cuius nomen ideò Paganorum Historiis suppressum & obliteratum auguror, *Marcus* item & *Marcellianus, Nicostratus, Claudius, Castorius, Chromatius, Caius Gabinius, Dorotheus*, cum suis sodalibus *Gorgonio*, & *Migdonio*, quos amplissimos in Aula honoris fuisse adeptos, & summa apud *Cæsarem* gratia valuisse testatur *Eusebius* reliquique omnes, vel Nataliũ claritate, vel necessitudine & affinitate cum ipso Imperatore: vel denique Magistratibus & Præfecturis, siue in Vrbe, siue in Exercitu per insignes. In quo memorabile quidem est illud exemplum *k* *Thebeæ* Legionis, quæ tota fuit Christiana, numero continens sex mille sexaginta sex, millites veteranos, validos animis, & armis instructos, hoc sub lustrationis & iuramenti prætextu ad Idololatriam pellicere tentauit *Maximianus*. Hunc autem in modum, reliquorum nomine respondent *Mauricius Tribunus* Legionis, *Exsuperius* Vexillarius & *Candidus* ordinis Senatorij vir, paratos scilicet se esse Imperatori in omnib' esse subie-

ctos,

ctos, atque aduersus barbaros (quod aliis sæpe fecerant) strenuè pugnaturos: Verùm quòd Christianam Religionem colerent, se neutiquàm fore immolaturos. Responsum hercle prudens, animosum, modestum, Christianis dignum. Veruntamen exinde magis excandescens *Maximianus*, eos bis decimandos & subinde residuos omnes in fide persistentes trucidandos mandat. Si huic Legioni aliquis tum præfuisset *Marianista*, quàm acriter militum animos ad sua tela in Imperatoris caput & iugulum vibranda, tanquam monstri alicuius, aut immanis bestiæ inflamasset, vel saltem ad suas copias cum *Amando* & *Æliano* (ad quos perduelles supprimendos hanc expeditionem suscepit *Maximianus*) iungendas sollicitasset: sed illi aliter à suis edocti Episcopis, maluerunt mille perpeti mortes, quàm sui Imperatoris personam semel aggredi, aut ab eo deficere; licèt tum temporis Christianam fidem profiterentur: tum *Procopius* ducalem in oriente sublimitatem à *Dioclesiano* nactus, tum [1] *Philoromus*, qui primariam dignitatem apud Alexandrinos consecutus, vt Romanorum mos fuit satellitibus stipatus, in dies singulos de-

[1] *Euseb. li. 8. ca. 10.*

con-

trouerſiis ad ſe relatis iudicium tulit. Et certè Alexandriæ cùm Imperaret(niſi reclamaſſet conſcientia) nullo cum negotio ita naues onerarias potuiſſet intercludere , vt tota Italia breui ſpatio fame fuiſſet enecta & abſorpta : preſertim cùm , teſte [m] *Lactantio* , illo lacteo eloquentiæ flumine , qui hanc perſecutionem preſens viderat : Ab ortu ſolis vſque ad occaſum Lex diuina ſuſcepta „ eſſet, omnis ætas, ſexus, gens, regio, v- „ nitis ac paribus animis Deo ſeruirent: „ de obedientia tamen Inperatori inte- „ rim præſtita audi ipſum Lactantium ? *Defendenda eſt religio , non occidendo, ſed moriendo ; non ſæuitia ſed patientia; non ſcelere , ſed fide.* Audi [n] *Arnobium,* Lactantij Præceptorem. *Noſtra Scripta cur ignibus meruerunt dari? cur immaniter conuenticula dirui , in quibus oratur Deus, pax cũctis & venia Poſtulatur, Magiſtratibus, Exercitibus Regibus?* Audi *Minutium Felicem* , *Arnobij* coætaneum in ſuo Dialogo , qui *Octauius* inſcribitur, quot ex noſtris , non dextram ſolum, ſed totum corpus vri, cremari, ſine vllis eiulatibus pertulerunt , cùm dimitti præſertim haberent in ſua poteſtate ? Imo [o] S.

[m] *Lib. 5. cap. 13.*

[n] *Lib. 4. Contra gentes in fine.*

[o] *Lib. de Ciuit. Dei 22. cap.*

Augustinum audi, de hisipsis temporibus perorantē, *neque tum ciuitas Christi, quãuis adhuc peregrinaretur in terris, & haberet tã magnorũ agmina populorũ, aduersus impios persequutores suos pro tẽporali salute pugnauit: sed potiùs vt obtineret æternã, nõ repugnauit*, Audi deniq; [p] *Ludouicũ Viuẽ* in hæc *Augustini* verba ita commendantem, [obsistere poterant, & captis armis non modò inimicis metum facere, sed periculum adferre, se propulsando, *cæterum longè beatius & Euangelio Christi dignius existimabant iniuriam pati quàm facere, mori quàm occidere, corpus amittere, quàm animam.*] Vnius tamen meminit ex [q] *Eusebio* [r] *Nicephorus* hominis Christiani, qui professionis Christianæ immemor, Edictum Imperatoris aduersus fideles latum & publico in loco *Nicomediæ* affixum arripuit, atque in minutissimas partes conscidit, cùm quidem ea in vrbe vterque Imperator adesset: quo commisso facinore οἷα ἦν εἰκὸς παθὼν inquit Niceph', *vt par erat pœnas pendit* (reddente *Iohanne Lango*) Licèt enim illi certè digni; qui plura his paterentur, hic tamen indignus qui vel istud faceret. Quare, & vtrumque Imperatorem satietate imperandi imperio se

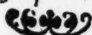
p In Com. in illum locum.

q Lib. 8. cap. 5.

r 6. 5.

ſe quidem abdicaſſe, neutrum autem à *Marcellino* Pontifice Romano abdicatum legimus, imò tantum abfuit ab vtrouis abdicando, vt vnius ſuaſu ipſe Idolis thurificaret, quam Hiſtoriam, licèt & [r] *Binius* & [s] *Baronius*, vt obreptitiam clarè refutari poſſe contendant: illam tamen veram fatetur *Bellarminus, tum in Tractatu de pontifice Romano*, tum etiam in *Epiſtola ad Blackvvellum de Iuramento fidelitatis non ſuſcipiendo.*

r 1. Tom. 1. conc. pag. 222.
s Anno 302 num. 96.

Ab initio imperii *Constantini*, vsque ad interitum *Phocæ*.

LIBER III.

CAP. I.

De fidelitate Hæreticorum & Paganorum in Constantinum, & Christianorum *in* Licinium.

IAm tandem hac persequutionum procellâ & caligine depulsâ emicuit in *Constantio* Religionis quasi crepusculum & in *Constantino* nostrate ad Christianismum plenè conuerso, quasi exorto supra Horizontem Sole, effulsit plena radiatio cum illo tamen discrimine ad verum Solem, quod huius lumen progrediatur ab Oriente in Occidens, illius verò processit ab Occidente in Oriẽs Tum celebre spectaculũ, nobis omnibus

opta-

optabile & vehementer desideratum, „ inquit [t] *Eusebius*, ante omnium oculos „ proponebatur, Dedicationum scilicet „ Festiuitates per vrbes singulas, Tem- „ plorum nuper ædificatorum consecra- „ tiones, frequentes Episcoporum in v- „ num conuentus, peregrinorum longè „ ab exteris Regionibus accedentium „ concursus, mutuæ populi in populum „ beneuolentiæ, propterea quòd mem- „ bra corporis Christi in vnam quasi har- „ moniæ & concentus conspirationem „ coibant.] Sed ea est communis humani „ generis inimici versutia, vt Ecclesia sal- „ tem in Occidente, iam ab externa ty- „ rannorum vi secura, intestinis schisma- „ ticorum & Hæreticorum laboraret „ dissidiis, de celebratione Paschatis, & „ filij Dei, cum Patre consubstantia, ad- „ uersus Orthodoxos digladiantium, qui „ Imperatoris iussu condignis affecti sup- „ pliciis, licet eo vecordiæ prouecti „ fuerint, vt Imperatoris * imaginem con- tumelia afficere non dubitarent aliqui, alij eius personam conuitiis onerare, quemquam tamen vel *Donatistarum*, vel *Arrianorum*, vel *Miletianorum* vitæ eius insidias clàm tetendisse, aut vim

t *Lib.* 10. *Cap.* 8.

* *De vita Const. l.* 2. *Cap.* 4.

intulisse palã nõ legimus: cũ tamẽ tanta esset *Arrianorum* multitudo, vt aliquot [u] *Cõcilia* ex plerisq; Oriẽtis ciuitatib. cõgregata, ab eorũ partib. stare viderẽtur, eisq. adhæreret *Eusebius* Nicomediensis Episcopus, *Constantiæ* Imperatoris sorori valdè charus: Faueret item *Eusebius Pamphili Cæsariensis*, quem Imperator non modò in oculis, sed secum in sinu quasi & pectore semper gerebat. *Ingemiscebat* (inquit [x] *Hieronymus*) *Christianus Orbis, & miratus est se subitò factum esse Arrianum*:] non verò ingemiscebat *Arrianum* factũ fuisse Regicidam, erat siquidem [y] æquiuocator, & æquiuocantium author *Arrius*: Regicida tamen, vel regicidarum patronus non erat. Imò & illud obseruandum, non solùm hæreticos à temeranda Imperatoris persona abstinuisse: sed ipsos etiam infideles *Ethnicos*: Quid? annon eadem est ratio Ethnici ad Principem ex Ethnico Christianum, quæ Christiani ad Principem è Christiano Ethnicum factum: quem tamen vel Ethnicorum aduersus *Constantinum* Gentilismo renunciantẽ, sacris Christianorum mysteriis initiatum, quem inquam, vel senatorem, vel Militem, vel ciuem leuissimam seditionem religionis causa

u *Ariminense, Seleuciense, Syrmiense. Vide etiam August. cõtra Parm. cap. 6.*

x Aduersus Luciferianos.

y Niceph lib. 8. c 51.

cauſa mouiſſe conſtat? Erubeſcant igitur hîc Chriſtiani, & ab infidelibus Chriſtianam tandem, & ipſi diſcant obedientiam.

Sed quid interim in Oriente factum? ibi furor *Licinij* in Eccleſias inſultare graſſarique cœpit, quem conſtat quam plures Chriſtianos militia nobiles, ignominiæ cauſa ad opus publicum damnaſſe, alios inſuper ad textrinam, aliáque opera gynęcæa aſcripſiſſe, id quod teſtatur ipſemet [z] *Conſtantinus* in edicto quod primum poſt expugnatum *Licinium* pro Chriſtianis edidit. Huius inſuper perſecutionis ſub *Licinio* meminit *Baſilius* in oratione in 40. Martyres: vbi confitentibus omnium pœnarum genera, ignem, enſem, botrum, culeum, rotam, flagellum propoſita: & ex eorum conſpectu aliquos fugiſſe, ſuccubuiſſe alios, quoſdam fluctuaſſe, rebellaſſe verò vel in hoſtium caſtra transfugiſſe neminem affirmat, licèt Imperatorem in Occidente haberent ſuæ profeſſionis magnanimum, & in ipſo *Licinij* exercitu Chriſtianos Duces præpotentes: vtpote *Theodorum*, ſpectatâ fortitudine virum (inquit *Nicephorus*) *Arſatium*, genere *Perſam*, cuius inter

[z] Lib. 2 de Vita Conſtantini cap. 23.

alios confessores præcipuè virtus effulsit (inquit *Sozomenus*) & denique *Auxentium*, cuius quia Historia memorabilis est, & ad propositum præsens non impertinens, illam ex [a] *Suida* hic adferam. [Erat hic in palatio *Licinij* inter subscribas (quos Latini Notarios vocant) illustri loco: in Imperiali autem domo fons aquæ fuit, & super ea fonte *Bacchi* simulachrum: tum autem vitis ampla, quæ locum eum omnem tegens, multa cum amænitate obumbrauit. Hunc cùm *Licinius* veluti deambulans, *Auxẽtio* & multis prætereà aliis eum officij gratia comitantibus venisset, & Botrum ingentem & maturum è palmite pendentem conspexisset: *Auxentio* vt eum decerperet, mandauit, *Auxentius* verò nihil prorsus, subesse doli *suspicatus*, pugione quem ex femore suspensum gestabat stricto, Botrum resecauit. Tum *Licinius, ad pedes Dionysij, vuas depone dixit*; *Auxentius* verò *minimè gentiũ, inquit, Imperator, Christianus enim sum*: Licinius rursum *itaque ex Aula ait confestim abibis dignitate posita: alterum, tibi duorum istorum necessario faciendum.*] Quid ad hæc *Auxentius*? non in Licinij viscera licèt tyranni & Christia-

a In verbo, Auxentius.

ſtianorum ſanguiſugæ pugionem ſtrictã im ingit, ſed nulla interpoſita morâ iugulum militare perquàm libenter ponit, & Aula diſcedens valedicit. Concludam hoc caput cum illo inſigni *Athanaſianæ* obedientiæ exemplo: quem cùm Imperator vrgentibus *Arrianis* cauſâ inauditâ in Gallias religaſſet, ille libertatem pariter & modeſtiam Epiſcopo dignam adhibẽs, Imperatori reſp: [b] *iudicabit Dominus, inter te & me, quoniam tu conſentis calumniatoribus meis*, Non inquit iudicabit Epiſcopus Romanus inter me & te: ſed Dominus. Quinimò in exilio degens, *ad fratres ſolitariam vitam agentes*, ad Imperatoris ſeueritatem extenuandam in hunc modum reſcribit. [[c] Siquidem Pater, nẽpe *Conſtantinus* Euſebianorum calumnia *Athanaſium* in Gallias ad tempus amandauit, quo liberior eſſet ab eorum crudelitate, qui illi per inſidias imminebant:] cùm tamen ipſe alibi in ea ſententia pronuncianda, [d] emicuiſſe *Cæſaris* iram, & atroces minas effudiſſe teſtatur. Quid hic hæres *Marce* Pontifex Romane? Imperatorem *Arrianis* iam aures accommodaſſe vides, magnum *Athanaſium* in exilium miſiſſe: imò quod peius, poſt baptiſmum

b *Epiphan. hæreſ. 68.*

c *Ad ſolitariam vitam agentes.*

d *Apolog. 2*

Aruspices consuluisse, *Faustam Augustā*, *Crispum filium*, *Licinium Nepotem* interficiendos mandasse: non hæc recenseo, vt *Zozimus* in huius optimi Imperatoris cōtumeliam: sed vt ostendam, posse optimos Reges aliquandò optimis se opponere, nec statim tamen humana potestate esse coercendos, multò minùs trucidandos, aut à suo deturbandos imperio.

CAP. II.

De miserando exitu Magnentij tyranni & Fidelitate Orthodoxorum in Constantium Arrianum, *præcipuè verò* Athanasij.

MOrtuo *Constantino*, diuisum fuit Imperium in tres partes, inter eius filios *Constantinum*, *Constantem* & *Constantium*. Quorum primus, dum nititur partes Iunioris fratris inuadere, (memorante,* *Eutropio*) bellum contra eum cōmouet, & dum inconsultiùs apud Aquileiam illum aggreditur, à *Constantis* ducibus interfectus est, & in fluuium proiectus.

* *Lib.* II. *Rerum. Rom.*

Secun-

Secũdus in *Donatistas* seuerus: proptereà ab illis imprecationibus deuouetur, oneratur conuitiis; quos ideò *Optatus Mileuitanus* Orthodoxus procacitatis arguit, ita de *Donato* ad *Parmenianum Donatistam* loquens. [e] *Ille solito furore succensus, in hæc verba prorupit. Quid est Imperatori cũ Ecclesia?* & de fonte leuitatis suæ multa maledicta effudit, non minùs quàm in *Gregorium* aliquandò, ad quem sic scribere non dubitauit: *Gregori* macula Senatus & dedecus Præfectorum, & cætera talia] tantum ob linguæ in suum Imperatorem virulẽtiam ita increpat Orthodoxus Hęreticos. Constans autem anno sui Imperij 17. ætatis 30. ex coniuratione *Magnentij* apud *Helenam* oppidum Pyrineo proximum non longè ab Hispaniis interficitur. Fuit hic *Magnentius*, tum temporis specie tenus Christianus: animo autem & effectu Ethnicus. Quod exinde constat, quod post mortem *Constantis* Paganorum Idola restitueret, & adoraret. Fuit etiam & hoc primum Imperatoris Christiani à suo subdito interfecti exemplum: sed interfectoris exitum paulisper attenditote, & videbitis hoc mo-

e Lib. 3.

strum

strum à *Constantio* superatum. [f] Primò matri, deinde Seniori fratri postremò sibimetipsi violentas manus inferentem, naribusque,& ore cruorem effundentem. Quinetiam eius morte audita, *Decentius* frater laqueo fascia composito vitam finiuit, sanctissimus ille vir (inquit [g] *Athanasius*) de *Constante* loquens, martyrium assequutus est ille contra, (*Magnentium* intelligit,) iam inde quasi in nexu esset, ad similitudinem *Cain*, cum gemitu & trepidatione fugiebat, vt Iudam posteà eodem mortis genere imitaretur, sibique ipsi carnifex factus, duplex supplicium, & hic, & in iudicio futuro irrogauit.

f Socrat lib. 2 ca. 27.

g Apolog ad Constantium.

Mortuis vtrisque Fratribus, vniuersa rerum summa *Constantio* cessit, vnde arrogantior esse cæpit (inquit [h] *Zozimus*) quod eam fortunæ prosperitatem moderatè ferre non possit: immunemque se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidenter existimans (inquit [i] *Ammianus* confestim à iustitia declinauit ita intemperanter. vt *æternitatem meam* aliquoties ipse propria manu subscriberet, suumque *Cæsarem* æternum appellauerũt, qui filium Dei æternum esse negant, inquit

h Lib. 2.

i Lib. 15.

quit *Athanasius*. Imò ipse Imperator post victoriam de *Magnentio* partam, *Arrianissimus* factus, [k] eousque Catholicos persequutus est, vt violentia non minor ea esset, quàm illi olim adhibuerant, qui Christianos ad simulachra colenda compellebant adeò vt nemo illius temporis calamitates (*teste* [l] *Nazianzeno*) pro rei indignitate satis commemorare, ac deplorare queat: [Nunquam, quicquam tale auditum est in Orbe terrarum, neque quisquam, vnquam istiusmodi mala expertus est, (*clamat* [m] *Athanasius*,) Tāta siquidem immanitas fuit, vt Virgines denudarint, corporaque plagis interfectorū aliquandiu ad sepulturam reddere negauerint, sed foris obiicerent canibus, donec depensa ingenti mulcta, clanculum à necessariis subducerentur. Magnus ibi in distinguendis cadaueribus labor, eò quòd nemo suos agnosceret: cætera quæ facta sunt incredibila, & tam tetra, vt sensum audientis obstupefaciant. Ego mihi imperare non potui, inquit alibi idem Author, quin paucis ea quoque delinearem, quo planè vobis constaret, nullo vnquam tempore talia in Ecclesia perpetrata esse, ex quo *Saluator* noster in cœlum euectus

Dici-

k *Soc li.2. cap.22.*

l *Oratione in laudem Hieron.*

m *Epist. ad Orthodoxos & in apologia ad Constantium.*

Discipulis præcepit: *ite, & docete omnes Gentes.*] Quid interim in has angustias redacti Catholici? quid *Magnus Athanasius Episcopus Alexandrinus*, qui huius Persequutionis pars magna fuit? bis ex Imperatoris Decreto in exilium relegatus, & indignissimè ab Arrianis tractus ad tribunalia, iniquissimè accusatus. Cur non imperij proceres ad imperatorem abdicandum hortatur? ægrè ferẽtes quòd in suos propinquos sæuiret, quòd *Ablauio* viro consulari & prætorij præfectura decorato, mortem machinaretur. Et denique quòd illo si non iubente, sinente saltem *Dalmatius Cæsar*, prosperrima indole iuuenis (vt loquitur *Eutropius*) oppressus fuerit. Cur non populum Alexandrinum numerosissimum sui præsulis obseruantissimum, & denique supra modum ad [n] seditionem à natura propensum, ad arma & tumultus concitet? Imò è contra, populo concitato, vt decebat tantum & talem Episcopum, pietate grauem,

Ille regit dictis animos & pectora mulcet.

Et in *Apologia sua ad Constantium* illum Piissimum & Religiosissimum *Augustum* appellans, duobus criminibus Læsæ Maie-

[n] *Epiphanius hæresi 69 & Euag. lib. 2. cap. 8.*

Maieſtatis ſibi obiectis, in hunc modum reſpondet: Priori quòd *Conſtantem* ſcilicet Imperatoris Fratrem ad Bellum *Conſtantio* fratri inferendum ſollicitauerit, his verbis. [Non inſanio ego, non mente captus ſum, vt vel cogitaſſe vnquam me tale quid ſuſpiceris. Quapropter ne aliis quidem percontantibus reſpondere velim, ne iterum dum excuſo me, illi qui audiunt animi pendeant, tuæ autē pietati magna & clara voce reſpondeo, manúque extenſa, (quod didici ab Apoſtolo) *Deum in meam ipſius animam teſtor*, & vt ſcribitur in *lib. Reg.* iuſiurandum concipio, *teſtis ſit Dominus, & teſtis ſit Chriſtus eius*, (ſinas quęſo me loqui) nunquam in malum tui mētionem feci, apud fratrem tuū Beatæ memoriæ *Conſtantem*, Piiſſimum *Auguſtum*, neq; illū aduerſus te irritaui, vt calumniātur iſti: imò contra, ſi quando eū cōuenirē, mentionē ipſe faciebat de humanitate tua, quod etiam tum accidit, cū *Thelaſſius* veniebat *Pitybionem*, & nos commoraremur Aquilæ. Deus conſcius eſt, quàm ego ibi tuę pietatis meminerim, & quę ego per id tēporis loquutus fuerim, Deus tuæ aliquando menti reuelabit, vt cognoſcas Sycophantias meorum apud te calum-

niato-

niatorum, Sinas quæſo me iſta loqui (humaniſſime *Auguſte*) plurimamque mihi hac in parte veniam concede. Non ita facilis erat, non ita obuias aures habebat cultor ille numinis *Conſtans*, neque ego apud eum tantus, vt de iſtiuſmodi rebus verba fuiſſem auſus facere, & fratrem obtrectare, & de Imperatore apud Imperatorem criminoſè loqui. Non inſanio Imperator, neque immemor ſum diuinæ vocis, ita loquentis, & in *Conſcientia tua Regem ne exerceris, & in receßibus regni tui ne obtrectaueris opulento, quoniam volucres cœli auferent vocem tuam, & alatus renunciabit ſermonem tuum*, Quod ſi ea quæ de vobis regibus ſecretò dicuntur, latebras non habent, qui quæſo credibile eſt, præſento Imperatore, & tot in orbem circumſtantibus, me mala de te loquutũ fuiſſe?

Poſteriorem accuſationem quod ſcilicet cum *Magnentio* Tyrannò aduerſus Imperatorem fœdus iniiſſet ita diluit. [De ſecunda autem calumnia, quod ſcripſerim Tyranno (nam ne nomen quidem eius affari velim) obteſtor, vt per quos tibi videbitur, rem exquiras, cauſamque cognoſcas (nam magnitudo calũniæ ſenſus

ſenſus meos obſtupefacit.) Crede mihi (Religioſiſſimè Princeps) ſæpe mecum perpendi, an credibile eſſet quenquam ita inſanire, vt talia mentiri nihil vereatur; cæterum quia apud *Arrianos*, & hoc quoque iactatum eſt, illique gloriantur Antigraphum Epiſtola mea ſe habere, maiorem in modum obſtupui, & noctes inſomnes ducens cum aduerſariis meis veluti præſentibus depugnabam, ac derepentè ingentem clamorem & has preces erupi, optabamque cum gemitu & lachrymis, vt quamprimùm propitias tuas aures adipiſcerer. Quas cum per Dei gratiam adeptus ſim, ecce denuò hæſito, quid initium meæ reſponſionis faciam: Quotieſcunque enim loqui meditor, ipſius rei prodigio & honore impedior, Diabolum autem *Magnentium*, (teſtis eſt mihi Deus & Chriſtus eius) neque noui neque quicquam de eo compertum habui.] Idem alibi eundem *Magnentium* perduellem, incantatorem, perfidum, periurum, belluam, monſtrum appellat, & tandem in illas erũpit voces? [taline mõſtro me amicum poſſe fieri calumniator putet? ego admiratione prodigioq́ue calumniæ perculſus, hæſito, quid oporteat reſpondere,

respondere, meque in mille mortes condemno, si vel suspitio talis de me vspiam fuerit. Imò tantum abest, ab Imperatore vel armis impetendo, vel lancinando lingua aut calamo, vt passim per eandem Apologiam, se pro eius incolumitate tum priuatim, tum publicè preces fu isse fateatur: nihil aliud dixi, quàm precamur pro salute Religiosissimi Imperatoris *Constantij*, & statim vniuersus populus vna voce acclamauit, *Christe auxiliare Constantio*, & magna perseuerantia has preces continuauit.] Sed interim alij per Christianū Orbem Episcopi centū & 16. à suis sedibus ex Imperatoris Edicto pulsi, quid meditantur? quid moliuntur? quid *Iulius* Pontifex Romanus ab Arrianis excommunicatus? quid *Liberius* amandatus in exilium (legatis suis in carcerem coniectis?) cur non suum fulmen in Imperatoris caput eiaculatur? imò audi ipsius fulmen in Epistola ad Imperatorem,][o] Gloriosissimo *Constantio Augusto &c.* Opto tranquillissime Imperator, vt mihi benignas aures Clementia tua tribuat, quo possim māsuetudini tuę mentis meę propositum aperire &c.] Nec ita multò post vt ad pristinam dignitatem restitueretur

o *Tom. 3. Biv. Sācta.*

Arri-

Arriano dogmati subscripsit, fatente *Hieronymo, Hilario, Sozomeno, Epiphanio* & ipso *Cæsare Baronio*, vtcunque turpissimum hunc lapsum ab infamia vindicare tanquam pro aris & focis contēdat.) Porrò [p] *Cyrillus Archiepiscopus Hierosolimitanus*, ipse ab *Arrianis* etiam miserè vexatus, in hunc modum Imperatori scribit. *Imperatori Deo dilectissimo & pientissimo Constantio Augusto &c.* concludēs tandem his verbis: ipse Rex, omnium Deus, totius beneficentię exhibitor, multis annorum periodis, ad honorem & gloriam Christianis mundoque vniuerso te seruet incolumem, potentioremque te efficiat, & omni ornatum virtute, vt pro more sanctarum Ecclesiarum Imperatoris Romani humanitatē demonstres, &amplioribus pietatis coronis in multos annorum circulos quietus resplendeas, Deus vniuersorum id nobis concedat.] In huius etiam Imperatoris laudibus, idque post ipsius obitum, triumphat [q] *Nazianzenus* B. *Hieronymi Præceptor*, & per excellentiam *Theologus* cognominatus, eūque hunc in modum excusare contendit. [Si rectam fidem nonnihil luxare visus est, hoc crimen Procerum importunitati

p Tom.2. Bib.Sācta.

q Orat. in Iul.1.

tunitati tribuendum est] *Hosius* insuper (quo non in hoc sæculo, vixit cordatior alter) ita hunc Imperatorem affatur. [r *Qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ.* .] Et licet *Hilarius Episcopus Pictauiensis*, ab eodem Imperatore in exilium missus, priori suo Libello ad illum dedicato, in eum acerbiùs calamum stringere videatur: in posteriori tamen benemonens, scilicet iuxta illud *Pyndaricum* (*posteriores cogitationes esse sapientiores*, mitiori stilo agit, ita illum affatus. [Benignifica natura tua Domine Beatissime *Auguste*, cum benigna voluntate concordat, & quoniam de fonte paternæ pietatis tuæ misericordia largiter profluit, quod rogamus nos facilè impetrare posse confidimus,] Et alibi [Intelligit singularis & admirabilis sapientia tua Gloriosissime *Auguste* [Et alibi: [non solùm verbis, sed etiam lachrymis deprecamur,] Et alibi, Pro incolumitate & beatitudine tua offerant preces. [Et deniq; nulla quidem suspitio erit non modò seditionis, sed nec asperę murmurationis, tandem verò concludit, Dei omnipotentis clementia, te nobis custodiat clementissime ac Religiosissime Imperator] Meminit

r *Vide Athan ad Solitariam vitam agentes.*

minit quidem *Becanus* Libri à *Lucifero Caralitano Episcopo de non parcendo in Deum delinquenti*, & *Baronius de Regibus Apostatis* vtriusque in hunc Imperatorē conscripti, verùm hunc eundem *Luciferum* fuisse, à quo posteà in heresim lapso *Luciferiani*, contra quos scripsit Sanctus *Hieronimus* suum mutuati sunt nomen, apud omnes in confesso est.

Cap. III.

De fidelitate Christianorum erga Iulianum *Apostatam.*

C*Onstantio*, *Iulianus* primo Imperatori Hæretico, successit Apostata, qui [s] Edicto cauit, vt qui sacrificare noluerint, in Palatium non intrarent, neque collegio eos, neque foro, neque arbitrio, neque vlla dignitate participare iussit. [Rex (inquit[t] *Chrysostomus*) nostro æuo, omnes qui præcesserunt impietate vincens.] De quo eleganter [u] *Nazianzenus*. [Quis mihi *Herodoti* atque *Thucydidis* otium, linguamque suppeditabit, vt istius improbitatem ætati futuræ transmittam? atque huius temporis Historiam quasi in Columna scriptam

[s] *Eutrop. Rerum. Rō. lib. 11.*

[t] *In Serm. de Sanctis Iuuentino & Maximo*

[u] *Orat 1. in Iulianum.*

ſcriptam poſteris reliquam? vix Imperij hæreditatem adire cœperat, cum impietatem palàm libereque profitetur, perinde atque hoc nomine erubeſcens, quòd Chriſtianus aliquando fuiſſet, & idem alibi; Furebat ille in dies, aduerſus nos vehemẽtiùs, non ſecus ac fluctus ſuper fluctus excitatus, qui in ſeipſum primũ inſanierat & ſancta protriuerat, Spirituiq; gratię cõtumeliã intulerat; *Ieroboã* appoſitè dixeris, aut *Iſraelitam Achab*, aut *Ægyptium* illum *Pharaonem*, aut *Aſſyrium Nabucodonoſor*, vel hęc omnia cõtrahentes, vnum & eundem nominabimus: quandoquidem eum omnium vitia in ſe collegiſſe conſtat, defectionem nẽpe *Ieroboam*, crudelitatem *Achab*, duritiem *Pharaonis*, ſacrilegium *Nabucodonoſoris*, omnium denique in vnum collectorum impietatem][x] Imò ipſe, de ſeipſo; ſinite me liberè, quòd ſentio, dicere. [*Vna in re tãtum iniuriam vobis fecit Conſtantius, quod mecum Cæſarem fecit, non vita priuauit?*] quid vos iam Chriſtiani cogitatis? quid molimini? Certè ſi vnquàm, ſi vſpiàm, iuſtè in Tyrannũ irruere poſſitis, hîc impiè ſtatis; Tyrannum Religionis & ſuæ, & veræ non deſertorem modò

x *In myſopog.*

modò sed irriſorem & oppreſſorem, immundis Spiritibus familiarem,perſequutorem Sanctorum,in *Saluatorem* mundi blaſphemum, Deo denique & hominibus odioſum.Num vobis vires deſunt?at teſte[y] Sozomeno[tanta erat eorum multitudo, vt magiſtratus cuiuſque ciuitatis ægrè eorum calculum ſubducere,& in tabulas referre potuerint.Et in ipſo Exercitu,tantus numerus,vt cùm poſt *Iuliani mortem*, *Iouianus Chriſtianus*, *Chriſtianus*, violenter à militibus ad imperium raptus,illis imperare recuſaſſet, qui à fide ſua alieni eſſent:milites penè omnes,acri voce,velut ex compoſito,[z] *ſe quoque Chriſtum colere acclamarent*.Num ductoribus vobis opus eſt?at habetis *Iouianum*,*Valentinianum*, *Valentem*, qui Poſtea ſunt imperij gubernaculis potiti, & denique *Artemium* Ægypti præfectum ſub ipſo *Conſtantino* Artis Militaris peritiâ celebrem: Vobis interea idem animus ,eadem mens, quæ [a] *Gregorio* Nazianzeno. De his *Iuliani* temporibus loquens,[*nobis quibus nulla alia arma,nec muri nec præſidia,præter ſpem in Deũ reliqua erant, quem tandem alium,aut precum auditorem aut minarum depulſorem habituri eramus*

quàm

y *Lib. 5. cap. 14.*

z *Cuſpin.in Iouiano.*

a *Orat. 2. in Iulianũ*

quàm Deum? Quorum enim extentæ inter precandum manus flammas extinguunt, feras consopiunt, gladiorum aciem retundunt, instructas acies in fugam vertunt, tuam etiam Imperator impietatem compressurę sunt etiamsi ad aliquod tempus extollaris.]Dolebant, & lachrymabantur, (inquit [b] *Chrysostomus*) in malis quæ tunc fiebant, quasi vniuerso mundo tutores dati essent, & ibidem in Martyrũ *Iuuentini & Maximi* persona loquens: Arripiamus, inquit, arma spiritualia, non opus iaculis & sagittis? &c. Sed quid interim de hoc Apostata Episcopi Ecclesiæ luminaria? *Liberius* hoc ipso tempore Episcopus Romanus, ad *Athanasium* [c] literas dedit, sed de Imperatore excommunicando, aut deponendo, ne verbum quidem, multò minùs trucidando: Imò ipse *Athanasius*, ex Alexandriâ Imperatoris mandato profugere coactus, in eos qui illum circumsistentes mœrebant & discessum eius grauiter ferebant, oculis coniectis:] [d] *bono estote animo filioli, inquit, nubecula est, breui euanescet.* [Quasi dixisset, nō ipsi eam dissoluite, sed eius dissolutionem maturè euenturam expectate. Post Imperatoris interitum, duas quidem Inuecti-

uas

b *Serm. in Iuuentinũ & Maximum tom. 5.*

c *Rufinus lib 1. cap. 30.*

d *Socrat. li. 3 cap 12.*

uas in eum scripsit *Gregorius Episcopus Nazianzenus*, multo sale respersas, tandem autem concludit: [[e] *eos à quibus tyrannide oppreßi sumus, mansuetudine vincamus, hac ratione, eis à quibus iniurias accepimus, subliniores nos præstamus.*] *Cyrillus* autem *Episcopus Alexandrinus in responsione ad libros Iuliani*, (quos teste [f] *Hyeronymo* in expeditione Parthica contra Christum euomuit) in *Epistola nuncupatoria ad Theodosium*, non tam contra Regem se dicere profitetur, quàm pro gloria Christi, qui cum summo vniuersorum Patre suo principatum gerit, de quo & solo dici debet; *per me Reges regnãt* Postremò Milites Christiani, quod ad Idolis thurificandum adegit, non arma arripiunt, aut aduersus eum coniurationem ineunt: sed [cùm venissent ad Principem (inquit [g] *Eutropius*) proiecerunt aurum, quod acceperant, & forti voce poscebant, vt reciperet quod dedisset, & occideret illos.] Tantùm abfuit illa ætas à Principe, vel omnium scelestissimo occidendo, vt ipsi occidi poposcerint. Nec dissimiliter de hòc ipso Imperatore, & eisdem militibus [h] D. *Augustinus.*] Dominus inquit Cœli & terrę, per quem facta sunt omnia,

e *Orat. 2. in Iulianũ.*

f *Epist. 84.*

g *Rerum Rom. li. 11.*

h *In psal. 124. in illa verba: non derelinques, &c.*

seruiuit indignis, rogauit pro sæuientibus, & furentibus, quantô magis non debet dedignari homo, ex toto animo, & tota voluntate bona, cum tota dilectione seruire domino etiam malo? quod autem dixi de domino & seruo, hoc intelligite de potestatibus & Regibus. *Iulianus* extitit infidelis Imperator, nomine extitit Apostata iniquus Idololatra? milites Christiani seruierunt Imperatori infideli, vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebāt, nisi illum, qui in cœlo erat: Quandò volebat, vt Idola colerent, vt thurificarent, præponebant illi Deum, quando autem dicebat producite aciem, ite contra illam Gentem, statim obtemperabant, distinguebant dominum æternum, à Domino temporali, & tamen subditi erant propter dominum æternum, etiam Domino temporali.] Non intempestiuè hîc adiicere liceret de *Valentiniano* Historiā ex *Paulo Diacono* in suis Additionibus ad *Eutropium* desumptam: Hic igitur, cum *Iuliano* ingressus est in Templum *Fortunæ* Ministris Templi ex vtraque parte ianuarum stantibus, & aspersione aquæ (sicut ipsi dicebant) purgantibus ingredientes. *Vespasianus* præcedens Principem asper-

ſionis guttã ſuâ vidit in chlamyde, & indignatus, pugno percuſſit Templi Miniſtrum, dicens ſe maculatum potiùs quàm mundatum, quod reſpiciens *Iulianus* iuſſit eum in cuſtodiam retrudi, dicens: aut ſacrifica Idolis, aut militiâ excede, qui baltheum ſoluens, ſine murmure diſceſſit, pariter oſtendens, & militis pro religione fortitudinem, & ſubditi in Principem obedientiam.

Supereſt, vt de morte *Iuliani* aliquid attexam, quoniam *Iohannes Mariana* ſuam opinionem de Regibus occidendis præſertim ab illa nitatur aſtruere. Teſtimonium Sozomeni allegans his verbis: *Nobilis Hiſtoricus Sozomenus libro 6. cap. 2. Militem, ſi quis fortè Iulianum Imperatorem occidiſſet, vti eo tempore quidam accuſabant) iure & cum laude feciſſe ait*: ſed Ieſuitæ perfidiam parumper attendite. Primò quod Sozomenus affirmat non iure & cum laude feciſſe, ſed ægrè reprehendi potuiſſe: Secundò quod *Sozomenum*, quem ipſe nobilem Hiſtoricum appellat, [i] *Gregorius Magnus* mendacij arguat, ſtupiditatis incredibilis [k] *Baronius*, tertiò quod commentum hoc *Iulianum* ſcilicet à Chri-

i *Epiſt. 31. li. 6. indict. 15.*

k *Tom. 8. pag. 232.*

[l] *Na eph. li. ... cap. 34.* [m] *Lib. 2.* [n] *Lib. 25.*

ſtiano fuiſſe interfectum, à [l] *Libanio Sophiſta* in odium Chriſtianorum primò inuentum fuerit: cùm alij etiam Ethnici ictum mortiferum in aliquem Perſarum, referre videantur. In ipſo ardore prælij gladio feritur, inquit [m] *Zoſimus*: Subita Equeſtris haſta (cute brachij eius præſtrictâ) coſtis perfeſſis hæſit, in ima iecoris fibra, inquit [n] *Ammianus*. Caliſtus autem qui (referente *Eutropio*) inter familiares tunc Imperatoris militauit Heroico verſu eius Hiſtoriam conſcribens, ait, eum vulneratum à dæmone. Ipſe verò *Eutropius* diſertè affirmat, eum ab vno ab hoſtibus, & quidem fugiente Conto percuſſum: quod etiam *Iulianus* ipſe in oratione illa quam illi morituro adſcribit *Marcellinus* agnoſcere videtur, eius verba, vel ſaltem ei afficta, hæc ſunt: (ideoque ſempiternum veneror numen, quod non clãdeſtinis inſidiis, nec longâ morborum aſperitate, nec delicatorum fine, ſed in medio curſu florentium gloriarum, hunc merui clarum è medio digreſſum) ſic ille, ſed Hiſtorici Chriſtiani pene omnes, eius interitum ad ſpecialem Dei digitum referunt, quod & ipſum faſſum aiunt, cum manantem ex vulnere ſanguinem manu

exce-

exceptum in aerem ſpargens, exclamarit: *Viciſti Galilae*, vel vt narrat [o] *Zonaras*: *Satiare Nazarene*, vt etiam prædictum erat ab illo *Ludimagiſtro Antiochinenſi*, à quo cum per iocum ſciſcitaretur *Libanius*, quid rerum tum gereret *Fabri filius*, eum reſpondiſſe memorat *Theodoretus* (huius vniuerſitatis artifex, quem tu per riſum *Fabri filium* nominas, *Iuliano* loculum fabricatur.] Ita periit *Iulianus* ab hoſte, vel ab ipſo Deo, non a Chriſtiano milite interfectus, licet: interminatus fuerit, ſi ex Perſia Victor rediiſſet [p] ſe omnes & boues, & Chriſtianos ſuis Diis pro victima immolaturum. [q] Corpus autem iam defunctum, (quia imperatoris licèt perditiſſimi cadauer) curatum pro copia rerum & temporis, & vbi olim ipſe ſtatuerat conditum fuit. Imo *Iouianus* eius ſucceſſor vtcunque Chriſtianus (teſte [r] *Cuſpiniano*) mirâ cupiditate properabat (non prohibēte hyemis ſæuitiâ) *Tharſam* vrbem ad Iuliani tumulum exornandum inuiſere, eiuſque corpus (inquit *Eutropius*) qui cum *Iouiani* morte ſuam clauſit Hiſtoriam, cum cuncta ſolemnia funeri eius exhibuiſſet, ſepeliuit honorificè.

o *Annal. Tom. 3.*

p *Ammianus* [illegible] & [illegible] *es.*

q *Ammianus* [illegible]

r *Iuliano.*

CAP. IV.

De Chriſtianâ Orthodoxorum, præſertim verò Baſilij *Cognomento* Magni *obedientia erga* Valentem *Imperatorem Hæreſi Arriana infectum.*

IVliano ſucceſſit *Iouiunus*, Iouiano *Valentinianus* vir bonus & principatu dignus, qui vbi ab exercitu Imperator eſſet renunciatus, inſigniaque imperij acceptiſſet eiſdem militibus paulò poſt magnâ vociferatione conclamantibus vt alium quempiam Imperij conſortem ſibi aſciſceret, in hunc modum reſpondit: [vt me ad Imperium vos eligeritis in veſtrâ ſitum erat poteſtate, (O Milites) at verò poſtquâm me iam elegiſtis, quod petitis, in meo eſt arbitrio, non veſtro: vobis tanquam ſubditis competit parere, mihi verò quæ facienda ſunt cogitare.] Quâ reſponſione auditâ, milites conticuere, eam ſubditorum conditionem eſſe agnoſcentes, vt Principem ſuppliciter compellare, non etiam compellere arrogãter poſſint. *Valentinianus* tamen non ita multò poſt, in Imperium ſibi aſciuit Comitem, ſuum

fra-

fratrẽ *Valentem*, qui Hæreſi Arrianâ infe-
ctus, inſtitit repentè velut nubes grandi-
nis plena, (inquit [f] *Nazianzenus*) & per-
niciosè ſtridens, quæ Eccleſias omnes in
quas incidit proſtrauit. Hãc perſequutio-
nem, etiam [t] *Baſilius Nazianzeni* coœ-
taneus, in Epiſtolâ ad Galliæ & Italiæ E-
piſcopos, ita graphicè & ad viuum depin-
git. [Perſequutio nos apprehendit Fra-
tres, perſequutionum omnium grauiſſi-
ma. Neque qui affliguntur per Martyrij
certitudinem illatas paſſiones tolerant,
neque Plebs athletas martyrum loco ha-
bet, ac veneratur, propterea quòd Chri-
ſtianorũ nomine tecti ſũt perſequutores.
Verũ iam crimen eſt quod vehementer
punitur, ſi Paternas quis traditiones dili-
genter obſeruet, ob hanc cauſam paternis
ſedibus abiguntur pij, & ad ſolitudines
migrare coguntur, nulla eſt apud iudices
iniquos cani capitis reuerẽtia, nulla exer-
citæ pietatis, nulla conuerſationis ad E-
uangelij normam, ab adoleſcentiâ ad ſe-
nectam vſque peractæ, ſed cùm nemo ſce-
leratus ſine certis iudiciis condemnatur,
Epiſcopi ſolâ intercedente calumniâ, dã-
nantur, & nulla euidenti probatione aſ-
ſertis ac corroboratis criminationibus,

[f] *Orat in laudem Baſilij.*

[t] *Epiſt. 70.*

suppliciis traduntur. Nonnulli ne nouerunt quidem accusatores suos, neque tribunalia viderũt, neque delati sunt primũ: sed nocte intempesta, vi abrepti, in exiliũ fugati sunt, solitudinis calamitatibus ad mortem vsque traditi: Quæ verò ista concomitentur, neminem latet, etiamsi nos sileamus; exilia presbyterorũ, exilia Diaconorum, totiusque Cleri depopulationes. Necesse enim est, vel adorare imaginem, vel sæuæ flagrorum flammæ tradi, gemitus plebis lachrymæ continuæ per singulas domos, & publicè omnibus qui patiuntur inter se complorantibus: Nemo enim corde est vsq; adeò lapideo, vt patre priuatus placidè ferat orphaniam, sonitus lamentationum in ciuitate, sonitus in agris, in viis, in solitudinibus: vox vna omnium miseranda ac tristia loquentium: Sublatum est gaudium & lætiti a spiritalis, in luctum mutatæ sunt Festiuitates nostræ, domus precationum clausæ sunt, Altaria cultu spiritali vacant, nulli amplius Christianorum cætus, nulla doctorum præsidentia, cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt Panegyres, Hymnodiæ nocturnæ non habentur, neque superest beata illa exultatio, qua Domino credentium

tium animæ; in Synaxi ac Communione ſpiritalium chariſmatum exhilarant ut: hæc ſcientibus ſcribimus, propterea quòd nulla orbis pars eſt, quę calamitates noſtras ignoret.] Vnde in *Epiſtola* ſequenti ad *Alexandrinos*, in hunc modum patheticè exclamat. An Eccleſias ſuas prorſus reliquit Dominus? an nouiſſima hora eſt? & hoc pacto initium ſumit defectio, vt iam deinceps reuelatur iniquus ille filius perditionis? qui aduerſatur & extollitur ſupra omnem, qui dicitur Deus aut numen. Sed in his rebus tam deſperatis, tam deperditis, ſub Imperatore tam ſanguinario, quid tandem Catholicis faciendum conſulit Baſilius? legatur Sanct. *Ephram Syrus*: ab eo Presbyter ordinatus, eique amiciſſimus: voluantur, reuoluantur, *ipſius ipſius Baſilij ad Epiſcopos & Eccleſias orthodoxas Epiſtolæ*, & illum nihil pręter patientiam & preces ſpirantem, ſuadentem videbimus. Præſertim verò in Epiſtola 71. ita ſuam concludit quęremoniam: Siue temporalis eſt iſta tentatio, ferte eam vt boni Chriſti Athletę: ſiue omnimodo res noſtrę traditę ſint corruptioni, ne ſocordes ſimus ad ea quę accidunt: ſed reuelationem è cœlis, & ap-

paritionem magni Dei *Saluatoris* nostri Iesu Chrsti expectemus. Imò cùm ex Edicto Principis modestus vrbis Præfectus cùm sisteret coram Tribunali, & multis modis vexaret populo sui reuerentiâ ægrè represso (inquit [u] *Nazianzenus*) suum vexatorem ab ingruẽte periculo vindicauit, qui hac ipsa etiam grassante persequutione (quatenus coniectura assequi possum) illam orationem ad suos ciues *Nazianzenus* habuit, in qua non obstante Imperatoris sæuitia, de obedientia Principibus præstanda ita loquitur. [Subiiciamur tum Deo, tum alij aliis, tam eis qui Imperium in terra gerunt; Deo quidem omnibus de causis, alij autem aliis, propter charitatis fœdus, Principibus denique, propter ordinem publicæque disciplinæ rationem. Nec dissimiliter [x] *Aphrates* Monachus, à quo tota pendebat Ciuitas Antiochena, quem cùm ex Vrbe fugientem Imperatorem conspicatus esset, quò inquit, vadis? atque *Aphrates* modestè quidem & prudenter: *pro Imperio tuo precaturus, respondit*. Vbi hęc attexitur nota marginalis, *in nullo non conuentu olim Christiani pro Principibus suis orarunt:* quin & inuiolabiles esse Principum personas,

[u] *In monodia.*

[x] *Niceph. ex Theod. li. 11. c. 2.*

perſonas, inter alios huius æui Doctores clarè docet *Optatus Mileuitanus libr.* 2. *contra Parmenianum*, his verbis, [*Saul antequam peccaret, vngi meruit: poſt vnctionem, non leuiter offendit*], *hoc Deus cùm videret, propter oleum non tangendum, volens proponere exemplum, pœnitentiam ſuam profeſſus eſt, ſic enim legitur dixiſſe Dominum, pœnitet me vnxiſſe Saul in Regem, & vtique potuit Deus oleum quod dederat auferre, ſed cùm voluit docere, non debere contingi oleum etiam in peccatore: ipſe qui dederat pœnitentiam geſſit, igitur Deus, ſi vt te doceret, quod dedit, auferre nõ potuit, per quod noluit, tu quis es qui auferes quod non dediſti? & qui parare debebas aures ad audiendum, paraſti nouaculum ad relinquendum*? Poſtremò ſub imperio eiuſdem *Valentis* [y] *Procopius* proditor & rebellis captus, & in duas partes arborum ramis diſtractus eſt: Diræ inſuper ſunt habitæ. Quæſtiones de compluribus, qui de vita ipſius Imperatoris conſuluiſſent Magos, Aruſpices, vel alios: hos Philoſophos (Gentiles putà non Chriſtianos) appellat, tum [z] *Zoſimus*, tum & [a] *Ammianus*, quos eo proceſſiſſe amentiæ v-

[y] *Sozom. li. 6. cap. 8.*

[z] *Lib. 6 ca 35.*

[a] *Lib. 29.*

trique testantur, vt crederent in sua situm potestate, vt tum Imperatorem è medio tollerent, tum denuò excitarent: concludam hoc caput cum exemplo magni *Athanasij*, qui hoc Imperatore regnante mortuus est. Hic itaque cum Imperatoris iussu, à Præfecto in ius vocaretur, restiterunt. Præfecti conatibus *Alexandrini*, nec vim suo Episcopo afferri permiserunt, cùm autem populus conflueret, & ingens tumultus ac turbacieretur, adeò vt omnes seditionem futuram expectarent, Præses de his rebus gestis Imperatorem facit per literas certiorem, & interim *Athanasium* in Vrbe manere patitur. Multis verò diebus intermissis, cùm iã videretur tumult' sedatus esse, *Athanasius* clàm ex vrbe egreditur, & in locum quendam separatim se abdidit. Tantùm abfuit Sanctissimus Presul à tumultu aliquo aduersus Imperatoris Edictum vel excitando, vel incitando, vt ad illum sopiendum se è Ciuitate clanculùm subduxerit.

b *Sozom.* li. 6, c. 12.

CAP.

Cap. V.

De vindictâ diuinâ in Maximum, Gratiani *interfectorem*, *& obedientiam Orthodoxorum præsertim verò* Ambrosij *in* Valentinianum Iuniorem, *Arrianum*, & Theodosium *seniorem.*

DVo *Valentiniani, senioris* Filij, ijdemque *Augusti*, factione Gentilium necati sunt. *Gratianus* quidem à *Maximo*, conspirantibus cum eo Gentilibus Senatoribus: *Valentinianus* verò *Iunior*, proditione *Argobastis* laqueo strangulatus est. *Gratiani* necem ita perpetratam memorat *Paulus Diaconus*. [*Maximus* ab infensis *Gratiano* Militibus & Legionibus exceptus, eundem subita incursione perterritum, atque in Italiam transire cupiẽtem, dolis circumuentum, per manus *Andragathij* Classis Præfecti interemit, sed verte folium, & sequenti paginâ videbis hunc ipsũ *Maximum* à suis Militibus apprehensum, vinctum, & *Theodosio* traditũ; Quem, cùm *Theodosium* videret oculis ad parcendum compositis respicere, ipsi Milites Tyrannum à conspectu Imperatoris abstrahen-

abstrahentes, abscisso capite necauerunt, nè eius scilicet miserendi locus esset. *Andragatius* verò Comes, qui *Gratianum* peremerat, cognitâ *Maximi* nece præcipitem ê naui in vicino fluuio semetipsum proiiciens, suffocatus est. Quin & [c] *Britanni Maximum* in hac expeditione sequuti, malè periére non pauci. *Valentiniani* mortem in hunc modum recenset [d] *Hieronymus*. [Adolescens *Valentinianus* & penè puer post fugam, post exilium, post recuperatum multo sanguine imperium, haud procul ab vrbe, fraternæ mortis conscia, occisus est, & cadauer exanime suspendio infamatum.] Quod *Sozomenum* in errorem videtur induxisse, dum spontaneo laqueo periisse eum affirmat, quòd scilicet hæc de eius obitu cubicularij ipsius ab *Argobasta* conducti, leui famâ sparsissent: Quo extincto, *Argobastes* Tyrannum creauit *Eugenium*, eligens scilicet hominem, cui titulum Imperatoris imponeret, ipse acturus Imperium: sed vtrique à *Theodosio* in acie victi *Eugenius* ad Imperatoris pedes prouolutus à militibus interfectus est: *Argobastes* verò fugâ lapsus, proprio gladio se peremit, vbi illud *Claudiani* de *Theodosio* disti-

c *Gild. de excidio Brit. li. 5.*

d *Epist. 3.*

distichon arripere liceat,

O nimiùm dilecte Deo cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti,

Et de his Principicidis illud *Athalarici* Regis Gothorum, ad *Theodosium*, cuius cùm frequentiam populi Regiæq; magnificentiam conspexisset:[d] *Sine dubio, inquit Deus terrenus est Imperator, contra quem quicunque manum leuare nisus fuerit, ipse sui sanguinis reus erit.* [e] Hunc *Athalaricum*, licèt infidelem & Christianorũ persequutorem acerrimum, quia Regem tamen à suis expulsum per honorificè excepit *Theodosius* spatium non exiguum extra Constantinopolim obuiam ei progressus, cumque confestim extinctus esset, regiâ sepulturâ mortuum terræ mandauit, ipso Imperatore præcedente, & tantam sepulturæ magnificentiam adhibente, vt tam superbo funere Barbaris omnibus obstupefactis, *Scythiæ* quidem domũ redirent, nec armis Romanos ampliùs infestarent, bonitatem principis admirati. Sed ad pensum me reuoco.[f] Hic igitur, de quo suprà loquuti sumus, *Valentinianus*, à *Iustina* matre ab Arrianis seducta, ipse Arrianam Hæresim iam puer imbiberat, & Sanctum *Ambrosium Episcopum Mediolanensem*,

d *Paulus Diac. in vita Theod.*

e *Ammianus lib. 5. cap. 27. Sozimo li. 4.*

f *Theodor. l. 5. cap. 14.*

lanensem, matris suasu accerrimè persequutus est: neque tamen Sanctus *Ambrosius* ab Arriano Principe grauitèr oppressus oblatum sibi à *Maximo* rebellante auxilium admisit; quamuis sciret eum cum magno & forti Exercitu ex Gallia & Britannia, in Italiam celeriter contendere, suamque, ei opem vltrà polliceri; Nec vllos aduersus infestissimum illum Catholicis Imperatorem, vel verbo vel scripto vnquam armauit, quanquam id ei facillimum fuisse, ipse Imperatoris metus ostendit; qui ducibus ad *Ambrosium* in propria persona oppugnandum sollicitantibus respondit. [*Si vobis iusserit Ambrosius vinctum me tradetis.*] Imò cum Basilicam intramuranam, siue maiorem ab *Ambrosio* sibi in Arrianorum vsum tradendam postularet Imperator, illam tradere libens noluit: sed nec armis voluit resistere. [g] [Non ego me vallabo, inquit, circumfusione populorum, nec Altaria tenebo vitam obsecrans: sed pro Altaribus gratiùs immolabor. Exigebatur à me, vt compescerem populum, referebam in meo iure esse, vt non excitarem; in Dei manu, vt mitigaret, & si incentorem putarent, in me vindi-

g *In epist. ad Sororem Marcellinam.* 33.

cari

cari oportere, vel abduci in quas vellent terrarum ſolitudines. Et in [h] *Concione ad Orthodoxos* habitant. *Quid inquit* turbamini, volens, nunquam deſeram, coactus *repugnare non noui: dolere potero, potero flere, gemere potero, aduerſus arma, Milites, Gothos: lachrymæ meæ armæ ſunt, talia enim munimenta ſunt Sacerdotis; alitèr nec debeo, nec poſſum reſiſtere.* Concludit tandem, in ſingulis vobis *Iob* reuixit, in ſingulis Sancti illius patientia & virtus refulſit. Quid enim præſentius dici potuit à Chriſtianis viris, quàm id quod hodie in vobis Spiritus Sanctus eſt loquutus? *Rogamus Auguſte non pugnamus, &c.* Legantur etiam eiuſdem *Ambroſij* tum *Commentarij in* [i] *Epiſtolam ad Romanos*, tũ [k] *Apologia pro Dauid.* Legatur *Paulinus*, qui ad petitionem Sancti *Auguſtini*, Sancti *Ambroſij* vitam ſcripſit, & quæ diximus, vera eſſe ingenuus & candidus Lector deprehendet. Neque interim tamen huic Epiſcopo defuit illa μεγαλοψυχία & vigor Sacerdotalis, qui tãtum pręſulem decebat, quem in Imperatore *Theodoſio* (ob temerariam cædem in [l] Theſſalonicenſes perpetratam) à communione remouendo & ad ſeriam redigendo pœnitentiam inſignitèr

h *Inter Epiſt.* 32. & 33.

i *Cap* 13.

k *Caput.* 4.

l *Theodoretus lib.* 5. *cap* 17. *Socrat. lib.* 7. *cap.* 24.

signitèr exercuit; Tanta pretęreà fuit sanctitatis fama, vt ipse *Theodosius* dicere soleret, *solum Ambrosium noui, dignè vocari Episcopum.* Tanto denique veritatis candore, vt nè inimici quidem eius suffragante *Augustino*, in eius scriptis quod arguerint inuenire poterint. Huic itaque Capiti quasi columnas figam *Herculeas*, illam eiusdem diuinissimi Patris in *psalmum* 50. *Enarrationem*, qua quid ad propositum præsens rotondius, aut liquidius dici vel fingi possit, prorsus excogitare non valeo, In illa igitur verba [*tibi soli peccaui.*] [*Rex inquit, vtique erat, nullis ipse legibus tenebatur; quia liberi sunt Reges à vinculis delictorum, neque enim vllis ad pænam vocantur Legibus tuti Imperij potestate; homini ergo non peccauit, cui non tęnebatur obnoxius.*]

CAP. VI.

Quomodo Chrysostomus *se gesserit erga* Arcadium *&* Eudoxiam *sui oppressores.*

THeodosio in Imperio successerunt eius filij *Arcadius* in Oriente, in Occidente

cidente *Honorius*, quibus inperantibus celebris illa inclaruit Euangelij Tuba *Patriarcha Constantinopolitanus*, *Ioannes Chrysostomus*, qui populum aduersus *Eutropium* ipsi *Chrysostomo* infensissimum, ferocientem, orationis suauitate demulcens, ita alloquitur:: [[m] Num igitur molliui animos vestros, aut indignationem expuli? num inhumanitatem extinxi? num ad commiserationem adduxi? equidem adduxisse me opinor, idque ex vultibus vestris & lachrimis colligo. Quandoquidem igitur terra cordis vestri, inpinguem & fertilem agrum versa est age, iam fructum quoque misericordiæ proferentes, flauentèsque commiserationis spicas proferentes, procumbamus Regi ad genua, vel potiùs deprecemur benignissimum Deum, vt emolliat iram Regis, & cor illi tenerunt dare dignetur.] Posteà verò, cum *Eudoxia Imperatrix*, coniux *Arcadij*, suam Statuam argenteam Constantinopoli super columnam ex Porphyritide factam, prope magnam Ecclesiam quæ *Sophia* dicitur, dedicari curasset; ibiq; Ludi populares Publicis Saltatorũ & Histriorum spectaculis celeprari cœpti essẽt: *Chrysostomus* siue ritus quosdã

m *Orat in Eutrop.*

Ethui-

Ethnicos dedicationi admixtos obser-
uans, siue in Ecclesiæ contumeliam illud
factum ratus, siue deniq; applausu & cla-
moribus populi, inter concionandum
impeditus, acerbè in *Eudoxiam* inuehi-
n *Lib.6. cap.19.* tur, & [pro hortatione (inquit [n] *Socrates*)
qua ad Principum animos flectendos vti
debuisset (vtpote iracundiæ potiùs quam
obseruantiæ indulgens) salsè eos qui eas
res fieri mandauerāt cauillatus est.] Hanc
etiam nimis acrem *Chrysostomi* in pero-
rando salsuginem, reliqui huius ætatis
scriptoris animaduertunt: sed molitio-
nem aliquam in Rempub. aut in Princi-
pum personas neutiquàm. Imò, cùm pro-
pter loquendi libertatem, ex Imperato-
ris iussu in exilium relegatus esset, & po-
b *Niceph. 13.31.* pulum (quem vnà cum [b] 40. Episcopis si-
bi habuit deuinctissimum) sui gratia tu-
multuantem conspiceret: veritus (inquit
o *Lib. 8. cap.18.* [o] *Sozomenus*) ne quod sibi crimen læsæ
Maiestatis confictum impingeretur, vel
quasi aduersus Imperatorem fuisset con-
tumax, vel quasi populum concitasset:
tertiò post depositionem die, plebe iam
dispersa, circa meridiem furtim relinquit
Ecclesiam, & ad Occidentalem portam
equum suum curans deducendum, ipse
Orientali

Orientali egrèssus est. Legatur eius p*Homilia antequam iret in exilium.* Bone Deus, quāta ibi vnà cum inuicto robore animi patientia? [nemo vos conturbet, Fratres, orate tantùm: non ego propriæ virtuti confido, habeo Scripturam Domini mei, manū ipsius teneo, illa mihi cautio satis tuta est, illa me securum reddet, & intrepidum. Etiamsi Orbis terrarum commoueatur, ego cautionem Domini mei teneo. Vultis vobis recitem Domini Cautionem; Ecce inquit vobiscum sum, omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.] Et in *Epistola ad Cyriacum*, eadem eiusdem constantiæ paritèr & obedientiæ elucet, [cùm à ciuitate inquit fugarer, dicebam intra meipsum: si quidem vult Regina me exulem agere, agat in exilium: *Domini est terra & plenitudo eius*: Et si vult secare, secet, idem passus est *Isaias*: si vult in pelagus me mittere, *Ionæ* recordabor; si vult in caminum inijcere, idem passi sunt tres illi Pueri: si me foris vult obiicere, obiiciat, *Danielis* in lacū Leonibus obiecti reminiscar: si me lapidare vult, lapidet, socium habeo *Stephanum* Proto-Martyrem: & si caput tollere vult, tollat, habeo socium *Iohannem*

p *Hom. 11.*

Iohãnem Baptistã:& si substantiã auferre, auferat, *nudus exiui ex vtero matris meæ, nudus etiam reuertar.*] Vox hercle digna, & fideli subdito, & infracto Præsule, neque alia illi post reditum mens. [Dicite mihi, inquit, quomodo persequuti estis Lupos? quomodo pepulistis Patronos? frequenti scilicet oratione ad Deum, quomodo despexistis adulteros? continuis lachrymis ex desiderio viri. Non accepi arma, non sumpsi lanceas, non arripui scutum, solummodo ostendi pulchritudinẽ meam, qua perspecta vulnerati fugerunt] Neque aliud inuenire est in eius *Epistolis* ab exilio missis, siue ad *Episcopos & Presbyteros* ob pietatem in carcere inclusos, siue ad *Olympiam* fœminam cùm primis illustrem, siue ad *Innocentium Pontificem Romanum & Episcopos Occidentales*, qui facilè *Honorium* Occidentis Imperatorem, & Christi studiosissimum ad arma in fratrem *Arcadium* capiend[a] excitassent, si suasisset *Chrysostomus*. Im[o] ipse *Innocentius* Romanus Pontifex (re-
q *Li.13. cap 32.* ferente q *Nicephoro*) *Chrysostomo* hu[nc] in modum rescribit. [Ex literis dilectio-nis vestræ, quas per *Germanum Presbyterum & Cassianum Diaconum* ad nos d[e]-
disti[s]

diſtis, ſcenam malorum quam ob oculos poſuiſtis, amicâ ſollicitudine cognoui, & quibus ærumnis maliſque fides laboret, repetita ſæpius lectione perſpexi. Cui rei ſola patientiæ conſolatio medetur; dabit enim breui Deus noſter afflictionibus tantis finem, quas ſuſtinuiſſe proderit.] Idem tamen *Nicephorus*, eiuſdem libri cap. 34. huius Pontificis ſtilum mutat, & in Inperatorem *Arcadium & Eudoxiam Inperatricem*, ita tragicè fulminantem introducit. [*Vox ſanguinis fratris mei Iohannis clamat ad Deum, contra te, O Imperator: ſicuti quondàm Abel iuſti, contra Parricidam Cain, & is modis omnibus vindicabitur:*] vbi in ſequentibus *Eudoxiam* ſempiterno deuouet. ſupplicio, vtroſque autem à ſacrorum perceptione myſteriorum ſolenniter excludit; huius item Anathematis meminit *Gelaſius in Epiſtola ad Anaſtaſium* ſuppoſititia, quæ reuera eſt [r]*Gregorij 7. ad Heremannum Epiſcopum Metenſem.* Hęc ſi ſcripſiſſet *Socrates* qui illius temporis res geſtas præſens vidit, facilè fidem adhibuiſſem: ſed dic ſodes, cur tibi *Nicephore* crederem poſt mille annos, rem geſtam ſcribenti, & profitenti te velle antiquorū ſcriptis addere quæ deeſſe

r *In Regiſtro. lib. 8. Epiſt. 21.*

deesse iudicares? cuius apud *Socratem* & *Sozomenum* (*Arcadij* & *Innocentij* coætaneos) est altum silentium: imò non silentium, sed tuæ narrationi planè contradictorium. In eo nimirum quod *Innocentius* eisdem literis quibus *Arcadium* & *Eudoxiam* anathemati subiicit ê vita excessisse affirmet: cùm tamen *Eudoxiā* ante *Chrysostomum* fato cessisse, tum ex [s] *Socrate*, tum [t] *Sozomeno* liquidò constet. Sed demus excommunicasse, non tamē é Maiestatis solio deturbauit, non Coronam à capite, Sceptrum è manu excussit, non subditos à iuramento fidelitatis exemit, non denique eorum personas sicariis & patricidis exposuit, quod si fecisset & superuixisset: *Chrysostomus*, licèt in sua causa certè reclamasset, quod partim ex eius *Commentarijs* in [u] *Romanos*, partim etiam & planiùs ex *Homilia de Dauid & Saul* innotescit: in qua eloquentiæ quasi torrente auditorum animos influens ita fatur. [Vidistis tensa retia, vidistis venatorem erectum, vidistis omnes adhortantes, vt ensem in hostis pectus immergeret, nunc mihi Philosophicam animi moderationem specta, luctum, victoriam, coronam. Spelunca campus erat, luctatu-

[s] Lib. 6 ca. 20.
[t] Lib. 8. c. 27. & 28.
[u] In c. 13.

luctatus est *Dauid*, pugilem egit iracundia *Saul*, certaminis materia, Agonothetes Deus: quin potiùs non ipsi modò aduersus seipsum erat prælium, sed aduersus commilitones; Etenim si voluisset parcere *Sauli* consentaneum erat, vt illos metueret, ne ipsum trucidarent in spelunca. Probabile est enim ipsos dixisse, errones exuléſque facti sumus, domo, patria, cæteríſque omnibus excussi, & omnium difficultatum tuarum consortes sumus, & tu horum authorem in manus traditum cogites dimittere? ne nobis vnquam liceat respirare? si tuam salutem negligis, nostræ vitæ parcas. Non tibi dolent antea-cta, neque memor es eorum, quæ ab illo perpessus es mala; Certè ob ea quæ futura sunt, tolle hostem, ne maiora & acerbiora perpetiamur; Verum nihil horum iustus apud se perpendebat, vnum spectabat quomodo possit redimiri patientiæ corona. Allegant rursum Milites diuinam authoritatem; Deus inquientes illum tradidit, quò promptiùs iret ad homicidium: non enim inquiunt, tuam vicem vlcisceris, Deo subseruis, eius minister es, illius sententiam comprobas: sed quo magis hæc illi dicebant, eo magis

hic pepercit hoſti:intelligebat enim,quòd Deus ideò tradiderat eum, vt ipſi maiores occaſiones probandæ virtutis ſuppeditaret. Ait ergò, *Rex eſt qui præſidentiam in nos ſuſcepit,Chriſtus Domini eſt,non ab humano honore,ſed à cœleſti iudicio ſumpto honorifico teſtimonio, contemnis conſeruum tuum ſed reuerere Dominum,aſpernaris electum? metue eum qui elegit*, nec pepercit tantum, ſed & excuſationem pro eo compoſuit,nec permiſit,vt alij occiderent:ſed perinde ac ſi aliquod depoſitum ſuæ fidei cõcreditum accepiſſet, pro quo rationem eſſet redditurus non attigit, alios coercuit Satelles optimus & cuſtos corporis pro hoſte factus; *Etenim ſi vulgares iſtos. Principes ab Imperatore deſignatos, etiamſi ſint improbi, ſi fures, ſi prædones, ſi iniuſti, ſi denique quodcunque aliud fuerint, timemus cum horrore, non propter malitiam deſpicientes eos, ſed propter dignitatem illius à quo electi ſunt reuerentes, multo amplius id facere conuenit in his quos elegit Deus*, nondum Deus abdicauit illum Principatu, nondum fecit eum ex Rege Priuatum. Itaque ne inuertamus ordinẽ, neque rebellemus Deo, Apoſtolicum illud dictum factis præſtantes, quoniam *quiſ-*

quisquis resistit Potestati, dei ordinationi resistit.] *Chrysostomo* adiungere liceret illud nobile doctorum par, *Hieronymum* & *Augustinum*, duo magna Occidentalis Ecclesiæ luminaria: quorum ille de *Dauidis* pœnitentia post cumulatũ adulterio homicidium loquẽs, eum dixisse ait: *Tibi soli peccaui quia Rex erat, & alium non timebat.* Quod idem planius & plenius S. *Ambrosius* in sua *Apologia pro Dauid*, vt anteà, explicauimus. Aut igitur *Dauid* qua Rex erat, nullum, nisi Deum superiorem agnoscebat, cui supplicium dare deberet: aut falso & arroganter, Deo soli se peccasse iactitabat. Hoc autem viro, cętera pio prudentíque & diuinitùs etiam afflato, absit impingamus: neque absimilis illa [x] Regis Philosophi leni ac placido ingenio Principis ab hac Regis Prophetę vox, *Nemo nisi solus Deus, iudex principis esse potest.* Finio cum testimonio *Beati Augustini*, qui prętter allegationes (ab eius scriptis in superioribus citatas) in duabus Epistolis ostendere satagit, persequutionem Tyrannorum esse probationem iustorum, nec à Deo coronari audaciam in resistendo: sed in ferendo patientiam. *Epistola* prior

x Xiphil. *in Dione, in vita Marci Anton. philosophi.*

y Epist. 48. *Vincentio* ſcripta ita ſe habet: [y terror temporalium Poteſtatum, quando veritatem oppugnant iuſtis, fortibus, glorioſa probatio eſt, infirmis periculoſa tentatio: non eſt tamen Poteſtas niſi à Deo, qui autem reſiſtit Poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. *Vis autem non timere poteſtatem? bonum fac, & habebis laudem ex illâ.* Siue enim Poteſtas veritati fauens aliquem corrigat, laudem habet ex illa qui fuerit emendatus, ſiue inimica veritati in aliquē ſæuiat, laudem habet ex illa qui victor
z 166. fuerit coronatus,] z Poſterior *Epiſtola Donatiſtis* directa (qui nimis procaciter & petulāter Maieſtatem Imperatoriam cōculcabant,) ita priori ſuffragatur: [Imperatores ſi in errore eſſent (quod abſit) pro errore ſuo contra veritatem Leges darēt, per quas iuſti & probarentur & coronarentur?] Non dicit ad arma confugerent & coronarentur, nec à iuramento fidelitatis deficerent & coronarentur: ſed probaretur eorum conſtantia, & coronaretur patientia. Tam enim malos quàm bonos Principes eſſe à Deo conſtitutos, ipſe alibi teſtatur *Auguſtinus*. [a Non tribuamus dandi Regni & Imperij Poteſtatem, niſi ſoli Deo vero, qui dat felicitatem in Re-

a Lib. 5. de Ciuita. Dei. cap. 21.

gno

gno cœlorum solis piis, regnum verò terrenum, & piis & impiis, sicut ei placet, cui nihil iniustè placet. Qui *Mario* Imperiũ dedit, ipse *Caio Cæsari*, qui *Augusto*, ipse & *Neroni* qui *Vespasianis* vel Patri, vel Filio suauissimis Imperatoribus, ipse & *Domitiano* crudelissimo: & ne per singulos ire necesse sit, qui *Constantino* Christiano, ipse & Apostatæ *Iuliano*. Hæc omnia vnus Deus & verus regit & gubernat, vt sibi placet, & si occultis causis nunquid ideò iniustis?]

CAP. VII.

De obedientia Cyrilli, *&* Concilij Ephesini, *erga* Theodosium Iuniorem, *sui perturbatorem & persequutorem.*

VT inter *Athanasium* & *Constantium Valentem*, & *Basilium*, *Ambrosium*, & *Theodosium Seniorem*, *Chrysostomum* & *Arcadium*, ita etiam inter *Cyrillum Episcopum Alexandrinum*, & in *Concilio Ephesino* Præsidem & *Theodosium* Iuniorem magna suborta est lis &

controuersia, *Candidiano Comite*, Legato ad idem Concilium misso, & *Iohanne Episcopo Antiocheno* falsa Imperatori contra eum suggerentibus; vsque adeò, vt & ille & *Memnon Episcopus Ephesinus* in vincula coniecti fuerint, & præterea omnes Orthodoxi Episcopi numero ducenti ibi contra *Nestorium* congregati, miserrimè oppressi, quod ex ipsius *Memnonis Epistola ad Clerum Constantinopolitanum* patet, vbi hunc in modum conqueritur. [b Quanta propter veram orthodoxámq; Dei fidem, in Ephesiorum Ciuitate patiamur, id nulla consequi potest oratio. Turbatio enim turbationem sine vlla intermissione excipit. Etenim magnificentissimus *Comes Candidianus*, Milites subinde in nos concitans, totam ciuitatem tumultuationibus implet, omnibúsque pænè vitæ necessariis per excubias nos priuat.] Quid interim *Cyrillus* Concilij Præses? quid tota *Synodus*? Cur non suos ad suppetias sibi ferendas per literas sollicitant? Cur non Imperatorem excommunicant? *Candidianum* eius *Legatum* vel è ciuitate exturbant, vel palàm interficiendum, vel denique clàm veneno tollendú curant? quid? tota Synodus, eaque Oecumeni-

b In Actis Conc. Ephesini, tom. 4. c. 5.

menica, quæ tot habuit cordatos Antiſtites, quibus maxima Chriſtiani Orbis pars fauebat, tantis laceſſita iniuriis, nihil de vindicta Imperatori reddenda cogitat? prorſus nihil, quod ex eius *Epiſtola ad eũdem Clerum Conſtantinopolitanum* apparet, quam vt ad Imperatoriam Maieſtatẽ pro ſe ſupplex fiat, his verbis compellat. [[c] Ad pietatem veſtram confugientes, enixè rogamus, vt cum multâ ſupplicatione & lachrymis, Chriſto deditiſſimum Imperatorem accedatis, illúmque de omnibus quæ contra nos geruntur dilucidè inſtruatis: Synodi nomine ſupplicantes, vt ij nobis reſtituantur, qui nullo modo à Canonibus ſunt condemnati: putà ſanctiſſimi Deóque dilectiſſimi Epiſcopi, *Cyrillus* & *Memnon*, tum vt noſtri miſertus, primo quoque tempore ex hoc ergaſtulo nos liberet, & ſi quidem digni ſumus qui pientiſſimi Chriſtique amantiſſimi Imperatoris faciem videamus, hanc ille nobis gratiam faciat: ſi verò indigni iudicamur, quibus hoc beneficium obtingat, ſaltem bona venia ad Eccleſias noſtras redire nos ſinat, nè hic vniuerſi: alij morbis, alij mœſtitia conſumpti pereamus.] Quam verò vnanimis fue-

c *Ibidem.*

rit omnium Patrum in Concilio congregatorum, in hac petitione promouenda consensus, eiusdem testatur Epistolæ conclusio: [e Ne autem omnium subscriptionibus aliquod vobis fastidium ingereremus, sat nobis fuit, si soli Præsides communi omnium nomine subscriberent.] Neque huic Synodicæ petitioni dissimilis fuit Cleri *Constantinopolitani Concilij* nomine Imperatori exhibitus Libellus supplex. Vos quoque, eum quem decet affectum erga Synodum Sanctam quam conuenire iussistis, declarate, quò pias ipsa gratiarum actiones pro Imperij vestri incolumitate persoluat, & nos quoque pro Regni vestri stabilitate, deuotas ad Christum Dominum preces transmittamus, piissimi Christianissimique Imperatores. Neque silentio prætereunda ipsius Synodi ad ipsum *Theodosium* Epistola quâ non obstante Imperatoris seueritate, se assiduas ad Deum pro eius incolumitate preces effundere profitetur. Inscriptio ita se habet:

e *Ibidem.*

[f *Religiosissimis Christianissimisque regibus* Theod. *&* Valent. *victoribus triumphatoribus semper* Augustis, *sacra Synodus,*

f *Ibidem.*

dus, quæ per Dei gratiã veſtraque Maieſtatis ſanctionem in Epheſiorum *Metropoli coacta eſt.* S. 7.

SEquitur in corpore Epiſtolæ, (omnes & ſinguli aſſiduas Chriſto Domino pro Regni veſtri ſtabilitate preces offerimus, etiam atque etiam obſecrantes, vt Chriſtianiſſimum veſtrum faſtigium, quàm diutiſſimè Orbi tueatur incolume. Rogamus proinde dominationem veſtrã, vt & illos, *Cyrillum* ſcilicet & *Memnonẽ*, & nos quoque (omnes enim vinctis vtpote Fratribus ſacræque Synodi Præſidibus colligati ſumus) à vinculis tandem abſoluat.] Poſtremò, vt abundè omnibus ſatisfiat, ipſum audiamus *Cyrillum* in ſua *Apologia ad Imperatorem*, ita ſubmiſsè & modeſtè ſupplicantem; [Decet itaque excellentes prȩſtantéſque naturas, vt ſereno placidoque ſint animo: hæc autem lenitas animique ſerenitas, ſingulari modo adeſt diuinæ ſupremæque illi naturæ, quam veſtra Maieſtas pro viribus imitans quandã quoque huius clementiȩ imaginem videtur præſe ferre. Siquidem terrenum illud Regnum, cœleſtis illius quoddam ſimulachrum, & quaſi vmbra quædam inter

homines iudicatur, vos itaque ſoli in omnes Imperium ſortiti, timore ac mauſuetudine ſubditos veſtros in officio continetis, & veluti illuſtrem quandam pacatámque proſperitatẽ pro vniuerſum Orbem diffunditis. Quare & ego impulſus ſum, vt læſam veſtram Pietatem, modeſtâ quadam defenſione placandam exiſtimârim.] *Auguſta* quidem hæc de *Cæſarea* Poteſtate, magnificentius tamen illud & ad præſens propoſitum accommodatius, eiuſdem B. *Cyrilli* in Principio *libri ſui de rectâ in Chriſtum fide ad Theodoſium Imperatorem* nuncupati: [Vt ſummo illi numini, omne genu incuruatur, Throníque, Dominationes, Principatus, ac Poteſtates prona ſubmittentes colla, cõgruis illud laudibus ac hymnis venerantur: ita in veſtrâ quoque ſerenitate apprimè conſpicua & glorioſa, venuſtam quandam ſummę illius glorię imaginem intueri licet; vos etiam omni terreno faſtigio ſuperioris ampliſſimarum dignitatum fontes eſtis, vos humanę fœlicitatis principia & origines.] *Cyrillo* ſuffragatur eius σύγχρον@ [g] *Theodoretus*: [cum vult, inquit, eos qui peccant, caſtigare, eos etiam à malis Magiſtratibus regi permittit. *Dabo enim* *ado-*

[g] *In 13 ad Rom.*

adoleſcentulos Principes eorum, & illuſores dominabuntur eis. Concludam hoc caput, cum illo *Proſperi* [h] Epigrammate. h 14.

Reddendum eſt quicquid mundi benè poſtulat ordo,
Propoſitúmque piæ non violat fidei.
Mitibus & ſanctis nulla eſt ſpernenda poteſtas,
AEquum ſeruire eſt regibus & dominis.
Vt Chriſti famulis ad verum proſit honorem.
Dilexiſſe bonos & toleraſſe malos.

CAP. VIII.

De obedientia Orthodoxorum omnium, imprimis verò Romanorum pontificum erga Anaſtaſium *Imperator. Eutychianum:*

ANtequam *Anaſtaſij* Imperatoris res geſtas aggrediar, operępretium erit in tranſitu, *Valentiniani Iunioris*, qui in Occidente imperauit interitum, & pariter in Regicidam Dei vnidictam, breuiter enarrare, Occiſus igitur eſt *Valentinianus* in cãpo

i Vtrique in Chron. Martio (i ait *Cassiodorus*) dolo *Maximi* (addit *Marcellinus*) per *Ostiam* & *Transtilam* satellites, causam verò cur insidias Imperatoris vitæ *Maximus* tetenderit, k De Bello, Vandalico li. 1. hũc in modum explicat k *Procopius*. [*Maximus* quidem fuit è Senatoribus vnus, ac è stirpe illius Tyranni, quem *Theodosius* Senior sustulerat, pro quâ victoria Romani quotannis festum agunt: huic vxor formosissima simul & prudentissima fuerat, qua *Valentinianus* amore incensus cùm potiri cuperet, rêsque admodum ardua foret, rem iniquam excogitauit, *Maximum* iussit ad se in Palatium venire, quocum talis ludens, auro certo proposito annulum eius victor nactus est, hunc clàm ad vxorem mittit viri nomine, vt quamprimùm signo perspecto in Palatium salutatum *Eudoxiam Imperatricem* veniat. Illa subitò paret, quã quidam, (quibus res nota ac mandata erat) protinùs in Aula excipientes, longè in gynæcœnitem duxerũt, vbi *Valentinianus* occurrens, vim ei attulit.] Hoc Imperatoris factum, Cæsarea quidem maiestate indignum, *Maximi*.

——*Animum coquit, & versat sub pectore fixum.*

Vnde vim vi repellere meditatur, quod & effe-

effecit, inde imperio potitus. Sed quo euẽ-tu? hercle infausto, & tanta digno audacia l *Gensericus* enim *Vandolorum* Rex, ro- l Idem ibidem.
gatu Eudoxiæ Imperatricis, ingenti Claſ-ſe in Italiam adnauigans, Romam nullo aduerſante facilè ingreditur, *Maximum* è veſtigio Romani fugientem inſectati lapidibus obruunt, membratimque diſ-cerpunt. Ita *Maximum* inſequuta eſt vltio diuina, quòd in Imperatorem violentas manus inijcere non formidauerit, licèt in ſuo & vxoris nomine ab infamia vindicando, & turpiſſimo facinore vlciſcendo, Regicidarum patronis iuſtiſſimè factum videatur: Imò non ſolum in morte, ſed & in vitâ poſt hoc facinus admiſſum & inperium adeptum, irę Cœleſtis pondus ſentiebat.] Cum enim omnibus viribus ad principalis apiçis abruptum ventum eſſet (inquit, m *Sidonius*) quan- m Lib. 2. epiſt. 13.
dam poteſtatis immenſæ vertiginem, ſub coronâ patiebatur, nec ſuſtinebat Dominus eſſe qui non ſuſtinuerat eſſe ſub domino.] Non ita multo poſt ad Imperium Orientale ſucceſſit *Anaſtaſius*, qui in Eutychetis & Dioſcori lapſus Hæreſin, multa Orthodoxis Eccleſiis detrimẽta intulit, omnibuſque qui bene de

fide

fide ſentiebant inexorabilem ſe præſtitit (inquit *Cuſpinianus.*)Imò teſte[n] *Mariano Scoto*Catholicos diuerſis plagis & mortibus) tanquam alter *Attilas*, cognominatus flagellũ Dei) inſectatus eſt. Hunc *Gelaſius Anaſtazius* & *Symmachus* Romani Pontifices,ſuis diuerſis compellârunt Literis,vt ad ſanam mentẽ rediret;imò *Hormiſdas*,*Symmachi* Succeſſor(referente *Vrſpergenſe*)miſit ad eum *Euodium Ticinenſem Epiſcopũ*, cum aliis Catholicis, vt eũ reducerent ad regulam Catholicæ fidei, ſed ille non ſolum monita eorum ſalubria ſpreuit, verumetiam à conſpectibus ſuis,non ſine iniuria expulit, nauíque veteri &fragili impoſitos,ne vſpiam per totam Græciam,ciuitatem intrarent,pręcepit, Neque interim tamen quiſquam Romanorum Pontificum in illum debacchantur, aut ſubditos eius ad arma in illũ capeſſenda ſollicitat, licèt ſuapte natura tumultuantes, [o]ſeditione in illum motâ, quod ille hanc clauſulam [*qui crucifixus es pro nobis*]Triſagio additam voluerit,& Aulicos Orthodoxos[p] *Iuſtinum* & *Iuſtinianum* (vtroſque poſtea *Auguſtos*) ad internecionem deſtinauerit,immò *Gelaſius*[q] *in Epiſtola ſua ad Anaſtaſium*, humilitèr ſup-

n *In Chron. lib. ætat. 6.*

o *Euag. lib. 3. cap. vlt.*

p *Niceph li. 16. c. 45.*

q *In 2. volũ. Concil.*

ſupplicans, illum Clementiſſimũ & glorioſiſſimum *Auguſtum* appellat, & Dei in terris Vicarium. Inſupèr omnipotentem Deum orat, vt regnum eius & ſalutẽ perpetua protectione cuſtodiat, & denique ſub conſpectu Dei purè & ſincerè pietatem eius deprecatur, vt petitionem ſuam non indignantèr accipiat. Quare minor [r] *Gratiani* ſtupiditatem, vbi *Gelaſium* introducit *Anaſtaſio* minitantem, exemplo *Zachariæ* Pontificis, qui [*Childericum* Regem Francorum, non tam pro ſuis iniquitatibus, quàm pro eo quòd tantæ poteſtati erat inutilis, depoſuit, & *Pipinum Caroli* Imperatoris Patrem in eius locum ſubſtinuit :] cùm tamen *Pelaſius* ante *Zachariæ* Pontificatũ, & *Anaſtaſius* ante *Caroli* Imperium, vel Childerici Regnum, per ducentos quadraginta annos ad minus fato ceſſerint. Neque tamen illam inſcriptionem emendatam video, in vllo exẽplari, vel typis excuſo, vel manuſcripto: nec ab *Auguſtino, Epiſcopo Terraconẽſi* animaduerſã qui tamẽ errores *Gratiani* ex induſtria collégit: verũ in corpore iuris *Canonici* iuſſu *Gregory* 13. Põtificis Romani edito, illam *epiſtolam* [f] *Gregorio* 7. aſcriptã, reperio. Sed vrgent aduerſarij, Sym-

[r] *Decret. par. 2. cauſ. 15 queſt. 6. c. A' ius.*

[f] *In Regiſtro lib. 8. epiſt. 21. Hermanno Epiſcopo Metenſi.*

Symmachum saltem *Gelasij* successorem, hunc Imperatorem *Anastasium* excommunicâsse; cùm tamen [t] *Euagrius* (à quo hęc suspitio desumpta) tantùm affirmat, nonnullos tanquam *Concilij Calcedonensis* aduersarium illum è sacris Tabulis exemisse: Hyerosolîmis verò Anathema fuisse illi denunciatum. Addit [u] *Nicephorus* hoc factum cùm adhuc superstes esset [x] *Martinus* verò *polonus*, & [y] *Ioannes Marius* hanc excommunicationem attribuunt *Anastasio* Papæ; [z] *Sabellicus Platina*, & *Ciaconius Gelasio*, sed hęsitantèr & timidé, cum reseruationibus: *Sunt qui scribunt, vt tradunt quidam.* Antiquiores verò, *Rhegino, Vrspergensis, Sigibertus Frisingensis, Marianus Scotus Hermannus Contractus, Gotfridus Viterbiensis,* de huius Imperatoris excommunicatione, ne syllabam quidem: imò ipse *Symmachus* in suo ad *Anastasium Apologetico*, tantum abest à fulmine in Imperatoris caput eiaculando, vt loco execrationis benedictionem retribuat verba, attendite. [[b] Ego quidem Dominicis & Apostolicis eruditionibus instructus, benedictioné studeo tuis Imperator referre maledictis, contumelijs honorificentiam reddere & odijs redhi-

t *Lib. 3. ca. 34.*
u *Lib. 16. ca. 39.*
x *In Chron*
y *In lib. de schism. & Concil.*
z *Ænead. lib. 2.*
a *In vita Gelasij vtrique.*
b *Tom. 1. Biblio. 5.*

redhibere charitatem. Sed vide, quæso, ne ab eo qui ait, mihi vindictam & ego retribuam, quantum à me remittitur tantum à te cumulatiùs exigatur; an quia Imperator es, nullum Dei putes esse iudicium?] Obserua lector dei iudicium, Imperatori tremendum, non humanum, quod hic idem Imperator in vita non reueritus, in morte expertus est. Cùm enim aliquando tonitrua horrendum in modum resonarent (iuquit [c] Zonoras) & ipse perterritus é cœnaculo in cœnaculum descenderet, & alios atque alios thalamos subiret, in quodam Regio cubiculo mortuus est inuentus. Ita [d] *Zeno Anastasij* prædecessor, (qui perinde ac sibi persuasum haberet, se minimé totius terrarum Orbis dominatu potiri, nisi in omne voluptatum genus effuse irrueret, flagitia in tenebris admittere, abiecti & pusili animi putauit; palàm autem, atque in oculis omnium, (Regale quiddam esse & solo Imperatore dignum.) Tandem Morbo Comitiali coreptus; vel vt alij, multo oneratus mero, viuus sepultus est inter mortuos, qui mortuus vixit inter viuos Vos itaque Monarchię & mundi prędes, licet humanis castigationibus non sub-

c *Annal. tom.* 3.

d *Euag. lib.* 1. *cap.* 1.

subiiciamini, his tamen exemplis.

Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Sed ad pensũ me reuoco, imperante *Anastasio* regnauit in Africa *Thrasimũdus* gente Gothus, naturâ barbarus, hęresi Arrianus. Hic in initio regni sui Orthodoxos persequutus est; non pœnis corporis, aut supplicijs, vt alij (inquit [e] *Procopius*) sed præmijs ac honoribus, ad deserandam fidem inuitauit; [f] posteà verò temporis progressu, cùm se parùm aut nihil lucratum istiusmodi tẽdiculis vidisset, adeò acritèr in illos desęuiit, vt simul 220, Episcopos Catholicos, & inter illos *Fulgentium Episcopum Ruspensem*, in insulam Sardiniam exilio relegaret. Quid? ducenti viginti Episcopi nihil contra vnum Regem machinari potuerunt? sed se in exilium relegari passi sunt? prorsus nihil, non quòd vires illis defuerint, sed resistendi voluntas. Imò, non solùm à resistendo aut maledicendo abstinuerunt, sed se regem nihilominùs colere, honorare, palàm & apertè professi sunt. Inter alios autem eruditionis & sanctitatis.

-----Fulgore notabilis ipso.

Diuus *Fulgentius* Regi *Thrasimundo* tres li-

[e] *De bello Vand.*

[f] *Paulo Diacono de gestu Rom. lib. 15.*

libros dedicauit, vbi in prioris ingressu, hæc habentur verba. [[g] Quocircà, cùm pro nostrâ fide in quantum facultatem diuinitùs accepimus, liberè respondemus, nulla contumaciæ seu contumeliæ debemus suspitione notari. Cùm nec Regiæ simus dignitatis immemores, sciamúsq; Deo timorem, honorẽ Regibus exhibendum (Apostolica, ita nos præmonẽte doctrinâ :) *reddite omnibus debita, & paulò pòst, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem.* Huius timoris honorisque manifestâ nobis B. *Petrus* aperuit discretione notitiam, dicens: *sicut serui Dei omnes honoratè, fraternitatem diligite. Deũ timete, Regem autem honorificate.*] In fine autem [h] Libri 3. ita demùm concludit:] oramus autem Deum, vt aures clementiæ tuæ verbo veritatis placidas reddat, & pio cordi tuo lumen sapientiæ spiritualis infundat, vt filium Dei Dominum IESVM Chistum sic honorifices sicut honorificas Patrem; meretur enim hoc à te, vt eum qui te fecit, Patre tuo meliorem, Patri suo (secundum diuinam naturam) fatearis ęqualem. Quęso gloriose Rex, vt in te consideres largitatem diuini muneris, & potestatem nõ minuas largi-

to-

[g] *Lib. 2. de myst, med.*

[h] *De passione Dominici.*

toris, vt qui temporale donauit regnum, donet etiam sempiternum: [Nec Aphricanæ dissimilis Ecclesia Gallicana, quæ circa idem tempus in *Synodo Agathensi* congregata, pro vitâ & salute *Alarici* Regis etiam Arriani, Deum deprecata est: ipsa verò oratio in Actorum Synodalium frontispicio reperta, ita se habet. [i] Cùm in Dei nomine, ex permissu Regis in *Agathensem* ciuitatem Sancta Synodus conuenisset, & in St. *Andrea* Basilica consedissemus, ibique flexis genibus in terra pro Regno eius, pro longæuitate populi deprecaremur, vt qui nobis congregationis permiserat potestatẽ, vt regnum eius Dominus fœlicitate extenderet, iustitiâ gubernaret, virtute protegeret, &c.] Post verò Canones succenturiatos, sequitur Epilogus: [Gratias Deo primitùs, & Domino nostro Regi agamus, orantes diuinam clementiam, vt hæc eadem facere & docere, per multos annos in honorem Domini possimus.]

i In Tom. Concil. Volum. 2.

Cap.

Cap. IX.

De obedientia Iustiniano *præstita licèt in Hæresim lapsus fuerint ; & testimonio* Agapeti *de immunitate Regum.*

A *Nastasio* successit io Imperio *Iustinus, Iustino, Iustinianus*, qui pro securiori sua suæque Reginæ incolumitate, & tutelâ, iuramentum à singulis Prouinciarum Præfectis exêgit, formâ & modo sequenti. [[k] Iuro ego per Deū omnipotentem, & filium eius vnigenitū, Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritum Sanctum, & per Sanctam gloriosam Dei genetricem, & semper virginem *Mariam*, & pro quatuor Euangelia, quæ in manibus meis teneo, & per Sanctos Archangelos *Michaelem* & *Gabrielem*, puram conscientiam, germanúmque seruitium me seruaturum, sacratissimis nostris Dominis *Iustiniano*, & *Theodoræ* coniugi eius, occasione traditæ mihi ab eorum pietate administrationis, & omnem laborem & sudorem, cum fauore, sine dolo et sine arte quæcunque, suscipio in commissa mihi ab eis administratione,

k *Authent. Coll. 2 Nouel. 8. tit. Iuro ego.*

tione, de eorum Imperio atque Repub. impendam, & communicator sum Sanctissimæ Dei Catholicæ & Apostolicæ [l]Ecclesiæ, & nullo modo vel tempore aduersabor ei, nec quemcunque; permittam in quantum possibilitatem habeo.] Huic Imperatori suam schedam Regiam, hoc est sententias de officio Regis Parænetricas dedicauit *Agapetus* magnę & sacrosanctę Dei Ecclesiæ Diaconus, quas hunc in modum exorditur. [*Honore quolibet sublimiorem quum habeas dignitatem, meritò præ omnibus eum qui isto te exornare est dignatus, Deum nempe summum rectè colis.*] Huius sententiæ priorem partem, suæ in Reges vsurpatę potestati damnosam fore præuidens Romana Curia, illud in margine annotandum mandauit, [[m] inter sæculares puras duntaxat.] sed hanc Glossam Textum corrumpere, ex sequẽtibus apparet; cum sententia 21. eiusdem Tractatus asserat idem author, *Imperatoriam potestatem Maiestate esse similem Deo, cùm non habeat in terris se quicquam excelsius.* Quod benè animaduertentes *Quiroga Archiepiscopus Toletanus*, reliquique Inquisitores *Hispanici* in suo [n] *Indice Expurgatorio*, illa posteriora verba deleri

l *Non adijcitur Romana.*

m *Index Expurgatorius Rõ. fol. 200. & 903.*

n *Pag. 18.*

deleri iubent, licèt in ipſo originali Greco, & in omnibus quas vidi tum tranſlationibus, tum editionibus integrè legantur; nec non in[o] *Meliſſis Antonij Abbatis*, & [p] *Maximi* locis communibus: quos libellos, propterea auguror in poſtremâ editione Pariſienſi Bibliothecæ Sanctorum Patrum vnâ liturâ expungi. Sed dabimus illa deleri, ſupererunt tamen apud eundem *Agapetum*, quæ non minùs noſtram cauſam ſtabiliant, aduerſariorum vulnerent: imò iugulent, ſententia enim 27. Imperatorem hortatur, vt ſibijpſi imponat neceſſitatem leges obſeruandi, rationem ſubnectit; *quia non habet in terris qui ipſum poſſit cogere.* Certè ſi in terris habuerit qui ipſum poſſit iudicare, poſſit deponere, poſſit interficiendum mandare, habuiſſet qui poſſit cogere; ſed illa hercle *Agapeto* doctrina prorſus fuit incognita, licèt Romano Pōtifici, homini inprimis cordato, & inſigniter erudito: Romano, inquam, Pontifici, auſim confidentèr dicere, licet Pontificij moderni (his ſe cōfoſſos ſentētijs tanquā pugionū ictibus ſentientes) de eo ambigāt, ſed quâ nixi ratione prorſùs non video, cùm omnes illi' Pōtificis circūſtātię, huic noſtro Diaco-

o *Serm. 1. Tom. 5. Biblio. Sancta.*
p *Serm. 9. de Magiſtrat. ibidē.*

Diacono bellè quadrēt, nec quicquā impedit Diaconū hunc,vt illumPontificem Romanis ortum parentibus, q in sua Parænesi Attico (vt loquitur [q] *Baronius*) & exculto sermonis genere,Grecum referat Cùm ex Historiis constet etiam,*Agapetū Papam* eum Grecis fuisse versatissimū, vt pote qui à *Theodato* Rege(sue Regine *Amalasunthæ* assasino) missus ad Imperatoris *Iustiniani* iram sopiendam [r]Legatione fungeretur:in quâ obeōdâ,eum cum Imperatore familiariter collocutū legimus, neq; aliâ puto *Iustinianum* linguâ vsum præter Grecam , quum & ipsi vernacula, siue materna fuerit,& (teste *Cuspiniano* & *Suida*)esset ipse ἀναλφάβητος, omnium scilicet & artium & Linguarū prorsus expers. Neq; tum temporis minus vsitatā crediderim Romanis presertim doctiorib' linguam Grecā(propter frequēs & assiduum cū orientalibus cōmercium) quam occidentalibus hodie lingua latina , quam tamen è Germanis,Gallis, Angelis purissimè semper &loquuti sunt & scripserūt aliqui,vt vt sit,*Baronio* de styloGreco Criticū agenti , non nimis credendum arbitror, cum suos Tractatus Græcos , in Bibliotheca *Vaticanâ* repertos aliis transferen-

q *In appēdice ad tō.* 7.

r *Zonaras.*

ferendos dedisse, passim fateatur: Postremò quod ad Authorem huius opusculi obscurandum asserat ex Actis Synodi Constantinopolitanæ sub *Menna*, cõstare duos claruisse *Agapetos* vtrosque Monasteriorum *Archimandritas*, potiùs hoc factum iudico (vt rectè idem prius obseruauit *Index Expurgatorius Romanus*) vt ostendit quis non sit eiusdem author, quàm quis sit. In subscriptionibus enim ad acta huius *Concilij* nihil tale reperio, nisi ex errato Typographico; cùm semel tantum vel bis nominetur *Agapetus* Thalassij, quid idem alibi quinquiès, aut sexiés ad *minas Agapius Thalassij* appelletur; neuter verò Diaconus Magnæ sacrosanctæ Ecclesiæ, hoc est *Romana*, vt ipsi *Romanenses* interpretantur omnes, [t] vno Binio excepto. Qui potiùs quàm admitteret huius orationis Paraneticæ (licèt elegantis & politæ) authorem fuisse Romanum Pontificem maluit Ecclesiam Constantinopolitanam τὴν ἐξοχὴν Magnam appellari. Sed in his tricis diutiùs immorari non licet, digitum tantum ad horum hominum imposturas & strophas intendo, & ad *Iustinianum* redeo, quid versus senectutem in [u] *Apththar*-

[t] *In Indice ad Bibl. Sanctam.*

[u] *Niceph. l. 17. c. 31.*

todocitarum (corpus Christi impassibile esse negantiũ) Hæresin lapsus, Sacerdotes & Episcopos, vt sibi assentiretur compellere instituit, omnésq; sibi contradicentes in exilium mittere minatus est: imò *Entichium Patriarcham Constantinopolitanũ*, & *Anastasium Antiochenum* mirũ in modum exagitauit. Neq. propterea legimus horum vtrumuis, vel ipsum Episcopum Romanum, hunc Imperatorem Anathemate percussisse, quod tamen Hæresi insuper adiecit quid x *Prasinos* ipsâ in mediâ ciuitate suos trucidantes aduersarios, non modò Legibus non cohibuerit; sed præmiis prosequutus sit. Item, quòd ducem y *Belisarium* de Repub. optimè meritum, honoribus pariter & visu indignè priuauerit; denique, quid z *Tribonianum* præcipuum Legum Compilatorem, hominem Paganum & Christianæ religionis contemptorem, Ærarij Quæstorem creauerit, & in ipso quasi sinu fouerit. Quare humanæ censuræ non obnoxius, diuinâ prouidentiâ, repentinâ morte vix sui cõpos, * ex improuiso precussus est. [a *Audite ergo Reges & intelligite, discite iudices finium terræ, præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis natio-*

x Euag. l. 4. c. 31.

y Crinito l. 9 ca. 6.

z Cuspin. in vita Iustiniani.

* Euag. li. 4. ca. vlt.

a Sap. 6.

nationum, quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cuius essetis ministri Regni illius, non recte iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis, horrendè & citò apparebit vobis quoniam iudicium durissimum, in his qui præsunt, fiet, exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormẽta patientur.] In hunc Principem nihilominus post ipsius mortẽ paulò iniquior mihi videtur [b] *Euagrius*, dum illum ad supplicia apud Inferos luenda fuisse profectum fidenter asserit, cuius autoritatem nimis auidè amplexantur, quid *Iustinianũ* nimiam in Ecclesiasticos autoritatem vsurpasse autumant. [c] *Gregorius* autem *Magnus*, illum nunqui nisi summo cum honore & reuerentia nominat, eumque passim Piæ memoriæ Imperatorem appellat. *Sexta* item *Synodus Romana* in Præfatione, cum [d] beatâ requie dignatur: *Corrippus* verò Poeta funebrem eius Pompam ita versibus describit.

b *Li 5.c.21.*

c *Lib.2.Epist.10. indict 11. & lib.3.Epist. 4.indict.12*

d μακαρείας λήξεως.

Thurà Sabæo *cremant, flagrantia mella locatis*

Includunt pateris, & odoro Balsama succo.

Centum aliæ species, vnguentáque mira feruntur,

Tempus in æternum sacrum seruantia corpus.

Quis memorare potest, tanta miracula pompæ?

Hinc Leuitarum *mirabilis ordo cauentum,*

Virgineus tonat inde chorus, vox æthera pulsat.

CAP. X.

De testimonio Gregorij Magni, *& interitu* Phocæ Mauritij *interfectoris.*

IVstiniano succeſſit *Iuſtinus Iunior, Iuſtino Tiberius, Tiberio autem Mauritius.* Illo Imperante, Romanæ Eccleſiæ præſidebat *Gregorius* eius nominis *Primus*, & cognomento *Magnus*: qui licet alicubi renitatur Legi Imperatoris, vt ipſe putabat iniuſtæ: quà prohibuit, ne milites in Monaſteria ſuſciperentur, ibidem tum fatetur, [e] *Deo reum eſſe qui ſereniſſimis Dominis in omne quod agit & loquitur, purus non eſt.* Alibi etiam conqueritur, ſe Imperatorem fatuitatis inſimulaſſe, quod *licet oſten-*

[e] *Lib.* 12. *Indict.* 11. *Epist.* 62.

cet ostendat fuisse indignum & Imperiali maiestate quæ faceret, & grauitate sacerdotali quæ pateretur, tandem tum cum precibus & lachrymis in hunc modum concludit: [f Inter hæc ergo omnia incerta ad solas lachrymas redeo, petens, vt idē omnipotens Deus piissimū Dominū nostrū, & suâ hic manu regat, & in illo terribili iudicio liberū ab omnib⁹ delictis inueniat.] Nihil hic animosus Pōtifex de Anathemate, de depositione nihil: imòtantū abfuit ab Imperatoris vitâ, vel apertâ vi, vel clandestinis insidiis auferendâ, vt à *Longobardorum* & hostium & *Barbarum* sanguine effundendo, se conscientiâ obstrictum abstinuisse palàm fateatur. Sic enim in *Epistola ad Sabinianum Diaconum*, ipse suo calamo testatum reliquit [g Si ego in morte *Longobardorum* me inijcere voluissem, hodie illorum Gens, nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet, atque in summa confusione esset diuisa: Sed quia Deum timeo, in morte cuiuslibet hominis me miscere formido,] non inquit, quia *desunt vires:* sed quia *Deum timeo.* Et certe, si in morte cuiuslibet hominis se miscere formidauerit, multo magis Imperatoris. Quare, licèt in *Epistolis* suis ad *Phocam Maurity* interfectorē & successorem, & ad *Leontiam eius Imperatricem*, de eorum imperio per *Maurity* necem adepto propter Ecclesiæ pacem exultare & gestire videatur: nihil tamen de *Mauritio* (iam mortuo, sibíque dum in viuis esset minime propitio) ignominiosum, virulentū nihil effudisse: multò minùs eius interitum fuisse machinatum, aut cum *Phoca* conspirasse deprehensus est. Imò vt intelligant Regicidarum Patroni, quantum abhorruerit bonus hic & pius

f *Epist. lib. 4. In dict. 13.*

g *Epist. 1. lib. 7.*

Episcopus, à sacris Principum licèt sceleratorum personis temerandis: audiant illum eorum reprehensores, non gladiis iugulos, sed linguis tantum famam impetentes ita monentem, obiurgantem. (nec pigebat hic ex illo *de Pastorali Cura Libro* suauissimo, integram pæne Paginam attexere: cum tanta sit & personæ loquentis grauitas, & loquutionis ad præsens propositum confirmandum claritas.) Sic igitur verba se habent. [h Admonendi sunt subditi, ne propositorũ suorum vitam temere iudicent, si quid eos fortassè agere deprehensibiliter vident: ne vnde mala rectè redarguunt, inde per elationis impulsum in profundiora mergantur. Admonendi sunt, ne cùm culpas præpositorum considerant, contra eos audaciores fiant: sed sic si qua valdè sunt eorum prada, apud semetipsos diiudicent, vt tamen diuino timore constricti, ferre sub eis iugum reuerentiæ non recusent. Quod melius ostendimus si *Dauid* factum ad medium deducamus. Saul quippe persequutor, cùm ad purgandum ventrem speluncam fuisset ingressus, illic cum viris suis David inerat, qui iam tam longo tempore persecutionis eius mala tolerabat. Cúmque eum viri sui ad feriendum *Saul* accenderent, fregit eos responsionibus, quia manum mittere in *Christum* *Domini* non deberet. Qui tamen occulte surrexit & oram chlamydis eius abscidit. Quid enim per *Saul* nisi mali Rectores, quid per *Dauid* nisi boni subditi designantur? *Saul* igitur ventrem purgare, est prauos Præpositos conceptam in corde malitiam vsque ad opera miseri odoris extendere, & cogita apud se noxia factis exterioribus exequendo monstrare. Quem tamen *Dauid*

h *De Pastorali Cura par. 3. adm. 5.*

ud ferire metuit, quia piæ subditorum mentes, ab omni se peste obtrectationis abstinentes, præpositorum vitam nullo linguæ gladio percutiant etiam cùm de imperfectione reprehendunt. Qui & si quandò pro infirmitate sese abstinere vix possunt, vt extrema quædam atque præpositorũ mala, sed tamen humiliter loquantur, quasi orã chlamydis silenter incidunt. Quia videlicet, dũ prælatæ dignitati saltem innoxiè & latenter derogant, quasi Regis superpositi vestem secant, sed tamen ad semetipsos redeunt, séque vehemẽtissimè, vel de tenuissima verbi laceratione reprehendunt. Vnde benè & illic scriptum est: posthæc *David* percussit cor suum eo quòd abscidisset oram chlamydis *Saul*. Facta quippe prępositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cùm rectè reprehendenda iudicantur. Si quandò verò contra eos, vel in minimis lingua labitur, necesse est, vt per afflictionem pœnitentię cor præmatur: quatenùs ad semetipsum redeat, & cùm prępositę Potestati deliquerit, eius contra se iudicium à quo sibi pręlata est perhorrescat. Nam cùm in prępositis delinquimus, eius ordinationi qui eos nobis prętulit, obuiamus. Vnde *Moses* quoque cum contra se & *Aaron* conqueri populum cognouisset, ait: [*Nos enim quid sumus? Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.*] Et ne Moralia ab eius *Pastoralibus* & *Epistolis* dissentire quis putet, testimonium eius etiam inde petitum accipitote. Vbi in illa *Iobi* verba: *Si aduersum me terra mea clamat, & cùm ea sulci eius deflent*, hunc in modum allegorizat. [i Omnis qui pręest, si peruersa in subditis exercet, cõtra hunc terra clamat, & sulci deflent, quia con- i *lib.2.c.15.*

tra eius iniustitiam rudes quidē populi in murmurationis vocibus erumpunt: sed perfecti quique prauo eius opere sese in fletibus affligunt, quodque imperiti clamant & dolent, hoc probatioris vitæ subiecti deflent & tacent. Hæc cùm ita se habeant, miror hercle quid Romanistis in mentem venerit, quòd inter Epistolas Sancti *Gregorij* k Priuilegium tanquam ab illo Sancti *Medardi* Monasterio concessum interserant, in cuius Epilogo hunc in modum

k *Lib.2. Indict. 11 inter epist. 38. & 39.*

Proijcit ampullas & sesquipedalia verba.

[Si quis Regum, Antistitum, Iudicum, vel quarumcunque secularium personarum, huius Apostolicæ authoritatis, & nostræ preceptionis decreta violauerit, aut contradixerit, aut negligenter duxerit, vel fratres inquietauerit, vel conturbauerit, vel aliter ordicauerit, cuiuscunque dignitatis, vel sublimitatis, sit, honore suo priuetur, & vt Catholicę fidei deprauator, vel S^t. Dei Ecclesię destructor, à consortio Christianitatis, & Corpore ac Sāguine Domini nostri Iesu Christi sequestretur, & omnium maledictionum anathemate, quibus Infideles & Hęretici ab initio sęculi vsque in præsens damnati sunt, cum Iuda traditore Domini, in inferno inferiori damnetur, nisi dignâ pœnitentia præfatorum Sanctorū sibi propitiauerit clementiam, & Fratrum communem re onc hauerit concordiam.]

Quid tanto dignum feret hic promissor hiatu?

Magnifice quidem loquitur, & satis pro imperio quisquis est, Certè nimis pro illo ingenuo *Gregorij* candore & humilitate, qua se l alibi indignū Imperatoris seruum, imò puluerem & vermem confitetur. Si igitur hoc Priuilegium, in quo tātope-

l *Epist. 62. lib.2. indict. 11.*

tope-

topere gloriantur, & toties inculcāt Pontificiorum Primipili, non ita clarè spurium & adulterinum demonstrem, ac solem in cœlo lucere: mihi causa cadat, ego sibilis explodar. Primum itaque & palmarium Argumentum hoc sit, quòd in Manuscriptis Codicibus nec vetustis, nec recentioribus, vllibi compareat, vnde in Priore *Editione Romana* ad finem Epistolarum tanquam excrementitium quid adiicitur, in nouissima verò, vt plus inde authoritatis obtineret & ponderis, tanquam ipsius corporis natiua & germana pars, inter ipsas Epistolas locum obtinet. Secundum Argumentum est quod rex *Theodoricus* & Episcoporum aliqui subscribentium, vtpote *Augustinus Cantuariensis*, & *Mellitus Londoniensis* (ipso attestante [m] *Baronio*) tum temporis non fuerint inaugurati, qui propterea illam subscriptionem adiectitiam ingenuè fatetur, Tertium erit, quod datum sit anno ab *Incarnatione Domini* 594, quam dandi formulam, etiam post tempora *Gregorij* 7. inusitatam fuisse, ex eius Actis & Epistolis apparet. Quod autem tempore Gregorij primi, Hispani per æras tantum, reliquæ nationes per Indictiones computarent, doctis notius est quam vt vlteriori aliquâ probatione indigeat. Quartum, quòd *Gregorius Septimus* in sua ad *Herimannum Episcopum Metensem Epistola*, vbi ex industriâ pro authoritate Pontificiâ supra Imperatoriâ quicquid potuit conuasauit, huius tamen Priuilegij non omninò meminerit, licèt illi hoc affingat & *Cæsar* [n] *Baronius* in suis Annalibus, & [o] *Seuerinus Binius*, notâ ad illam Epistolam marginali, vtique fortassis decepti quod ibidem ex alia eiusdē Gre-

[m] Tom. 8. pag. 65.

[n] Tom. 8. pag. 64.

[o] ad Epist. 21. Gregorij 7. Tom. 4.

Gregorij Magni Epistolâ simile quid, citatis verbis illius Priuilegij allegetur: cum hoc tamen discrimine, quòd non ibi mandet, *vt honore Rex priuetur*, sed tantum precetur *vt honoris dignitate careat, reumque tandem diuino iudicio remittit*. Neque hic negligendum arbitror, quòd acutissimus[f] Molinæus ad hoc Priuilegium arietandum ex vocabulis obseruauit, è quibus illud imprimis, *Dominus Metardus*, quod Gallico idiomati *Mon. St Meaard* propriè respondet, Priuilegium ab aliquo Galli cerebello excusum suspitionem ingerit non leuem. Taceo, quod apud Authores classicos, vix constet, an hoc *Monasterium Medardo* consecratum, tempore *Gregorij* Magni in rerum natura extiterit, cum in vita *Clotarij* vel *Sigberti* Regum Franciæ (quibus illius structuram ascribit e *Surio*[p] *Baronius*, è *Fortunato*[q] *Surius*) apud melioris notæ[r] Historicos nihil tale reperiatur. Peto à beneuolo lectore, vt si otium & Libri suppetant, dignetur quæ de hoc Priuilegio obseruaui consignatis tabulis euentilare. Sed quid moror? ad Tragicum *Phocæ Maurítij* interfectoris interitum anhelat oratio, quem hûc in modum describit[t] *Nicephorus*. [Hisce rebus ita actis, tumultus ingens vrbem inuasit, & ex illustribus & præclaris viris *Photinus* (*Phocæ* quàm maximè infectus, nam vxorem eius ille cõstuprarat) cum multitudine magna Imperialem regiam ingressus, Tyrannum throno suo detrauit, eique amicis ministrisque eius, huc atque illuc dilapsis, ei purpuream vestem ademit & pullam induxit, ac mox vinctum ad Heraclium deduxit: ille porrò cum perlibenter id vidit, tum conuitijs plurimis coniectis calcibus ei insultauit, & statim Tyranno

f In defensione fidei Catholicæ Contenta in lib. Serenis. Regis Mag. Britan. c 5.

p In Martyrol. Iun. 8.

q Ibidem.

r Vide Paulum Æmilium du Haillan & alios.

t Lib 18. cap. 56. idē penè memorant Cedrenus & Zonaras.

no manus & pedes resecari, deinde petulantem eius luxuriam veluti publico monumento traducens, propterea quòd coniugibus multorum vim intulisset, pudibunda excindi, postremoque omnium caput amputari iussit, corpus autem infelicis eius hominis, in Bouem Æneum qui Pergamo allatus fuerat, Conijci, Coniectum itaque in cineres (pro eo atque par erat) redactum est, genere eius reliquo, vnà cum illo extincto:] ita perijt *phocas* Imperatoricida atque, ita pereant omnes, qui vnctum Domini, vel manu, vel lingua vel calamo vel cogitatione malitiosa tetigerint [u *Cùm iudicatur, exeat condẽnatus, & oratio eius fiat in peccatum, fiant dies eius pauci & Episcopatum eius accipiat alter fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua Nutantes transferantur filij eius, & mendicent, & eijciantur de habitationibus suis. Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius, & diripiant alij labores eius. Non sit illi adiutor, nec sit qui misereatur pupillis eius. Fiant nati eius in interitum: in generatione vna deleatur nomen eius. In memoriam redeat iniquitas* Patrum *eius in conspectu domini: & peccatum matris eius non deleatur.* Vosque interim terræ Domini: u *Psal.* 108

Vos, quibus Rector Maris atque terræ,
Ius dedit magnum necis atque vitæ,
Ponite inflatos, tumidosque vultus,
Quicquid à vobis minor extimescit,
Maior hoc vobis Dominus minatur.

FINIS.